GEORGES EEKHOUD

KEES DOORIK

273-275

ZABAVNA BIBLIOTEKA

25072

ZABAVNA BIBLIOTEKA
UREDJUJE DR. NIKOLA ANDRIĆ.
KOLO XXII. KNJIGA 273—275.

KEES DOORIK

FLAMANDSKI ROMAN
IZ NARODNOGA ŽIVOTA

FRANCUSKI NAPISAO
GEORGES EEKHOUD

ZAGREB 1922.
NAKLADA KR. ZEMALJSKE TISKARE.

Georges Eekhoud

Flamandi i flamandska književnost u Belgiji vrlo su slabo kod nas poznati. Po imenu i po nekim djelima doprli su od belgijskih pisaca do nas: Maeterlinck, Verhaeren, Conscience, Lemonnier i Rodenbach, a i to ponajviše zbog toga, što se je većina od njih odlučila u svojim književnim proizvodima za francuski jezik, pa su im i knjige redovno izlazile u Parizu mjesto u Bruxellesu i Antwerpenu. Medjutim su Flamandi i po svom poreklu i po osnovnom karakteru vrlo zanimljiv i žilav narod.

Belgiju nastavaju dva, sasvim raznorodna plemena. Na jugu, uz granicu Francuske, žive Valonci, koji su Romani i danas se služe francuskim jezikom; na sjeveru, uz Holandiju, žive Flamandi, koji su kao i Holandjani, germanske krvi i govore »niederdeutsch« dijalekt, ali se jezikom ni književnošću ne razlikuju mnogo od Holandjana. Osim toga belgijski Flamandi danas ponajviše pišu francuski, kao i Valonci, a vrlo ih je malen broj, koji se služe materinskim jezikom. Tek u novije doba — naročito, kad su Nijemci zapremili Belgiju — počeo se Flamand opet jače osjećati Germanom i stao se vraćati u govoru i u literaturi svojim starcima. Medjutim je ovo carevanje kratko vrijeme potrajalo, a danas Flamandi opet pomalo okreću ledja Germanstvu, a

najdarovitiji njihovi pisci opet pišu francuski, kako su i prije rata pisali.

Ali je flamandsko pjesništvo u 13. i 14. stoljeću proživljavalo svoj zlatni vijek, koji se medjutim dovršio za velikih političkih i religioznih borba, naročito pod španjolskom vladavinom. Kad je Antwerpen pao (1585.), preselili su se najbolji flamandski duhovi u Holandiju, pa je Amsterdam preuzeo ulogu Antwerpena, te je iz flamandskog, brabantskog i holandskog duha nastala u 17. vijeku nova nizozemska kultura, koja je sa svojim Joost van den Vondelom (1587.—1679.) slavila pravi svoj zlatni vijek. Sa smrću Flandrije uskrisila se Holandija. — Za francuskog gospodstva (1794.—1815.) bio je flamandski jezik sasvim potisnut u prikrajak. Odahnuo je malo za dobe ujedinjenja Belgije s Holandijom (1815.—1830.), no pošto su Flamandi podupirali Valonce u revoluciji za samostalnost Belgije, otrgla se ova od Holandije, a otkad se Belgija sasvim privoljela Francuskoj — bore se od toga vremena Flamandi neprestano za svoj jezik i za svoju narodnost u romaniziranoj Belgiji.

Za dugog političkog komešanja, od 16.—19. vijeka, flamandski je jezik sasvim osiromašio. Zato su osnivači novog flamandskog pokreta morali posegnuti za književnim spomenicima srednjega vijeka, da dokažu, kako je nekada njihov narodni jezik bio sposoban za književno izražavanje. U tome se osobito proslavio (flamandski Vuk Karadžić) filolog i pjesnik Jan-Frans Willems (1793.—1846.). Čitav svoj život žrtvovao je u borbi za prava svoga jezika. Obnavljao je sredovječni životinjski epos i izdavao narodne pjesme, oživljavajući tako novu flamandsku literaturu. Kao član i savjetnik Kraljevske Akademije lijepih umjetnosti u Antwerpenu, Willems je govorio svojim učenicima o domaćoj umjetnosti (koja broji medju svoje odvjetke jednoga Rubensa i van Dijcka, Jordaensa i Teniersa), o flamandskom realizmu, o njegovoj jednostavnosti i svakidašnjosti biranih sujeta, a naročito o jakosti i punoći bojâ. Prema tome novi flamandski pokret datira od toga Willemsa, koji je u literaturi i u umjetnosti odredjivao posebni narodni karakter. Na njegov nagovor pisali su materinskim jezikom: pripovjedač Hendrik Conscience (1812.—1883.) i pjesnici: Prudens van Duyse

(1804.—1859.), Lodewijk Ledeganck (1805.—1846.), Rijswijck (1811.—1849.), dok su kasniji književnici: Guido Gezelle, Stijn Streuvels, Cyriel Buysse, Pol de Mont i mnogi drugi — njegovi sljedbenici.

Od godine 1836. počela su se osnivati filološka udruženja u Antwerpenu i u ostalim gradovima, pa je holandsko-flamandski kongres u Gentu 1841. utvrdio pravila za zajednički književni jezik, koji je medju Holandjanima i Flamandima zapravo isti (kao hrvatski i srpski) s malim dijalektičkim razlikama, pa je danas književni jezik isti na čitavom području nekadašnje Nizozemske, koji se naučno i zove nizozemskim.

Medju najznatnije flamandske talente, koji danas pišu francuskim jezikom, računa se u prvom redu Georges Eekhoud (rodj. 1854.). Prije nekoliko decenija prvi put mu se pronijelo ime, kad je skupa s Camillom Lemonnierom imao da — na tužbu klerikalaca — pred sudom odgovara za »smionosti« svoga romana »Escal Vigor«, kao što je Lemonnier imao da brani svoj roman »L' homme en amour«. Porota ih je obojicu riješila svake krivnje, jer je razabrala, da su pisci, unatoč naturalističnosti svoga pisanja, visoko održali barjak moralnosti i narodnoga prosvjećivanja. Ali je tom parnicom belgijska literatura prokrčila sebi put do priznanja svoga naročitog karaktera, koji se razlikuje od ostalih romanskih i germanskih književnosti vanrednom jakošću, punim lokalnim koloritom i neobuzdanom čežnjom za istinitošću i živahnošću. Premda se i Lemonnier i Eekhoud služe francuskim jezikom, ostali su čistokrvni Flamandi. U njihovim djelima kao da piri svjež i opor vjetrić, a svaki pojedini prizor ima svoju specijalnu boju, što se s ostalim odlomcima pripovijesti slijeva u posebnu sliku, koja se ne da prenijeti ni u kakvu drugu okolinu. To će se naši čitatelji uvjeriti, kad pročitaju roman »Kees Doorik«, u kojemu se opisuje ljubav jednoga sluge prema njegovoj seljačkoj gospodarici. Djelo je to, u kojemu, od prve do posljednje strane, ne ćeš naći ništa, što bi se moglo pričiniti neistinitim ili nemogućnim; sve je preslikano iz života i iz prirode.

Eekhoud je danas najznatniji belgijski pripovjedač, pa mu je, pored »Kees Doorika«, najpoznatiji roman »La Nouvelle Carthage« (Nova Kartaga), u kojemu je opisao s vanrednom umjetničkom snagom svoj rodni grad Antwerpen. U početku je pisao lirske pjesme u slobodnim časovima svoga bogatoga života. Kad je prorajtao, što je imao, dao se sasvim na književnički život i na pisanje kritika. U Antwerpenu ušao je u redakciju »Précurseura«, u kojoj je uredjivao feljton. Pjesme su mu skupljene pod imenom »Myrtes et Cyprès« (1876.), »Zigzags poétiques« (1877.) i »Les Pittoresques« (1878.).

Kad je god. 1878. baštinio velik imutak iza svoje bake, kupio je jedno ladanjsko dobro na sjeveru od Antwerpena, u selu Cappellen, na granici holandskoj, gdje je provodio život ladanjskoga plemića. Jašući na konju i u pratnji svojih lovačkih pasa, prošao je čitavu onu krajinu — koju je baš opisao u »Kees Dooriku« — pohadjao sve narodne svečanosti i crkvene godove (»kermesse«), upoznavajući se s običajima i dušom svoga naroda. Medjutim, ovo njegovo gospodarstvo nesamo da mu nije ništa donosilo, nego je progutalo i veći dio njegovog predjašnjeg imutka. Na sreću pozvala ga je u to doba redakcija »Etoile Belge« kao književno-glazbenoga kritičara u Bruxelles. Nerado je ostavljao svoje imanje, koje je dao u najam, rasprodao slike i raskošni namještaj, prenoseći (1881.) u grad samo najpotrebnije stvari. Ondje je došao u doticaj sa svim glavnim literatima, a naročito s Lemonnierom, koji je u to doba baš štampao svoga »Mužjaka« (Le Mâle) u smotri »L'Europe«. Kod njega se upoznao s većinom darovitih mladića, koji su baš bili dovršili nauke u Liège-u: Wallerom, Giraudom, Verhaerenom i Georgesom Rodenbachom. U zajednici s njima osnovao je znamenitu reviju »La jeune Belgique«, kojim se imenom od toga vremena nazivala realistička literarna škola u Belgiji. Junački su se borili za napredak i neovisnost književnosti.

Eekhoud se je domala zaželio svog užeg zavičaja, antwerpenske pokrajine, a ta čežnja pokrenula je u njemu sklonost za epsku formu; htio je naime u svojim romanima i novelama da opisuje posebni život i običaje seljakâ iz onoga kraja. Već posljednje pjesme Eekhoudove, koje je izdao u spomenutoj smotri (»Le Semeur« i »L'Homme de l'Eglogue«), odavale su ovu promjenu u njegovoj književnoj fizionomiji. Tako je nastao »Kees Doorik« i većina novela, koje je skupio u dva sveska i izdao pod imenom »Kermesses« (1884.) i »Nouvelles Kermesses« (1887.). Iza romana »Les Milices des Saint-François« (1886.) izdao je najveći svoj roman »Novu Kartagu«, u kojoj je iznesao jaku sliku svog rodnog grada i buržoazije, koja je postala trgovinom bogata. Od kasnijih romana, koje je Eekhoud izdao, valja da se spomene »Les Fusillés de Malines« (1891.), historijska pripovijest iz doba francuske revolucije. Kasnije je skupio neke svoje novele u zbirci: »Mes Communions« i »Le Cycle patibulaire«, u kojoj je složio obješenjačke svoje pripovijesti, kojima se toliko divio Oscar Wilde.

Eekhoud je velik u strastvenoj ljubavi prama svome narodu i svojoj domovini. Jedva bi se našao u čitavoj svjetskoj literaturi primjer sličnoj strastvenosti prama rodnoj grudi i gotovo tragičnoj sili, koja Eekhouda tjera da pije životne sokove svoje domovine, ali joj ujedno ovija oko glave i Kristovu aureolu. Naročito je velik u raščinjanju duševnih problema. Njegova ljubav seže do dna duše, ne poznaje nikakovih obzira, ali se ujedno i najuže spaja s fizičkim fluidom, s dahom i mesom svoje otadžbine. Eekhoudova ljubav — kao i Kristova — obraća se u prvom redu prema poniženima i prezrenima. U onim gomilama naroda, na koje farizej pogledava sa smiješkom, naslućuje Eekhoud djelovanje svetih misterija krvi, rase i onih tajanstvenih sila, koje mi nazivljemo dušom. Čisto njegovo saučešće, koje je podjednako i poganska odanost prama materi zemlji, i krvna ljubav, i osjećaj ljepote, obraća se problemu proletarijata i prostoga puka, koji se pod njegovim perom izdiže do općeg čovječanskog problema, do problema ljubavi i mržnje iz najdubljih dubina duše. U tom pogledu može se njegov roman »L'autre Vue« smatrati apoteozom Eekhoudove ljubavi prama skitnicama, koji su postali zločinci, jer ih je nevolja na to natjerala.

Eekhoudova umjetnost, koja obradjuje redovno mlade momke, upravo parije najnižih flamandskih slojeva, objavi-

teljica je velike čovječanske objave — o bogatstvu najsiromašnijih. Ta umjetnost čini i nas bogatijima, jer nam otkriva zakopano blago, koje svi krijemo u sebi i otvara nam dušu flamandskog seljaka, koja je i naša, jer je — čovječanska! Eekhoudova djela su ključ, da udjemo u dušu čovjekovu u onom značajnom stilu, u kojemu je čovječanstvu poslužilo staro flamandsko slikarstvo, koje svojom nepatvorenošću kroz tolika stoljeća djeluje i na današnja pokoljenja.

Zato i donosimo pred hrvatsko općinstvo prvog flamandskog modernog pripovjedača.

Svom prijatelju

Camillu Lemonnieru

posvećujem ovu seljačku studiju

Sjećaš li se još, dragi druže, one impresije, koja nas je zaokupila onog oktobarskog večera, kad smo s nasipa na kraju sela Hoevenena, gledali zelenkastu, tmurnu nizinu, koja se pod orijaškom maglom večernjega sutona nadaleko širila i po kojoj su bili razasuti seljački majuri? Iz najbliže blizine slušali smo otegnuto i žalostivo mukanje goveda, koja su čekala hranu, i lajanje psa, koji mora da je opazio naše nepomične spodobe na uzvisini i stao potezati lanac, o koji je bio privezan. Domala je zabrujalo devet udaraca Pozdravljenja s tornja, pokrivena škriljevcem, dok se na čačkovitoj cesti približavala jedna teretna kola, na kojima je po strani sjedio kirijaš i objesio noge niz točkove. Da li još čuješ, ti, čije riječi ozvanjaju tonovima, kakovih obični jezik glazbe ne može izraziti — čuješ li, kako je onaj surovi seljak udario jednu svoju drvenu i zablaćenu cokulu o drugu i izmedju zubi protisnuo kreštav i produljen »Hii!« kad je ošinuo bičem svog teškog oraćega konja, a odmah iza toga muklim i šupljim glasom nama zazvao »goeden avond« (dobar veče)? Konj je odmah

krenuo na drugu stranu, osovina zacičala, a kola zamaknula iza groblja.

Ton, kojim se oporni onaj kraj te večeri prelijevao, pokušao sam da u svoj trpkoći prenesem u ovu pripovijest, u kojoj mi je fantazija pomogla samo ondje, gdje je trebalo povezati poraznu realnost.

Georges Eekhoud.

KEES DOORIK

PRVI DIO

Bijeli zamak

I

Već je prošlo sedam mjeseci i šest dana, otkako je stari Nelis Cramp, posjednik Bijeloga Zamka, legao da odspava svoj posljednji, dugi san u tvrdom hrastovom lijesu, za koji je Anamija, mlada njegova udovica, platila dvadeset forinti seoskom stolaru Pieru Gudi.

Jedne sparne večeri, u mjesecu augustu, stajala je Anamija u dvorištu, kad su dovozili žito. Cijeli dan je sunce, kao da se nàpučilo, virilo iza velikih, sivih oblaka.

Gazdarica je toga dana uranila prije zore i poslala Keesa, prvoga slugu, s nekolikim koscima, koji su bili unajmljeni samo na kratko vrijeme, da dovezu žito s polja, koje je ležalo sat daleko od dvora, u krčevini Ylwaala, nedaleko od Šelde.

Posao je brzo odmicao. Dostajala su troja kola, da se snopovi natovare, a sada se primicala posljednja, kojima je upravljao sam Kees.

Momak, žustar kao ždrijebe, skoči na voz i stade bacati snopove, brojeći uvijek deset po de-

set. Dolje su, jedan do drugog porazmješţani, kosci dočekivali oštrim vilama snopove i dobacivali ih do posljednjeg, koji je stajao najbliže štaglju.

Jédro tijelo Keesovo bacalo je crnu sjenu na zid štaglja, koji se sjao u crvenom odsjevu večernjega sunca. Gazdarica Anamija rado je gledala zaposlenoga momka u različitim kretnjama. Sagibao se, uspravljao i mahao rukama, što je u sangviničnoj gazdarici izvodilo isti čarobni utisak, što ga izvode neki plesovi. Umorna i klonula od sparine, zadubljivala se u fizičko kretanje odanoga i stasitoga mladića, a misao, da je ovaj ponositi momak radio sve to za nju i za njezin Bijeli Zamak, podvostručavala je užitak, s kojim ga je gledala.

Iz staje, koja je stajala pokraj kuće, naviralo je toplo isparivanje, koje se zbog teške omare dugo zadržavalo unutri, a sada se polako miješalo napolju s jačim zadahom konjske staje, s mirisom sijena i žita, koje je dopiralo iz štaglja. Iz razgrijane zemlje izbijao je ozon i sumporna para, kao paljevina od električnih udaraca.

Ogradjeni vrtovi, koji su bili puni žbunova i bujnoga cvijeća, kakovo vole seljaci: tearoze, niski karamfili, šeboji i titrice, izdisavali su opore svoje mirise, a u voćnjaku odisalo je zeleno voće kiselkastim dahom.

U staji kvocale su kokoške na motkama. Krave, koje su ležale s punim želudcima, muklo su mukale. Jedini glas, koji je dopirao iz daljine, bilo je zrikanje cvrčaka ili kreketanje žabâ na rubu isušenih jaruga.

Kravar Janeke, sinovac gazdaričin, lukavi deran, bio je dotle ispregao dva jaka holandska

konja, kojima su se zaobljeni hrptovi i slabine sjale kao kotlići Bijeloga Zamka. Janeke ih odvede k drugim trima parovima, koji su već žvakali zob u staji.

Prijatno zvöcânje čeljusti unestrpi nove konje, pa ih je deran jedva mogao obuzdati. Dok im je natenâne skidao ulare, psovao je i vikao, kao kakav veliki: »Haari! Hahit!«

Umorni kosci ćutali su. Jedini Kees, koji je bio žilaviji, pjevušio je nekoliko stihova, koje je čuo od muzikanta Jaka Corepaina:

Kad pod večer livadom
Podješ s dikom mladjanom . . .

Samo gdjekada bi podstreknuo drugove:

»Halo, Škiljavče, što si se zablenuo? . . . Zasuči rukave, Dirk Pape! . . . Jane, pazi, da te još jedared ne zateknem, gdje udaraš konje! Prokleto derište! . . . Samo grabi, Baste; ima još mjesta iza vratâ . . . Šta velite vi, gazdarice?«

Anamija, prama kojoj se okrenuo, probudi se iz svoga sanjarenja.

»Pa velim, da ste vrijedni momci«, odgovori ona. »Râdite, koliko možete. Zato će vam Paulka i donijeti čašicu dobra vina«.

Paulka, debela ridjokosa služavka, bila je baš prikačila velik bakreni kotao o lanac nad ognjištem, našto je pošla u prednju sobu i iznijela vrčić s jednom čašom.

Pošto je i posljednji klâs bio spremljen, odgura Janeke kola pod čardak. Kees složi orudje u ugao i zaključa vrata od štaglja.

Paulka je čekala radnike. Kees ih dozove, pa sa čašom u ruci obrati se na gazdaricu:

»U vaše zdravlje, domaćice!« reče i iskapi čašu na dušak. Onda ju povrati djevojci, i radnici ispiju čaše jedan za drugim. Bili su svi u košuljama, pa im se ispod ubijeljena platna ili ispod crvenog flanela vidjela mesnata prsa, preko kojih je znoj curio u debelim kapljama. Bili su svi jaki momci s debelim vratovima i širokim ledjima. Puna njihova lica s debelim ustima i plavim porculanskim očima, bila su opaljena od sunca. Govorili su jedan s drugim samo nabačenim slovkama, a kad su se smijali, razabirala su se dva reda zubi, bijelih i jakih, kao čeljust mladoga lava.

Gazdarica je još uvijek stajala i gledala ih ozbiljna lica. Ne obazirući se na nju, zadirkivali su u debelu Paulku i štipali je potajno, dok im je ružna djevojka točila još čašu »genevera« (borovnjače).

Oči mlade udovice neprestano su se otimale za Keesom Doorikom, prvim slugom. Njegovo vladanje bilo je sasvim drugojačije od vladanja onih nezgrapnih klipana, koji su se hranili samo slaninom, krumpirima i sirom mlaćenicom. Bilo je više inteligencije u onom nenaduvenom obrazu, u onim crnim očima, u lako savijenom nosu s nemirnim nozdrvama i u naborima oko ozbiljnih usta. No najviše su u zemlji, u kojoj na svakom koraku nailaziš na smedju i plavu kosu, udarali u oči Keesovi crni uvojci, koji su se spuštali preko visokog njegova čela.

II

Upravitelj gradskoga sirotišta jedva je u ovom kršnom seljačkom momku prepoznao onog slabunjavog dječaka, kojega je prije desetak godina popovjerio posjedniku Nelisu Crampu.

Premda je odonda prošlo već mnogo godina, sjećao se Kees Doorik još uvijek prizora, kad je ostavljao nahodište. U mračnoj sobi, koja je zaudarala po plijesni i u kojoj je bilo šest stolica i stol od mahagona, u onoj sobi, koju su, kao kakvu samostansku refektoriju, ukrašavale slike Isusa, Bogorodice i krst od ebanovine i bjelokosti, koji je stojao na starom kaminu kao na kakvoj kalvariji, — u toj sobi, eto, predali su jednoga dana seljaku dječaka, s kojega je već kućni liječnik sirotišta digao svoje ruke.

Gdjekada se dešava, da gradski dobrotvorni ured one dječake, koji više ne mogu ostati u zavodu, šalju na selo kao šegrte ili sluge. Gospodari, kojima dolazi ovakova siročad, nesamo da ne plaćaju ništa za posao svojih hranjenika, nego još dobivaju i neku odštetu.

Nelis Cramp bio je odviše razborit, a da se ne bi pokušao okoristiti ovim običajem službenoga dobrotvorstva, koje je dobro dolazilo siromašnim ili škrtim seljacima. Bio je naime čovjek tvrdica,

pa ako nije odmah prihvatio ponudu, bilo je to zbog toga, što ga je ponos donekle odvraćao. Što bi rekli ljudi u Dinghelaaru, tom pakosnom i brbljavom selu, kad bi se Nelis Cramp, imućni posjednik Bijeloga Zamka, odrekao poštene službe kakvog snažnog momka sa sela i počeo izrabljivati slabunjave ruke jednog gradskog kukavca? Koliko bi ga seljaci olajavali i psovali! No pošto je pokušavao već sa svim siromasima i vucibatinama iz okolice — koji su odlazili od njega gladniji nego što su dolazili, ako ih nije sam odgonio iz kuće, jer je ono nekoliko grošâ i komad nasušnoga kruha, što im je davao, smatrao još odviše dobrom naplatom za njihovo poslovanje — odluči se napokon, da unajmi jedno od napuštene siročadi, makar mu škrtarenje odneslo i posljednji ugled u selu.

Nelis je računao, kako će derana nesamo uposliti kao kakvog odraslog čovjeka, nego i kako će moći spraviti u džep i onu novčanu pripomoć, koju gradski filantropi daju uz ovakovo siroče.

»Evo vam mladića!« rekao je upravitelj, gurnuvši Keesa do nogu seoskoga tvrdice.

»Puh! Slabunjavo stvorenje!« promumlja Cramp, okrećući derana na sve strane i opipavajući mu mišice i bedra, kao da prevrće u rukama pile kakvo.

»Na selu će se već potkožiti; kosti su mu jake«, odgovori upravitelj.

»No groznica u krčevini mogla bi ga prebiti«, odvrati gazda Cramp. »A tko će onda platiti lijes i pogreb?« pridometnu. »Bit će vam poznato, mynherr (moj gospodine), da smo već nekoliko

ovakovih ptičica primili pod svoj krov. I tek što su prinjušili poslu, kvrc, zabodoše papkom u ledinu. A ne skupe ni toliko novaca, da plate posljednji svoj stan. Pitajte samo Lama Stevensa, koji će vam pripovijedati, kako je on prošao«.

»Varate se; Lam je isplaćen«.

»Možda i jest, ali se ja u to ne mogu upustiti. Bit ću oprezniji, pa tražim izvjesnu svotu za garanciju. Naročito, ako ovo pile uzimam na vrat«.

I pri tome stane nesmiljeni klipan opet opipavati slabe mišice ptičeta, koje se dalo mirno pretraživati, upirući velike crne i grozničave oči, pune melankolije, u seljačkog tokmaka.

Predomišljanje opreznoga Nelisa Crampa uistinu nije bilo bez razloga: — meštar Kees bio je bijedan čovuljak. Na dan sv. Korneliusa našli su ga na cesti i zato mu nadjenuli ime »Kees« (diminutiv od »Kornelius«). Poradi slabunjavosti dodali su mu još jedno ime, koje bi imalo naknaditi nepoznato prezime: Doorik, pokvareno od »Dooden Rik« ili »Doeijen Rik«, što bi u antwerpenskom narječju značilo »Mrtvi Henrik« ili »Smrt«.

Upravitelj je ispripovjedio Crampu ove potankosti, koje je prepredeni seljak restreseno saslušao produžujući koštunjavim prstima opipavati živu robu.

Od toga vremena sjećao se Kees, kad god je mislio na taj znameniti dan, sasvim točno, kako je Nelis Cramp onda izgledao. Moglo mu je biti pedeset i pet godina; bio je malen, odebeo sipljivac, krezub, prkošljiv, smežuran kao mušmula, krme-

žljivih očiju, pakosno nasmijanih laloka i plosnata nosa. Zamazana kosa, ispremiješana sjedinama, lijepila mu se na sljepočicama, a na dlakavim ušima visjele su mu srebrne naušnice — proti urocima. Ispod izlinjalih obrva, koje su se spajale u povijama, činio mu se par sivih očiju kao da spava, kao ustajale kaljuže medju strnjikom.

Cramp je prestajao kukati nad bijednim siročetom samo na mahove, kad je uvlačio dimove iz kratke, crne i sočne zemljane lule, koja je bila pokrivena proreš̌etanim poklopcem od bakra ili kad je rakao u pljuvačnicu.

No upravitelj je neprestano navaljivao:

»Umije već i čitati. Umiljat je kao janješce, a poslušan kao psetance. Pa koliko bi tražili za dječaka?«

Moralne vrline Keesove nisu se pozitivnog seljaka mnogo doimale. Više ga je zanimalo, kad je čuo, da dječak malo jede, a čim je to saznao, postao je pristupačniji, naročito kad mu je obećana odšteta.

Upravitelj, koji je bio navikao na ovakovo cjenkanje, nije gubio strpljivosti, nego se branio korak po korak.

»Recimo: deset groša na dan«, pokuša Nelis.

»Pet, dragi gazda, pet; budimo ljudi!«

»Ispod deset ne mogu, makar se pogadjanje odmah razbilo«.

Upravitelj je morao popustiti, pa je prešao na druge stvari.

Nelis Cramp, koji nije mogao da se otrese rdjave slutnje, zatraži od upravitelja pismeno, ko-

jim se obvezivao, da će troškovi oko pogreba, ako mladi sluga umre, pasti na teret bolnice.

»Pristajem!«

I udariše rukom o ruku, kao prodavači i kupci stoke, kad se pogode u cijeni. Na mig oka prodavačeva potrči Kees po svoj zavežljaj, koji je već od sinoć bio spremljen.

Kad se povratio, bio je svukao uniformu sirotišta i obukao jednostavno seljačko ruho: hlače od debelog smedjeg sameta s prugom po strani, koje se u Flandriji zovu »dimitte«; plavi zubunčić, drvene cokule i visoku svilenu kapu. Iza opomene, koju je upravitelj nastojao da očinski izrekne, trudeći se da dječaku naročito pohvali dom, koji je za ostavljenu siročad tako dobrostiv, primio je seljak mladoga regruta u svoj posjed.

Velika, kao samostanska, vrata zatvoriše se iza djeteta i novog njegovog hranitelja. Ručicu dječakovu držao je pandur u svojoj pandži.

Nelis Cramp koracao je velikim koracima, podupirući se jednom rukom o palicu od mušmulovine, dok je Kees, koji nije bio navikao ići u cokulama, kasao pokraj njega ili šepesao. Starkelja je otvarao gubicu samo kad je trebalo dječaka kletvama podžeći.

Bio je vašarski dan. Pločnik velikoga tržišta, na koji su se bili slegli prodavači povrća, sav se gubio pod stalcima i kupovima različitog zelenja, koje je pod srpanjskim suncem širilo svježi dah povrća, tek iskopana iz zemlje. Seljakinje muškoga rasta, crvenih lica pod visokim šeširima, vabile su gradjanske žene obiljem ulagljivih riječi, da ih čas

*

kasnije obaspu psovkama, kad bi robu stale odviše točno istraživati. Čuo si pozdrave: »Dobro jutro, draga, lijepa gospodjo!« a odmah iza toga: »Dakako, htjeli biste da vam poklonimo ove glavice zelja? Samo nam ne zaboravite ostaviti adresu, da vam možemo poslati!«

Uzduž pločnika stajao je pred krčmama čitav niz zelenih kolica s pokrovima od bijela platna. Njištanje ždrebaca isprepletalo se s izvikivanjem prodavačica i s lajanjem upregnutih pasa.

Seljaci su se pozdravljali, a oni, koji su se dobro poznavali, udarali su jedan drugoga po ramenima. A iza toga si vidjao, kako nestaju široka ledja pod trijemovima starovjekih zdanja na vašarištu, koja su za ovaj dan bila obraćena u mehane. Iznapolja si kroz otvorene prozore čuo pijance, kako s glasnom bukom preračunavaju svoj utržak.

Kees nije nikada vidio ovako nešto. Kako ga je gazda vukao za sobom, s teškom se mukom proturavao kroz užurbanu gomilu glomaznih i nespretnih seljaka, koji su svojim teškim cokulama gotovo zgnječili njegove. Svaki čas spoticao se na kojekakovu robu, zgazio kakvu mrkvu ili oštetio glavicu salate, našto mu se sasula na glavu tuča od psovaka razdražljive piljarice.

Na prolazu dobacio je Nelis Cramp, čas ovome čas onome, onako s visine, po koji »dobar dan«, uklanjajući se s puta veseloj braći iz svojega sela, da ne bi morao s njima piti. U uličici iza općinske kuće pristupio je svojim kolima, oslovljujući konjušnika gostioničareva, kojemu je platio jedan

»kaper« (četvrt litre pive), što, dakako, nije osobito rado učinio. I za sebe je naručio čašu piva, dodavši je i malom Keesu, da malo pokvasi usta. Nato je počeo uprezati svoje kljuse, pri čemu ga je već pomagao dječak.

Kad je to svršio, primi Nelis Cramp u ruke uzde i bič, pozove Keesa, da sjedne do njega na drveno sjedalo, a ona hajd! — Kola se zakotrljaju niz trgovački dio grada.

Usput se zaustaviše pred jednim uredom, koji je bio smješten u prizemlju jednog stoljetnog zdanja, koje je nekada moralo pripadati kakovom plemiću. Na glavna vrata, iznad kojih je na bakrenom cimeru bilo zapisano ime jedne poznate tvrtke, udje gazda odlučno, povjerivši prije Keesu čuvanje konja. Nelis Cramp htio je naime da se, kao ratarski posjednik, preporuči trgovcima za skorašnju žetvu. Što je — priprosti ovaj seljak iz Poldera — mogao nabajati prevejanom antwerpenskom pretrgliji! Trebali ste vidjeti starog lisca, kako je sjajna i podrugljiva lica izašao iz ozbiljnog kontoara i kako je stao trljati košćate ruke.

Gotovo je postao ljubezan prama jadnom dječačiću, koji je odsad stajao pod njegovom kordom.

»A sada vozimo, momče!« reče, pošto je opet sjeo do njega. »Danas ćemo za tebe zaslužiti još komadić kruha. I opet će signori*) platiti tvoju večeru«.

*) Ovim porugljivim imenom nazivlju — još od španjolskih vremena — seljaci iz okolice Antwerpena gradske stanovnike.

Dotle je prošlo već nekoliko dopodnevnih sati, pa je i popodne dobrano odmaklo, kad su — iza posljednje stanice — kola zašla u morsku četvrt, polako, da se ne očešu o brojna teretna i kirajdžijska kolija.

Jak zadah kojekakovih morskih stvari, halugâ, školjki, vlažan, pokvaren zadah, smolovita isparivanja, smrad životinjskih koža i guana — sve se to ispremiješalo sa slanim zrakom, koji je dopirao od Šelde.

Iz basenâ izdizale su se u zgusnutim redovima kao stabla kakove prašume, stotine jarbola s jadrima i sa šarenim ukrasom mnogobojnih zastava.

Stigoše do nasipâ, promakoše kroz usku kapiju gradskoga bedema, predjoše preko mostova, koji su sazidani preko jaruga i kanala, po kojemu dolaze crne i niske barke iz valonskih krajeva; iza toga prodjoše izmedju dvaju redova bijelih, niskih kućeraka i stigoše do prijazne crkvice u predgradju Merxenu. Napokon zazvrje kola preko polja.

Kees nije zaboravio ni jedne sitnice, koju je vidio toga lipanjskoga dana. Često je kasnije u duhu gledao dugu cestu od Bergen-op-Zooma, okruženu bukvama s gustim lišćem, na kojoj se osjećao svaki dašak vjetra, što je kao jato obijesnih ptica lijetalo od grane do grane.

Svaki čas otvarao se novi vidik. Ovdje je cesta vodila kroz jelove nasade i presijecala pustaru posred smrekovih žbunova i drugoga grmlja; malo dalje vidik je odjedared ostavljao tu melankoličnu draž, pa su prolazili pokraj modernih dvoraca, kojima su svijetli zidovi prosijevali izmedju lišća sto-

godišnjih stabala. Druge vile bile su opet skrivene na kraju kakvog pobočnog puta iza brestove šume ili iza kakvog zastora od lipova granja. Gdjegdje su se dizale sasvim osamljene pod nebom, usred ogromnih zaravanaka, koji su pokošeni do gole zemlje ili su bile okružene vijugavim vodama, na kojima su — izmedju čitavih otoka od lokvanja — plovili labudi ili čitava jata od pataka.

I opet, kad su se provezli pokraj malog, umiljatog zaseoka Doncka i njegova zidanog vjetrenog mlina, kojemu su smedja krila te večeri mirovala, zapadoše medju grič i grmlje, pa na obradjena polja, krčevine, oranice i livade, s kojih se širio već miris pokošena sijena, i prégone, u kojima je zelena djetelina upravo bila oborena. U daljini se, na plavičastom obzoru, razabirao šiljati toranj crkve u Cappellenu.

Utisak je bio naročito dubok, kad su se našli na lijevoj strani od Cappellena i zašli prema Dinghelaaru u području Poldera.

Sunce, koje je upravo imalo da zadje za nasip, obasjavalo je posljednjim svojim trakama vrhove klasja. Iz zemlje kao da se dizala tanka para, u kojoj su plesali dugi redovi mušica, a žuta žitna polja uhvatila blaži, srebrni ton. Vrbici, obrezane jalše, koje su se nizale uz rubove zaplavnih kanala, ukazivale su se već u nejasnom, maglovitom obliku. Sve kao da se rasplinjavalo, pa se po dopirivanju vlažnog večernjeg vjetra, koji je od vremena do vremena zapljuskavao po ovom moru od klasja, naslućivalo, da tamo dolje, na zapadu, iza dugoga zida od velikih nasipa, Šelda vâlja svoje plave talase.

Poljski zrak i utisci sasvim su omamili Keesa, pa je vrlo slabo slušao pouke, koje je Nelis Cramp držao da mu mora već unapred davati. Stari škrtica nije ocrtavao baš prijatnim bojama život kućnoga sluge. Ali Kees za to nije mnogo mario. Odsad se ne će on ničega bojati. Prvo njegovo poznanstvo sa svježim zrakom odlučilo je o njegovu zvanju. Htio je da postane seljak, jer je volio seoski život još prije, nego što ga je poznao, naprosto poradi toga, što je vidio tlo, na kojem taj život teče.

III

Kao što je upravitelj sirotišta prorekao — a jamačno ni sâm nije slutio, da je tako dobar prorok — opori zrak polderskoga kraja ispunio je kostur mladoga Keesa.

Na veliko čudo škrtoga Nelisa Crampa, potpomogla je snaga i zdravlje dobru volju mladoga sluge. Dugo su se žitelji Dinghelaara njime zabavljali, a mnogi su već i sažaljavali njegovu sudbinu, jer su bili uvjereni, da će ova jadna gradska biljka sasvim uvenuti i uginuti na Bijelom Zamku. To više začudila se čitava župa brzom napredovanju dječakovom.

Kees je radio za dvojicu, nije prezao ni od kakova posla, pa nije počivao ni jednoga sata, po radnim danima. Marljivošću svojom privrijedio je ovaj čovječuljak svome gospodaru više, nego što su ruke jakog kakvog seljačkog momka od dvadeset godina privredjivale seljačkom tvrdici.

Župnik i učitelj zanimali su se za bistrog i crnookog dječačića, koji je svoju lekciju iz katekizma odčitao bez mucanja, a koji je imao dara i za glazbu. Župnik ga je obukao od glave do pete na dan prve pričesti, a učitelj ga naučio svirati u rog i služiti kod mise. Zato su derani iz čitave okolice bili zavidni ovom mitnjaku i prebacivali su

mu iza plota poreklo. Njihova pakost očitovala se u skrivenom zadirkivanju, jer su im jake mišice siročeta ili »nahoda«, kako su ga ugursuzi nazivali, ulijevali izvjestan strah. Kees je, naoko, to dobroćudno podnosio, trudeći se da zatomi svoj bijes u neprekidnom mirnom radu. Uostalom, doživio je i odštetu za sve ove uvrede, kad je najveći gazda u selu, želeći da omili narodu, svojim novcem osnovao glazbeno društvo i po preporuci župnikovoj i učiteljevoj povjerio solo-rog odbačenom dječaku. Nato su pakosni mladići morali da se pred toliko odlikovanim takmacem pokažu umiljati, ako nisu htjeli da se velikom gazdi zamjere.

U isto doba sjetio se i Nelis Cramp, kojemu je dječak iz sirotišta, protiv svake nade, u gospodarstvu, tako velike usluge iskazivao, da je došao čas, gdje bi dječaka mogao još jače privezati uz sebe, pa je javio filantropima u gradu, da će se odsad za mališa sam brinuti. Saopćio je Keesu, da će ga ubrojati medju svoje orače, pa će mu, povrh hrane i stana, kako se obično daje šegrtima i početnicima, plaćati nadnicu u novcu, kao i drugim radnicima. Kad je to razabrao Kees, kojemu je u to doba bilo petnaest godina, nije znao, što bi od sreće. Plaća, koju mu je obećavao gazda, pričinila bi se možda kome drugome neznatnom, ali za odbačenog bijednika bio je to prvi smiješak sreće. Nelis Cramp činio mu se najpodašnijim gospodarom pod nebom. On je u njega gledao sasvim drugim očima nego drugi seljaci i ljubio ga je kao svoga dobročinu. Pošto su od njega, zbog njegove slabunjavosti, u gradu digli ruke, mogao je on doista ovom seljaku zahvaljivati i za život.

A stari lukavac nije propustio a da se ne pohvali ovim ojačanjem mladićevim, koje je uistinu bilo čudo nad čudesima. Zato udari šakom po širokim ledjima Keesovim i reče:

»Vidiš li, derane? Prije pet godina mogli smo te još sasvim lijepo sakriti u tvojoj trumbeti. U gradu su već htjeli da te pokopaju. Pa ni ja sâm ne bih dao za tebe ni groša. A vidiš, kako danas dižeš svoju kuštravu glavu i kako je ravno nosiš. Ovi obrazi, pa ovi bokovi i ruke ojačale su se na Bijelom Zamku kod Nelisa Crampa«.

Premda je zasluga hraniteljeva bila vrlo neznatna u promjeni, koju je doživio mladi Kees radeći na čistom zraku i u atmosferi staje, imao je Nelis Cramp ipak razloga da se raduje. Sa svojih petnaest godina bio je Kees Doorik već zoran momak. Nedjeljom poslije mise ogledavale su se već žene za mladim slugom sa Bijeloga Zamka, koji je išao u ukrućenom haljetku od plavoga platna, u bijelom okovratniku, s naherenom kapom, u čakširama od crvena sukna, a naročito zbog njegovih rumenih obraza, kudrave glave, i crnih očiju kao u kakvoga Španjolca, kakvoga »signora«.

Osim vježbe u glazbenom društvu »Amicitia«, koja se održavala svake srijede, slabo je mladi Kees imao razonode. Samo je o blagdanima, poslije mise, kadgod zalazio u krčmu »Kod sove«, preko puta od groblja, koju je držao Sipido, pomoćnik grobarov. Popodne su njegovi drugovi kojegdje zaostajali, jer nisu mogli da ne zalaze iz jedne krčme u drugu, ako ih već kakav kirmes (crkveni god) nije odvukao s draganama u susjednu župu.

Obično je Kees provodio nedjelju sam na zamku, vježbajući se u sviranju na svom rogu, koji se sjao kao zlato. Njegovo ćurlikanje na rogu privabilo je gdjekada besposličare, koji su preko glogove živice htjeli da progovore koju riječ s neumornim solistom i odlazili dalje, kad su se uvjerili, da ga ne mogu zavesti, sažimljući ramenima zbog toga, što im se činilo, da on ovim sviranjem profanirā svetost nedjelje.

Kadikad je Kees ipak morao, kao član »Amicitiae«, poći u koju gostionicu, kojom su upravljali drugi članovi. Pratio je onda svoje drugove, pa su uvijek svršavali u »otimačkoj krčmi« kod načelnika Flüpa Sapa, kamo je mlade ljude mamilo dobro pivo, a naročito umiljata načelnikova kći Bela Sap. Bila je to plavojka od dvadeset godina, malena i debelkasta, koja se uvijek smijala, sa svijetlim očima, debelim usnicama i punim obrazima, koji su bili malko posuti pjegama, pa je zato kotlar Chiel Dhaenens, jedan od ljubavnika Belinih, govorio, da je najljepše voće uvijek malo pušljivo.

Flüp Sap, koji je ujedno bio seljak i krčmar, izgubio je ženu, koja mu je ostavila petoro djece, od kojih je troje još bilo sasvim maleno. Najstarijoj kćeri Beli prepustio je vodjenje »svratišta« i kućanstva kao i brigu za djecu, dok je on sa sinom Tistom, koji je bio već odrastao i jak momak, radio u dvorištu ili na poljima.

Njegova krčma stajala je nakraj sela, tamo, gdje se ukrštavaju antwerpenska cesta s nekim drugima. Bila je to jedna od najposjećenih gostionica u Dinghelaaru. Kirijaši i prodavači povrća

ne bi nikad propustili da ondje ne stanu. Žandari s granice i artiljeristi s poligona u Braschaeteru imali su uvijek toliko vremena, da naruče, ne silazeći s konja, čašicu genevera i da jedroj seljačkoj djevici kažu nekoliko laskavih riječi. Subotom su se ondje zadržavali zidari i zemljoradnici, koji su dolazili iz grada. Onako zaprašeni, s lopatama i budacima na ramenu, a sa zaslužbom od šest dana u džepu, nakresani i hvalisavi, pili su pred tezgom. Čak i one, koji u pijanstvu postaju opaki i svadljivi, umjela je lijepa djevojka razoružati vedrim humorom i prirodnom prijaznošću, pa su u smijehu odlazili.

Nedjeljom sastajali su se seljaci u Sapovoj krčmi. Mladi momci, obrijani i uparadjeni, stajali su jedan za drugim pred pipom bačve s pivom, koju su debele ruke Beline neprestano odvrtale. Ni zabadanja ni proste šale nisu mogle Belu da zabune. Ona je šalivdžije još jače draškala, podnosila najpaprenije dosjetke i čak dopuštala, da ju koji razuzdani momčić uštine u obraz ili joj pomiluje jake mišice — ali bi pljusnula, da je sve zvonilo, onoga, koji bi se usudio da je poljubi ili da vrnda ispod njene marame na prsima.

Na kirmesima u Dinghelaaru i u Püttu, na svečanostima »Amicitiae« nije propustila ni jedan ples; umarala je svoje pratioce, pila iz svih čaša, koje su joj bile ponudjene, ali inače seljačkim momcima nije mnogo vjerovala. Navečer, kad se vraćala kući, pratio ju je ili otac ili brat Tist. Ali to nije sprečavalo odbijene prosce i bogomoljke, da Beli prišiju čitav niz doživljaja, koji bi je mogli

kompromitirati, pa se ovim olajavanjima malo pomalo počelo toliko vjerovati, da je vrlo mnogo ljudi gledalo na nju kao na nepromišljenu i lakomislenu djevojku, iako njeno vladanje nisu uvijek smatrali nepristojnim. Mnogi pristali prosac povjerovao je ovim klevetama, koje su nalazile potvrdu u slobodnim manirima Belinim, pa su se odricali sreće, da zaprose jednu od najbogatijih djevojaka u okolici. Ali ove osujećene dobre prilike nisu gojaznu i veselu djevojku nimalo ogorčavale. Ostavljala je ljudima, neka slobodno trcaju jezike, a ona je dalje dobro jela i slatko se smijala.

U istini većina se ovih ljudi varala, osudjujući ovu punanu i bistru djevojku, koja je pod nestašnom i razuzdanom spoljašnjošću skrivala praktičan duh, vrednoću, štedljivost, jednom riječju: sve vrline, koje seljak želi da nadje u svojoj drugarici.

Flüp Sap, debeli načelnik, i njegov sin Tist, poznavali su je bolje nego drugi ljudi. Oni su znali, koliki posao svršava ova vesela djevojka, koja se činila, da uvijek misli na ples i koja je bila spremna na svaku djavoliju, a držala se kao da ne umije reći pametne riječi; znali su, koliko može da zdravo razlikuje ova tobožnja vijoglavka.

Mnogo puta dopirala su do ušiju ovih dvaju muškaraca sablazne vijesti. Onda bi planuli, a Tist Sap, snažan, i pošten momak, počeo je tražiti klevetnika, da se s njime razračuna, ali — kao što se redovno dešava — klevetnik se poklopio ušima i ućutao, pa nitko nije mogao saznati, odakle izviru ovakove vijesti.

Malo pomalo utišavali su se otac i sin, koji su od prirode bili dobroćudni i miroljubivi ljudi. Belina filozofija u tome ih je još ukrepljivala.

»Ah, šta!« govorila je djevojka često — »pusti ih, oče, neka brbljaju; ja se ne mislim udavati, jer me ti još trebaš u kući, a i ja sam sasvim zadovoljna ovdje kod tebe«.

Bela je vodila gospodarske knjige, isplaćivala radnike, svršavala kućne poslove, a povrh toga nalazila još dosta vremena, da i debelom načelniku pomaže rešavati spise, koji su mu se svakoga jutra donosili iz općine. Ona je odgovarala na pisma, nametljive ljude i vucibatine otpravljala s praga i svjetovala se s poljarom. O da, Flüp Sap poznavao ju je bolje!

Kad je Kees Doorik dolazio u njihovu krčmu, držala se Bela, kao da ne poznaje razlike izmedju njega i drugih. Govorila je s njim s grubom povjerljivošću starijega druga, podrugivala se njegovoj skromnosti, zaplašivala ga grohotnim smijehom i drskim zapitkivanjem, a pretvarala se, kao da nije čula, što je naručio, pa mu donosila crno mjesto svijetloga piva ili obrnuto. Kees se ispunjavao nekim poštovanjem pred dežmekastom djevojkom. Pred njom se crvenio i mucao kao kakav regrut pred narednikom. Zato je zalazio u njenu krčmu vrlo nerado i samo, kad su ga drugi prisilili. Dešavalo se, da su mu uza djevojčin smijeh gotovo udarile suze od stida, a isto tako i onda, kad su se jasne Beline oči upirale u njega kao igle.

Kako je Kees bio bojažljiv i neiskusan, nije mu padalo ni na kraj pameti, da je ovaj dragun

od djevojke već odavno simpatizirao s njim, pa se djevojka sada trudila, kako bi zatomila taj osjećaj, da se ne bi okrenuo u potpunu sklonost. Pošteno lice i pristali uzrast mladoga sluge sa Bijeloga Zamka već su gotovo osvojili djevojku, a još više dobar glas, koji se širio o njemu.

Kees Doorik bio je već jedan od najbistrijih seljaka u Polderu, pa je nadmašio već mnogog odraslog, pače i starog čovjeka. Časni Flüp Sap neprestano je hvalio pred Belom osobiti instinkt i darovitost ovoga mladića. Često nisu mogli na poljima staroga Crampa da se zgodno razvrstaju prégoni, pa nisu s njima bili zadovoljni ni načelnik, ni drugi starci. Uvijek je nesvijesni razbor onog mladića naknadio kolebljivo iskustvo starih augura. Oranica, puna zahvalnosti prema ovom snažnom radniku, koji se uvijek zabavljao samo s njom, dopuštala je, da on izmami iz nje sve njene tajne.

Ne razbija se grumenje zemlje uzalud i ne priskače se badava vječitoj roditeljici u pomoć jakim mišicama, neprestano osvježujući je rosom svojega lica, raskidajući joj utrobu plugom i raonikom, da se u nju baci klica žetve i brani njezin plod od hirova godišnjih doba, od razvreživanja drače i korova, od zuba malih glodara, od poplave i požara, jer se čovjek time priučava, da smatra s v o j o m — široku hraniteljicu Grudu. Zato i posljednji ratar grčevito čezne, da dodje do rodjenog komadića zemlje, do podašno naplavljenog kutića oranice. Sva svrha njegovoga života sastoji se u zemljištu, koje obradjuje. Oranica dovodi svoga gospodara do najveće sreće, ali mu ona i prire-

djuje najgrkije razočaranje. I u Keesu se počela sada radjati ta žudnja svakoga seljaka. Već je nekoliko puta mislio o tome, kako bi — na svoj račun — jednoga dana podijelio na pregone one ledine i pašnjake, po kojima su tapale teške njegove drvene cokule — jer zemlja traži od svojih ljubavnika oporo milovanje i divljačku razbludu; ona nagradjuje samo one, koji brutalno gaze po njoj nogama i koji ju razrivaju.

Ova častoljubiva žudnja ispunjavala je Doorika sasvim. O ženi nije on još ništa znao; budući da još nije dozorio do one dobi, kad se žena muškarcu nameće, mogao je svoju nabujalu mušku snagu izmoriti samo teškim poslovima. Prodirne oči i nervozne kretnje Beline ispunjavale su ga još strahom.

I jednoga dana, kad se sav Dinghelaar podsmjehivao, što se stari Nelis Cramp zaručio s jednom mladom i krepkom djevojkom s pustare, nije Kees razumijevao, zašto bi ovaj bračni pokušaj, na koji se dao njegov gazda još pod suton svojega života, bio tako abnormalan i groteskan.

IV

Gazda Cramp doveo je svoju mladu ženu sa zaseoska La Carte kraj Calmpthouta, gdje je stanovala sa svojim bratom Wannesom Andries-om. Ovaj je bio siromašan zakupnik, »kravar«, kako kazuju seljaci u Polderu, koji obično imaju mnogo konja, pa zato gledaju prekim okom na one, koji moraju pod plug ili pod drljaču zaprezati po jednu kravu.

Anamija Andries bila je djevojka, za koju je već mnogim momcima u okolici zapelo oko. Kako je bila visoka, sangvinična i žilava, odisala je mirisom najjedrijega zdravlja, koji je bio mlak i opojan kao aprilski vjetrić, kad sokovi u drveću nabujaju. Mast njene kože bila je — kao obično kod flamandskih seljakinja — podjednako ružičasta i preplanula, gotovo kao skorup, kad ga pomiješaš medom i zdruzganom malinom. Kestenjasta kosa bila joj je podijeljena u dvije pletenice; čelo nisko, a nos ravan i širok; svijetlo-smedje oči smiono su gledale; usta su joj bila rumenija od svježe krvi, brada malko uglata, a vrat debeo. Dvije jake i okrugle dojke, koje su se postojano dizale i spuštale, dopirale su do ruba njenog ružičastog doramka, koji je bio široko razgoljen.

Kad se brže kretala, praskalo joj je odijelo. Kad je zavratila rukave, pokazivala je sa zadovoljstvom snažnog djevojčeta debele i crvene ruke, koje su od milovanja zimskoga vremena i od čestog zamakanja u hladnu vodu bile ispucane, ali su ipak ostale lijepe, da zagrizeš u njih.

Da, Anamija je bila bujna i lijepa. Mladi pastiri s pustare, koji su oko nje oblijetali, kazivali su joj to odavno u onom pitoresknom i brutalnom jeziku, koji bez ograde izražava pohotne žudnje one čeljadi. U duši je to Anamiji godilo, ali je sve ponude odbijala sa smijehom, jer je bila častohlepna i samoljubiva, pa je snivala o bogatoj udaji i čekala boljega prosca, nego što su bili oni gladni kukavci. No kako je bila slabe i podatne prirode, možda bi se i dala nagovoriti od jednog bistrog i pristalog mlatca, kojemu je doduše tek sto udaraca mlatilom donosilo jedan heler, da njezin brat, koji je bio lakomiji i oprezniji, nije na nju pazio.

Wannes se nadao, da će s pomoću svoje sestre osnovati sreću porodice Andriesove. Mlada krv, mislio je, mora zavrtiti mozgom boljim proscima, nego što je bio onaj gladni odrlija iz Campine.

I doista. Jednoga dana, na povratku sa sajma, razbudila je Anamija u staroga tvrdice Nelisa Crampa, nepopravljivoga bećara, želju, da ju uzme za ženu.

U prvi kraj nije bila baš osobito zadovoljna tom pobjedom. Prosac je bio ipak malo odviše ružan. Pristala bi, doduše, da podje i za starijega momka, ali za ovako sasvim starog klipana!... I što je on bio nježniji prama njoj, postajao joj je sve odvratniji.

No Wannes je umio da sestru nagovori. Rekao joj je, da je bolje da podje za staroga škrtca, jer će kasnije, još mlada, baštiniti njegovo dobro. Treba samo da čeka, dok starac podje pod ledinu, a za toga čekanja ne će više biti siromašna Anamija, koja se mora na sajam voziti u kolicima na šugavim psima sa borovim šešarkama, rukovetima rogoza i drugom kojekakvom smiješnom robom; bit će lijepo seljakinja Cramp, gospodarica Bijeloga Zamka, jednog od najvećih dobara izmedju Eckerna i Santvlieta. Da ju uvjeri, kako nije uvijek dobro, kad muž i žena sasvim pristaju jedno uz drugo, podsjetio ju je Wannes na primjer njihovih roditelja, koji su njih ostavili, njega, najstarijega, a nju, Anamiju, najmladju, sa još troje druge djece (koju je, na svu sreću, dobri Bog pozvao k sebi), s komadom zemlje, na kojoj raste samo žutilovka, s jednom jalovom kravom i svojim blagoslovom, kao jedinom baštinom. Uostalom, neka pogleda samo na njega: bio je udovac s polovicom tuceta derištadi, od četiri do dvanaest godina, koja su sva poderana i koja se cijeli bogovetni dan, kao čopor raspuštenih pasa, vijaju po okolici i svom ocu samo dobavljaju protokole poljarove.

Napokon je Anamija prešla preko spodobe i starosti svoga budućega. Kao starešina i poglavica porodice, pobrinuo se Wannes, da se u kontrakt stavi kao glavni uvjet, da sve imanje ima ostati onome članu, koji preživi drugoga.

Dolazak mlade seljakinje na Bijeli Zamak, u prvom početku, nije unio nikakovu promjenu u život Keesa Doorika. Trudio se, da udovolji dva gospodara mjesto jednoga, a to mu nije bilo ni

teško, jer se mlada žena, koju je muž upućivao u gospodarstvo, priučila da povjerava vodjenje poslova vrijednom i mirnom pomoćniku. A pošto su poslovi obično odazivali slugu na polja i livade, vidjevala ga je samo za objedom i navečer, a u to doba bio je on uvijek ponizan, bojažljiv, gotovo mrgodan.

Tako su prošle dvije godine u tim mirnim odnosima, za kojih se dječak razrastao u gotovog čovjeka. Upravo je prošao stavnju, pa pošto je bio toliko sretan, da kocka nije pala na njega, dotrčao je iz općinske škole kući, mašući kapom, da već iz daleka saopći gospodaru tu znamenitu vijest, kad mu na kapiji javiše, da je Nelis Cramp umro naprasnom smrću.

Stari je egoist skupio skute i umakao, ne pobrinuvši se za budućnost svoga hranjenika, prema kojemu se držao kao da nema nikakovih obveza. Svojoj je udovici ostavio slugu kao dobro očuvano orudje u skupnoj baštini, sa šest konja, devet krava, čitavim jatom živadi, sa svim pripadcima, kao i sa dvadeset jutara zemlje, koje je kupio u Polderu.

Ljudi su se u selu čudom čudili zbog tolike škrtičine nezahvalnosti, a drugi zakupnici mislili su, da će vanrednoga pomoćnika odbiti od jedine nasljednice Bijeloga Zamka, hvaleći na sva usta njegovu nepohlepnost, koja je bila tako rdjavo nagradjena.

Da je stari Cramp ranije odapeo, valjda bi vjerni sluga, ogorčen zbog ovolike »velikodušnosti« svoga zaštitnika, svome razočaranju dao oduška i potražio podašnijega gospodara.

No sada su ga druge želje mučile, koje nisu čeznule za komadom zemlje. Usrdna odanost mladoga momka prama oporoj i jakoj zemlji pod Šeldom, nije mogla da ostane ravnodušna prama dražima žene, kakva je bila sangvinična Anamija, — ona Anamija, u kojoj se udruživala sva zavodljivost flamandske prirode, koja je jedra, bujna i plodna, sklona materijalnim užitcima.

A približavao se čas, kad poljski poslovi nisu mogli iscrpljivati svu fizičku snagu Keesovu, pa njegova zaposlenost na njivama, — gdje je provodio čitave sate na hladnoj i sipkoj novembarskoj kiši, kao i u žarkoj julijskoj žegi, — pa ni teški rad na guvnu ili u dvorištu, nije mogao da ga izmorenog, ukrućenog i bez ikakovih želja povali navečer na krevet i uljulja u san, u kakav zapadaju uškopljeni paripi u staji. I sada je Kees, za besanih noći, dok se prevrtao na strunjači, počeo naslućivati, zašto miljenik njegov Pus, ponosni crni ždrijebac, bijesno udara nogama i glasno nji-šteći kao nekoga dozivlje — dok druge životinje na zamku leže u glupavom miru.

Muška snaga Keesova mogla bi još dugo drijemati, kad bi pod krovom Bijeloga Zamka živjela jedina crvena i glomazna ćurka, kakva je bila Paulka, ali njegova predjašnja apatija nije mogla dulje da potraje u nazočnosti ubave Anamije.

Još prije nego što je preminuo Nelis Cramp, dobri je Kees već nekoliko mjeseci žudio za svojom gospodaricom, ali ga je zahvalnost prama gospodaru silila, da skriva, pa čak da i prigušuje tu strast. S istog razloga su njegovi osjećaji i prama mladoj udovici, na oko, ostali isti. Susprezao se,

iskazivao prama njoj istu predusretljivost, kao privrženi pas, ali se ipak zadržavao dulje ondje, kamo je ona dolazila, tražio duža objašnjenja za poslove, koje je imao da svrši, pa su se gdjekada njihove ruke zatjecale za istim poslom. Kad je trebalo nešto teško dignuti, odmaknuti kakvo breme, doticali su se, kao slučajno, njegovi prsti njezinih, a taj dodir prožimao ga neiskazanom draži.

Mlada udovica brzo je razabrala tu promjenu kod mladoga čovjeka, koji je prije bježao od njenih sukanja. Nato se njena koketerija instinktivno probudila. Čak se podrugivala Keesovu zaplašenom licu i iznenadnom crvenjenju. Bilo joj je milo, kad su njegove crne oči postojano tražile njezine, a pri tome izražavale čas smion, a čas molećiv izraz. Nasladjivala se njegovim mladačkim glasom, koji je kadikad zahroptao u grlu, dok je drugi put opet blaže zazvučao, kao crkvene orgulje pod rukom učiteljevom. No udovičin razgovor sa slugom okretao se uvijek oko ravnodušnih stvari, kao o svinjčetu, koje se imalo zaklati za kirmes, ili o crnoj kravi, koja je ostala jalova, pa je gazdarica naumila zbog nje hodočastiti u Braschaet.

Kees je doskora prestao poštivati uspomenu škrtoga Nelisa Crampa, jer je uvidjao, da je pokojnik ipak bio i odviše ružan i odviše star za jedru djevojku iz Campine. Počeo je već sanjariti, kako bi mogao postati drug zavodljive gazdarice i vlasnik Bijeloga Zamka, koji nije bio manje dostojan, da se zadobije.

U tom duševnom raspoloženju zatekla ih je ona olujna večer, kad su se vraćali s kosidbe.

V

Kad su se kosci napili, povratila se Paulka u veliku sobu i postavila na brižno oribani stol smedju zemljanu zdjelu, u koju je istresla pun lonac obarena krompira sa zeljem i slaninom.

»Sada možete ući!« doviknula je radnicima reskim svojim glasom.

Momci udjoše, a premda na njivi nije bilo blata, ipak su izuli svoje drvene cokule — s naročitom pažnjom prama Paulki, koja je bila na crvenim opekama poda nacrtala arabeske bijelim pijeskom.

Sa svom težinom posjedali su radnici na stolice oko stola, a blage njihove oči, koje su se zbog umornosti činile čeznutljive, pogledavale su na visoku hrpu krompira; nozdrve su im se raširile za prijatnom i gustom parom, koja se dizala prama stropu, a uši su im još nekoliko trenutaka slušale cvrčanje slanine, koja kao da se u zdjeli još i dalje pržila.

Gazdarica sjede prama Keesu. Prekrstila se i sklopila ruke. Kosci se povedoše za njom i prignuše glave. Sad se opet čulo kuckanje zidnoga sata iz teškoga drvenoga ormarića. Domala se i muškarci i obje žene mašiše svojih viljušaka i stadoše zabadati u zdjelu. Svako od njih trudilo se, da pred sobom u zdjeli izbuši rupu. Jeli su, ne

govoreći ni riječi, tiho žvakali, gutali s proždrljivošću gladne životinje svaki put punih usta i odrezivali debele komade ukusnog, kiselkastog ražanoga hljeba.

Kroz oba prozora, koja su zbog vrućine bila otvorena, vidio se zdenac, a iza njega livada s visokim kruškama, na kojoj su se pasle krave. Dalje odostrag pružala se široka cesta, uz koju su bili pogradjeni radnički stanovi. Iza toga niza od kuća dizao se vjetrni mlin Zandera Vlogela, koji je vladao nad čitavom okolicom s brežuljka, obrasla travom. Iza ceste i mlina vidjala se samo široka ravnica, nekoliko zamaka, crkveni toranj sela Eeckerena i beskrajni horizont.

No sva je krajina pomalo već tonula u sjenama noći. Sumrak je već bio prodr'o u sobu, gdje je naprije zastr'o kutove. Obrisi i uglovi nejasno su otupljivali. Na ploči kamina odupirao se pomrčini još samo krst od poliranog bakra i nekoliko tanjira s historijskim crtežima. Pod pokrovom ognjišta glatke su se kamene ploče s plavim slikama već odavno istrle.

Viljuške su se doskoro prestale kretati. Muškarci su se nasitili i polako prelazili rukama preko trbuha, odajući od sebe uzdahe udovoljene senzitivnosti. Dok su jeli, nisu ni mislili na vrućinu, a sad su opet počeli stenjati izražavajući svoju umornost mahanjem glave kao krave, kojima dosadjuju muhe, ili su otirali oznojeno čelo rukavom od košulje.

Napolju se spustila tišina, koja je umirivala. Nebo se zalilo tmurnom bojom, a iznad mlina

skupljali se tamni, debeli oblaci. Sa zamka se na cesti vidjeli rasvijetljeni prozori krčme »Kod vrane«. Ovo crveno svijetlo opomene jednoga radnika, da podsjeti svoje drugove, da imaju još nekoliko sati hoda do Oorderena na Šeldi.

»Dižimo se, momci!« reče on — »platit ću vam jednu pintu liège-skoga piva«.

On ustade, a drugi se povedoše za njim.

»Ne zadržavajte se nigdje na putu«, reče Kees — »jer će se domala spustiti iz neba vatra i voda«.

»Ne vodi brigu o nama, kuštravče«, odgovori jedan od njih, dok je prebacivao haljinac i oblačio cokule. Napuniše lule duhanom iz svinjskoga mjehura, a Paulka im pruži vatre.

»Laku noć, gazdarice! Laku noć i drugima!«

»Laku noć, momci, pa do vidjenja!«

Radnici izadjoše, a čas kasnije prodjoše ispred prozora i zaputiše se utrenikom pokraj livade. Crvena vatra iz njihovih lula, mukli glasovi i teški koraci izgubiše im se domala u noći.

VI

Kees pristupi k prozoru. Na jugozapadnoj strani, prama gradu i Šeldi, zareže se munja fosfornim blijeskom po tamnom nebu.

»Sad će početi!« reče Kees.

»A može li kiša nanijeti kakvu štetu?« zapita gazdarica, koja je neodlučna i zamišljena ostala za stolom.

Sluga htjede da se uvjeri, pa upali fenjer i izadje napolje, premda je dobro znao, da je sve sprémljeno pod krov. Osjećao je, da se mora proći.

Anamija ga je gledala tako čudnovato. Krv se u njemu raspalila, u ušima mu zujalo, a pred očima mu se sve činilo crveno. Nasumce otvori staju. Konji su ležali, dok je jedini Pus, iako je bio umoran, ostao na nogama. Sa zašiljenim ušima okrenuo je inteligentnu glavu prama njemu, dok je počeo njištati na daleku lomnjavu groma, a crna dlaka kao da mu je počela podrhtavati. Iz staje podje Kees u hambar. Ni tamo se nije trebalo bojati nikakove štete. Pljusak nikako nije mogao probiti debelu slamu. Poljsko orudje sjalo se u pomrčini; sve je stajalo u lijepom redu, potvrdjujući brigu i marljivost prvoga sluge.

Kees se skanjivao na čas, ne znajući, da li da se vrati u sobu, u kojoj je ostala gazdarica sama. Mogao je poći na počinak, kao što je svake

večeri polazio. Ali ga je neka neodoljiva sila vukla u sobu.

Zamah vjetra nenadano projuri, potrese drvećem, zašumi lišćem, preleti preko putova i zatjera topli zrak u sobu. U pospanoj krajini kao da je nešto drhturilo. Zrički su bili zamuknuli. Samo je iz staje dopiralo žalostivo mukanje.

Munja se nagonila za munjom. Oblaci su navaljivali jedan na drugi s muklom tutnjavinom, sve do časa, dok elekrična snaga, koja se skupila u njima, nije strahovito prasnula.

Bura je bjesnila sve jače i već je čitavo nebo stajalo u strašnom plamenu.

Odjedared nastade počivka, a novi zamah vjetra kao da je povukao nevidljivu čegrtaljku preko nizine. Nekoliko debelih kapi pade na žednu zemlju; domala učestaše i druge, koje su stizale brže, i složi se oštar i debeo pljusak. Za čas se, u žlijebovima na krovu nabujala voda, grgoćeći, počela valjati.

Uz svijetlu munju moglo se vidjeti na licu gazdaričinu, kako je bila uzbudjena. Prekrižila se i uzela brojanice u ruke. Zaokupio je neki neodredjeni strah. Nikad se nije osjećala tako slabom i kukavnom, ali se trudila da odoli, pripisujući temperaturi svoju uzbudjenost.

»Sve je u redu«, izusti Kees, pošto je nekoliko časova odstajao u smetenosti. »Treba li da još što uradim?«

Ona bi ga rado pustila, pa je i odgovorila:

»Paulka i Janeke otišli su na počinak, a biti će da ste i vi, Kees, umorni? ... Ah, Bože, kako

je opet zasinula munja! ... Udara grom ... Što će to biti?«

»Umirite se, gazdarice!« reče mladić nadnesavši se nad prozor. »Oblaci su se okrenuli prama Šturkovcu«.

Ali se u tom času potresla kuća u temeljima i Kees zatvori prozor.

»Užežite svjetiljku«, reče Anamija.

On ju posluša, jer je bio sretan, da može ostati. Ona ustane, podje prama krevetu, koji je stajao za jednom pregradom, odmakne zavjese i uzme iznad sanduka grančicu šimšira, koju zamoči u blagosovljenu vodu. Iza toga otvori mala vratašca, koja su bila probijena u zidu pokraj kreveta. Svijetlo svjetiljke, koju je Kees držao u ruci, prodre kroz onaj prozorak u tamnu staju, a žute zrake padnu na glave životinja, koje su se tromo mahale.

Anamija se nadnijela nad krevet i pružila ruku kroz prozorak, lako škropeći staju blagosovljenom vodom, da ne pripusti onamo munju.

Sluga je bez riječi prisustvovao ovom nabožnom činu, ali je promumljao svoj »Ave« ne znajući, šta radi. Pošto ga je zavodljiva žena sasvim zaokupila, nije ni vidio ništa drugo osim nje.

Bila je upravo onako »mastan zalogaj«, kako govore u selu, kad je riječ o kakvoj lijepoj seljakinji. Doista, mesa i masti nije falilo na tijelu ove žene. Njeno tijelo nije poznavalo ni uglova ni neravnosti, pa bi se moglo u nj zagristi, da ne osjetiš ni jedne kosti. Anamija je gotovo ležala na krevetu, okrenuvši ledja prama njemu.

Čeznutljivi pogledi mladićevi lizali su po crvenom njenom potiljku, gdje su kovrčavi pramovi ispadali ispod bijele kapice, po elastičnom struku, širokim bokovima i mesnatim ledjima. A požuda mu je još nabujavala pred krevetom, na kojemu je Anamija dugi niz godina utaman spavala sa starim Nelisom Crampom, a na kojemu je sada sama počivala i na kojemu će se za nekoliko časova opet lijeno ispružati. Kako je bilo neoprezno od udovice, da je pred Keesom razmaknula one bračne zastore! Do djavola, pa ni on nije sazdan od drva. Ni sluga nema manje krvi nego gospodar.

Čim je Anamija poškropila stoku, zatvorila je prozorak i opet se uspravila. Ni ona nije kod ovog nabožnog čina zadržala potrebnu ozbiljnost. Kad se okrenula, sukobile su joj se vlažne i začudjene oči s pogledima mladoga čovjeka. Htjela je nešto da kaže, ali joj zapela riječ u grlu. Kees je medjutim već svjetiljku bio odložio i s grčevitim smijehom skočio prama njoj, da ju zagrli.

»Kees, zaboga, Kees!« uzdisala je, braneći se.

On joj začepi usta požudnim cjelovom, ali u istom času začuje, da se otvaraju vrata.

Bio je Janeke, koji je ušao bosonog i u košulji, koja mu je visjela nad mršavim nogama. Držao se, kao da je zasjenjen prelazom iz mračnoga hodnika u svijetlu sobu, pa je tr'o oči.

Kees je jedva odskočio i od srditosti nešto opsovao.

Deran se pretvarao, kao da nije opazio zabune, koju je proizveo svojim dolaskom.

»Bojao sam se ovako sasvim sâm«, reče. »Nisam mogao spavati, kako su mi munje prosijevale

kroz vjedje... Negdje gori... Čujete li? Na uzbunu zvoni zvono!«

»Bože Semini«,*) zašapuće Anamija — »kako je ova noć strašna!«

A Kees navali:

»Ti strašljivico prokleta! Sanjaš o vatri... A zašto je nisi ugasio u svom krevetu?«

Najradije bi nametljivog derana spopao za jäku, jer je jasno razabirao, da se balavac samo pretvara, dok se u duši smije, premda se drži, kao da plače.

Anamija se već bila sabrala.

»Blagosivali smo staju«, reče ona — »jer bi inače već i Kees spavao. A znaš i sam, da je na zidu napolju naslikan križ... Odvedite ga, Kees, u njegovu izbu, pa podjite i vi na počinak, jer će sutra opet biti dosta posla«.

U njoj se javljala reakcija. Glas joj je opet postao zapovjednički i otmen; učaranost je odmaglila. Kees joj se morao pokoriti i ostaviti je samu.

Anamija se domala opet osjetila gospodaricom same sebe, pa ju prodjoše trnci, kad je pomislila, u kakvoj je opasnosti bila čas prije. Gotovo se radovala dolasku maloga Janeka. Ona, ugledna posjednica, da se zaboravi s ovim prosjačkim sinom, ovim kopiletom? Ludačka misao!

Razodjene se, pa pošto se već sasvim otrijeznila, brižljivo povuče zasunku na vratima, prije nego što je legla.

---

*) Semini je neko skandinavsko božanstvo, koje zazivlje narod u Antwerpenu, kad je u strahu ili u iznenadjenju.

VII

Tetka Anamija bila je preuzela odgajanje svoga sinovca Janeka, pa budući da nije htjela u tom poslu da zastane na pô puta, bila ga je poslala u jedno odgojilište u Turnhout, u Campini. Ali nevaljanac nije ništa učio, pa je jednoga dana — zbog jedne od onih prljavština, koju donosi skupno življenje u spavaćim sobama — istjeran iz odgojilišta. Njegov otac Andries nije se toliko snebivao poradi sinove mane, koliko se ljutio zbog toga, što mu je sin istjeran. Kroz osam dana, uzasopce, tukao ga je svako jutro, a onda ga na nekoliko sati zatvarao u svinjac, gdje se dječak bez prestanka derao. Razboriti seljak još je pregonio svoju srdžbu. Svojoj je sestri sve opisao strašnim riječima. Taj će mu sin, veli, bez sumnje prikratiti život i zabiti čavle u lijes. Dok je ovako govorio, prevrtao je oči kao jarac na grmljavinu, lomatao rukama ili udarao oko sebe, kao da maše šibom u ruci. Govorio je, da se ovako misli malo uzrujati, da derana, kad se vrati kući, uzmogne išibati. Anamiji, koja je bila mekana srca, sažali se, pa je počela braniti sinovca. No budući da Andries nije htio da mu sin dodje na oči, uzeo je Nelis Cramp — pošto mu se žena zbog njega već popela na dušu — izopačenog dječaka u svoju kuću, da pomaže Keesu.

Janeke je bio malen, plav dječarac ružičaste masti, pravilnih crta i razmažena lica. Oči su mu bile mutno plave, a vjedje olovne boje. Budući da je izgledao kao djevojčica, čudno se doimao u svom kravarskom odijelu, koje su mu prikrojili od stare i široke haljine čiče Crampa. Janeke je iz instituta donio u selo rano razvijena i razvraćena čula, bolesne instinkte, mačju okrutnost, koju je iskaljivao na muhama, žabama i pticama, a kasnije, kad se više nije bojao ćušaka i udaraca, na konjima i kravama. Kad god se klala svinja, radovao se tome kao kakvome kirmesu. Pomagao je mesaru da izvuče životinju iz svinjca; radovao se, kad je krme svojim otporom produživalo smrtnu borbu, a smijao se, kad je razabrao onaj prodirni krič, koji je daleko preko polja narušavao tišinu i uz koji ljudi govore: »Sad će ovaj ili onaj da nadijeva kobasice«.

Kako je bio od prirode trom, radio je Janeke samo onda, kad je znao, da ga nadziru. Čim se našao sam, prodavao je zjala. Ljeti se potrbuške vukao kroz visoku travu i po cijele sate proležao na ivici kakove staze, prisluškujući razgovore onih, koji su prolazili, da može seoskim klevetnicima i lajavcima odati ono, što je čuo.

Prije polaska na Bijeli Zamak, otac mu je davao dugu pouku. Dječak je bio neprijatelj, kojega su Crampovi uzeli pod svoj krov. Naročito je poslije smrti staroga Nelisa dvolična uloga dječakova bila osobito znatna. Radilo se o tome, da se bogata udovica nikako ne preudaje, kako bi se Andriesova djeca dokopala baštine tvrdičine.

Janeke je vrlo dobro shvatio, što je otac od njega očekivao. Mozak njegov, koji se u učenju pokazao tako oporan, shvaćao je na prvi pogled sve dvomislenosti. Tako je dobro igrao ulogu podmuklice, da nitko na njega nije posumnjao, osim možda jedinoga Keesa Doorika, kojega je instinktivna odvratnost podbadala proti tom blijedom majmunčetu. Makar se koliko ovo prkosno derište ulagivalo vrijednom momku, ostajao je ovaj hladan za sva umiljavanja, jer je dobro znao, da deran uhodi za svakim njegovim korakom, da uzmogne pred gazdaricom umanjiti njegov posao.

No iza onog prizora za olujne noći nije se više radilo o poslovanju Doorikovu. Janeke je napipao nešto, što je moralo sasvim drugojačije djelovati od svega njegovog ocrnjivanja: — Kees Doorik, prvi sluga, ljubio je tetku Anamiju. To je moralo osobito zanimati njenoga brata Wannesa! Zato je uhoda sutradan uranio prije nego obično i požurio se da izjavi krave na pašu. Ondje ih je ostavio same, a on zabio papke u ledinu i otrčao u La Carte, pa mjesto da se drži ceste, na kojoj bi mogao nabasati na čeljad sa Bijeloga Zamka, udari popreko kroz jelik i krčevinu.

VIII

Jednoga četvrtka, u zoru, četrnaest dana iza oluje, dok je Paulka stapàicom tepla škorup, praveći maslac, zadržavala se Anamija u istoj mljekarni, koja je ležala nešto niže, ispod kuhinje, i nadzirala posao s egoističnim zadovoljstvom. Báte su lupkale po stroju, koji je bio omotan platnom, bijelim kao snijeg. Po strani je stajao čitav red smedjih zemljanih vrčeva, koji su vrhom bili puni skorupa, žutog kao klasje prije žetve. Kees je bio pošao da poore komad oranice kraj Ylwaala na Šeldi. Razabirao se reski glas Paulke, koja je vrtjela stapaicu, i regetanje stroja. Kiselkasti zadah mlaćenice ispunjavao je izbu.

Uto se pomakne kuka na vratima. Anamija se okrene, a u odškrinutim vratima ugleda usku glavu svoga brata Wannesa Andriesa.

»Dobro jutro, draga sestro! Sutra je vašar, pa dolazim da vidim, trebaš li što. Je li, inače, sve pri starom?«

I ne čekajući odgovora, sidje tri stepenice niže. Bio je velik klipan — dvanaest godina stariji od sestre — ćosava lica i dugih nogu. U fizionomiji, koja mu se gotovo sva sastojala od profila, osobito su udarali u oči: jako zavinuti nos, male zelenkaste oči i žablja usta, koja su dopirala go-

tovo do ogromnih ušiju i koja su se, poradi jednog crnog nadzupka, činila kao da se postojano smiju. To je stojalo u čudnom kontrastu s dostojanstvenom važnošću njegova govora. Kad je išao, mahao je dugim i mršavim rukama, koje su izvirale iz prekratkih rukava. Platnene čakšire kao da su bile ovijene oko njegovih skakavačkih nogu, a široki, iskrpani tur nalikovao je na otoboljenu kapucu, pa su zato seoski momci govorili: »Dom Sese Milledieu-a ostao je bez žive duše; sva je čeljad u crkvi«. Zvali su ga »Sesa« zbog njegove uzrečice »C'est ça« (tako je) i zbog kletve »Milledieux« (sto mu djavola), koju je naučio, dok je još služio u grenadirskoj regimenti.

Sestra Anamija se njega više bojala, nego što ga je poštovala. Nije mogla trpjeti podmuklicu, ali se nije usudjivala da se otrese njegova jarma. Samo mu se jedanput isprriječila, kad se naime iza smrti Crampove htio silom ugnijezditi na zamku i preuzeti gospodarstvo. Udovica je dobro uvidjala, da bi — kad bi pristala na njegov predlog — morala sasvim pustiti uzde iz svojih ruku, pa je zato skupila svu svoju snagu i odbila ga. Iza toga se činilo, da se Wannes odrekao svojega nauma, ali mu se ta želja motala po glavi više nego ikada, pa je samo čekao pogodniju priliku.

Kad je sišao u mljekarnu, malko je prignuo glavu, na kojoj mu je sjedila kapa nahero, da ne udari tikvom o strop. Odmah se mašio jedne varjače, pa ne čekajući ponudu i ne gledajući na namrgodjeno sestrino lice, zahvati tanki sloj maslaca i polako ga prevuče preko jezika.

»O-hoj, kako je to dobar maslac! Upravo izvrstan!... A što je, inače, novo? Valjda nije bilo nikakovih neprijatnosti?... A kako je sa žetvom?«

»Hvala Bogu, imamo da uvezemo još samo raž i otavu... No podjimo na čas gore!« reče ona, kad se on drugi put nadnio nad maslac — »pa ćeš moći da popiješ čašu tople kave«.

»Ne mogu odbiti, ali baš nemam mnogo kada. Znaš i sama, da mi se uvijek žuri i da sam vazda za poslom. Idem u Stabroeck da tovarim repu. Kola i konj Narda Lipsa čekaju me, nedaleko od zamka. Nisam se mogao provesti, a da se ne raspitam, ima li šta novo«.

»Pa onda bar malko sjedni«, reče ona, kad je ušla u veliku sobu. »A kako kod kuće, Wannes?«

»Ah, ne govori mi o tome. Uvijek isti kiseli život. Ti si sjela u dobro... sreća ti poslužila. He, zar te nisam dobro svjetovao? Stari Nelis Cramp — Bog mu se duši smilovao! — imao je novaca kao blata, zar ne?«

Kad mu je nalila kavu i namazala maslaca na kruh, produži on:

»Sad ja često o tome mislim... A da li je kod tebe još onaj prvi sluga?«

»Kees? Dakako da jest. A zašto ga ne bih zadržala? Teško da bih naišla na drugoga, koji bi bio njemu ravan«, odgovori ona, pocrvenjevši malko, jer ju je to pitanje zateklo.

»Istina. Tako je. No slugu čovjek može uvijek da naknadi. Ima i druge nahodčadi i kopiladi. Nego, htio sam samo da navrnem govor na njegovu dob; čini mi se ipak malko premlad, da upravlja do-

brom, kakvo je ovo. A povjeravaš li se i sada još u njega?«

»Dabome, upravo kao i prije. A zašto ti to pitaš?« promumlja Anamija pred sebe, jer se onestrpila i ustala, da brat ode.

Nezvanom se gostu ipak nije toliko žurilo, kako je rekao. Kava je bila dobra, pa je nalio još jedan vrčić, a budući da ga sestra nije više nudila, odrezao je sam komadinu hljeba, koju je namazao onim dobrim maslacem. Srkao je i žvakao polako i sa slašću.

»He, he! Zašto pitam, veliš, draga sestrice. Pa naprosto zato, što ti želim dobro. Još si mlada, vrlo mlada, pa treba da se čuvaš. Ili hoćeš — sto mu djavola! — da ti na sva usta kažem?«

Ustao je i pošao do vrata — na svojim krakovima trebao je samo nekoliko koračaja — promolio šiljatu glavu u kuhinju, da se uvjeri, ne prisluškuje li tkogod, a onda opet sjedne, da dalje jede.

»Ne dolikuje da onaj crni kuždravac stanuje pod istim krovom s jedrom gazdaricom, kakva si ti«, izusti on hladnokrvno, pošto je progutao velik gutljaj, a onda se izvali u stolici i prodirnim očima stade da čita iz sestrina lica.

Anamija se iza glasa nasmija, da mu ne oda svoje smetenosti.

»I opet jedna od tvojih suludih misli, jadni brate«, reče ona. »Ljudi baš imaju pravo, kad te nazivaju nevjernim Tomom. Već naslućujem, što hoćeš da mi kažeš. Trebala bih ovdje da imam

kakvog drugog čovjeka, recimo, jednog, kakav si, na priliku, ti?«

»Anamija, Anamija! Ne sumnjaj o razboritosti svoga starijega brata. Iza smrti majstora Crampa ne može se podnijeti položaj toga Keesa Doorika pod ovim krovom. Ne mislim se upletati u stvari, koje me se ne tiču — Bože, oslobodi! — ostala si slobodna svoja gospodarica, pa možeš raditi, što te je volja. Ali bih ja, da sam s tobom, potražio drugoga slugu«.

»Ponavljam ti, Wannes, da ne znam, što zapravo hoćeš od mene«, promuca udovica, kojoj je udario u oči ozbiljni govor propovjednikov. Sjela je pred njega, jer su joj koljena klecala, a srce počelo brže udarati. Ipak se počela braniti:

»Moj pokojni muž, kojega si ti uvijek nazivao lukavim čovjekom, razumio se nešto u služinčad, a on mi je ovog kukavca često hvalio, da je najdragocjenije orudje njegova imanja«.

»Pa ja to i ne poričem, ali mi se ne svidja njegova mladost. Zar ne bi mogla najmiti starijega slugu? Onomadne su mi govorili u Wilmersdonku o nekom Susu Bellemansu, vrijednom i urednom čovjeku...«

»Zar o onom ružnom guravcu sa crvenim očima?«

»Da, o onom, od kojega toliko zaziru trudne žene; no nadam se, da ti ne spadaš medju ove...«

Podrugljivo se nasmiješi i na čas zastane, da se sam nasladjuje svojom dosjetkom; a onda opet odahne, kao da onom, što će sada reći, pripisuje

više značenja, pa mu se oči, koje su inače hladne i ravnodušne, zablistaju mutnim sjajem.

»Barem bi«, doda lagano, udarajući uza svaku riječ drškom svojega noža na stol — »barem bi boravak ovakove grdobe na zamku odvratio od ljudi svaku sumnju. Razumiješ li ti to?«

»Od ljudi? Od kakovih ljudi? Zar misliš, da ću se ja povoditi za njihovim brbljanjem? Već vidim, kako je s tom stvari. Napunili su ti uši dinghelaarski zavidnici, lijene one dangube, koje pucaju od zlobe, kad vide, kako na Bijelom Zamku sve lijepo napreduje. Keesa bi mi oduzeli samo zato, jer znaju, kolike koristi imam od njega«.

»Pa zato se i govori, da misliš poći za njega, samo da te ne bi ostavio taj uzorni seljak«.

Udovica spusti glavu. Počela se boriti sama sa sobom. Htjela je na čas, da otvoreno prizna bratu i da čitavom selu u brk dobaci svoju sklonost prama Keesu. No da li je doista ljubila vjernoga slugu toliko, da za njega žrtvuje i sve svoje predrasude? Sjetila se odanosti, koju joj je Kees kroz tolike godine iskazivao, sjetila se njegovog pokornog držanja, njegove nesebičnosti, u kojoj se skrivala ljubav, kakvu zacijelo prama njoj ne će više nitko osjećati. Samo jedan jedini put ta se njegova platonska nježnost gotovo prebacila, ali je u onom času i sama Anamija bila gotovo spremna, da mu se preda.

»Što mu djavola«, trudio se, da na licu sestrinu pročita, što se u njoj dogadja. Ljutio se, što je lijepa i vesela. Da je stara i ružna, prilagodila bi se svome udovištvu, pa ne bi nikojega muškarca tako lako privukla.

Produžio je:

»A govori se još i više, pa ljudi tvrde, da si se već odavno zagledala u toga čudaka. Ja čak mislim, da je on sâm razbrbljao po selu te prostote. Nada se, da će tako lakše doći do tvoje ruke... Gospodja Doorik! Ne, ne, to bi bilo odviše smiješno. Pomisli samo: on nema ni pravog prezimena... Reci mi, Anamija, jelda nije ništa istina u tom govorkanju?«

Wannes ustane i pridje k sestri, koja je bila pokunjena, te joj uze ruku. Htio je da se uvjeri i sazna, da li je počinila grijeh.

»Ona vucibatina«, šane joj u uho — »valjda te još nije dotakao? Ne trebamo se bojati nikakove sablazni?«

»O, na to se mogu zakleti!« odgovori ona glasno i tako iskreno, da je brat odahnuo.

A kad je mlada žena, koja se ovom izjavom osjećala duboko poniženom, počela gorko plakati, odluči on da nategne druge žice.

»Nisam imala ništa s Keesom«, ponovi ona. »Sve su to proste laži. Kao sluga bio mi je drag, i to je sve! Zar da ga izbacim iz kuće?«

»Dakako, ali samo spretno... Ne trebaš ga istjerati kao psa; to bi podiglo buku, a buke ne trebamo. Počekaj zgodnu priliku, potraži izliku, da mu možeš naći zamjenu, ali nipošto, da on počne vikati. Ako ti je s voljom, skupa ćemo potražiti drugoga«.

Ona nije ništa odgovorila, ali je svojom šutnjom pristala na ovu podlost. U dvorištu se začuje neki glas.

»Ah, gle, gotovo sam zaboravio«, reče podmukli Wannes sa zadovoljnim licem, pošto je izlio talog kave na tanjurić svoga vrčića. »Što želiš, da u tvoje ime prodam u gradu?«

Anamija otare oči okrajkom svoje pregače, pa je prije nego što je ispratila brata, stigla da se u licu promijeni.

Naložila je Paulki, da u kola donese nekoliko grudica maslaca, koje su bile zamotane u lišće od kelja, i tri tuceta jaja.

Dvorište je orilo od bijesnih udaraca bičem i od oporih poklika. Janeke je naime gonio konja, koji je pokretao okretalo nasred gumna. Vjetrenjača je regetala, a na otvorena vratašca vidjelo se, kako pljeva skače kao kakav žuti oblak od prašine, dok je zrno padalo u lijevak.

Otac i sin izmijeniše značajan pogled. Wannes odveže uže, pa i on ošine bičem konja, našto se izgubi sa svojim kolima prama Stabroecku.

DRUGI DIO

Kirmes u Püttu

I

Prve nedjelje poslije devetoga oktobra, na dan sv. Dionizija, pošli su odmah poslije velike mise: Anamija, Wannes Andries, Kees Doorik, Janeke, Flüp Sap s kćerkom svojom Belom, Looka, djevojka iz krčme »Kod vrane«, s nadničarom Sus Drasom, njenim vjerenikom — pješice na kirmes u Pütte. Udarili su naprečac preko njiva iza Bijeloga Žamka, držeći se utrenika, koji izlazi, na medji sela Cappellena, na glavnu cestu prama Bergen-op-Zoomu.

Žene su bile izvadile iz starih ormara od orahovine najljepše svoje stajaće haljine. Htjele su i sad da pokažu svoje suknje, kapice i nakite, koje nose samo na blagdane. Anamija je obukla suknju i oplećak od smedje-žute alpake, svezala oko vrata vezenu maramu, kojoj je šiljak padao na ledja, a na prsima bila prikopčana velikom pribadačom u obliku srca. Okruglo njeno lice, koje se činilo poradi svježega zraka još zdravije nego bično, bilo je uokvireno visokom kapom od čipaka i pri-

čvršćeno srebrnom iglom, dok su joj vrpce lepršale s jedne i druge strane oko brade.

Djevojke su, s obje strane svojih flamandskih kapica, zatakle po jedan stručak umjetnoga cvijeća, koji su bili gotovo tako šareni i omašni kao oni, što ih crkvenjak Lievin Strop u mjesecu maju zatiče u cvjetne vaze na oltaru Blažene Djevice.

Muškarci, u svojim uskim crnim čakširama, koje su se sjale gotovo kao i cipele, bili su preko prsluka navukli dugi »kiel« ili plavi haljetak; Keesov je stajao osamnaest franaka — čitavo blago! Ali je taj haljetak i bio raskošan komad; nov novcat, od solidnog flamandskog lana, zagasito-plav, ugladčan kao atlas, a s naborima ispod pazuha; odisao je još jakim vegetabilnim mirisom, što ga sukno prima od bojenja i činjenja.

Išli su junački, a žene u jednom redu ispred muškaraca.

Od olujne one večeri držala se gazdarica hladno prema Keesu, ali ovo pućenje nije bezazlenog mladića ni najmanje uznemirivalo. U prisiljenom njezinom držanju, koje je pokazivala pred njim, mislio je, da gleda priznanje njezine slabosti. Na taj su način njene zbunjene kretnje njemu više laskale, nego što su ga ozlovoljavale. Čekao je još samo pogodan trenutak, da mladu udovicu zamoli za oproštenje za neobuzdanu onu izjavu; htio je pri tome da se posluži iskrenom i nepromjenljivom privrženošću, koju joj je uvijek iskazivao. Za ovu izjavu nadao se mnogo baš od ovoga kirmesa, na kojemu pomaže ljubavnicima uzbudjena atmosfera i opojenost od glazbe, plesa i piva; na kirmesu se

odvezuju jezici, srca se raznježuju, bojažljivci postaju razgovorni, a nedruževni ljudi postaju prijazni.

Kees nije znao ništa o onom, što se dogodilo izmedju gazdarice i njena brata, jer bi onda drugačije shvaćao onu gotovo prezirnu ravnodušnost, kojom je podli onaj čovjek pogledavao na njega. Kees je stupao iza nje, trudeći se da duhovitim i podrugljivim dosjetkama svrati njenu pažnju na sebe, ali se Anamija činila kao da sluša čavrljanje majstorice Sap, a okretala se samo onda, kad je imala da odgovori na koju komičnu riječ načelnikovu.

Wannes je stupao ozbiljno i dostojanstveno; činio se, kao da s najvećim zanimanjem sluša debelog Flüpa Sapa — najvrednijega seljaka iza Anamije u čitavoj okolici — koji mu je objašnjavao nepogrešivi lijek u razaranju krtičnjakâ... Lajavi brbljavac zaboravio je uz svoje objašnjavanje, da je zemljište onoga, s kime je govorio, sasvim zaštićeno od krtičenja naprosto poradi toga što se sastojalo od same sipine i krčevine. Zato ga je Wannes i puštao, neka slobodno govori, dok je on dalje smišljao svoju bojnu osnovu proti prokletom Keesu Doeriku, koji — kako se činilo — nije nikako htio da se ukloni. Nazočnost sluge kod ovoga izleta mnogo je uzrujavala lukavoga lisca. Nisu smislili nikakovu izliku, da strašnog toga čovjeka odbiju od toga izleta, na koji je išao svake godine sa svojim gospodarima, čak i za života Crampova. I Wannes je znao za čudesni uticaj kirmesa i opojne atmosfere, na koju je Kees Doorik računao. Nosada se već nije moglo iz te kože nikud nikamo:

trebalo je opasnog ovog prosca što prije maknuti, jer inače »sto mu« — ne bi mogao mirno ni jesti, ni spavati.

Ni Bela Sap nije mnogo slušala razgovor Anamije i Looke. Mislila je na druge stvari, pa je glasni njezin smijeh prije odgovarao njenim najdubljim osjećajima, negoli razgovoru njenih prijateljica.

Vesela i lakomislena Bela bila je još boljega raspoloženja nego obično. Pošto se neko vrijeme trudila da zatomi svoju sklonost prama Keesu Doориku, dopustila je jednoga dana tome nježnom osjećaju, da joj zauvijek zaokupi srce. Bila je to strast, koja ju nije mogla ostaviti do groba. Htjela je dobiti Keesa, jer ga je sebi obećala. Nije joj bilo žao, makar još mnogo godina morala čekati na njega, da je uzme. Oboje će biti još uvijek dosta mladi i snažni, da postanu sretni i da izrode djecu. Bela nije nikom govorila o svojoj namjeri. O toj ljubavi nije znao ništa ni njezin otac, za kojega je bila uvjerena, da će pristati, kad bude došlo vrijeme, a nije znao čak ni Kees.

Zasad je nju čitava situacija samo podbadala. Ah, imala je pravo, da se raduje. Taj Kees, koji je uvijek bježao od nje, postao je sada pitomiji, pa je dolazio već nekoliko mjeseci u njenu krčmu, da istrusi svoje polak pinte. I on joj se činio od nekoga vremena sretniji i nekako tajanstveniji. Nije bio više onako bojažljiv, pa se nije više ni zacrvenio radi svake sitnice. Sada je, upravo kao i Bela, lako nalazio šaljivih riječi. Jednoga dana htio je čak i da je poljubi, makar dobio i jednu

od onih zaušnica, koje su se bojali zidari i zemljoradnici, koji su se redovno, svake subote navečer, ondje skupljali. Bela mu se ispriječila i oduprla, ali sasvim mlako, jer je kao obamrla, kad je osjetila dah lijepoga mladića.

»Nema sumnje, da me ljubi«, govorila je sama sa sobom; »domala ću moći sve da mu kažem... Ah, da samo dodje taj trenutak! Dakako da još moram zamoliti oca za pristanak, no on mi ga ne će uskratiti. Druga djeca već mu i tako pomažu u kući; Finka hoće silom da me naknadi u krčmi, Liza kuha već bolje od mene, a Petar će ojačati kao naš Tist, pa već odavno ne trebaju mene... Tist se baš ne otima za poljskim radom, jer radije odlazi na vašare, da trguje marvom. Otac dakle treba pomoćnika u polju. Koliko mi je već puta govorio o Keesu Dooriku, jer zavidi gospodji Cramp za takvog radenika!... Sve dakle teče kao naručeno. Ako sutra kažem ocu: ‚Pa vidiš, našao bi se način, da privežemo uz nas toga osobitoga mladića; daj mu svoju kćer!' — on će se možda u prvi trenutak razljutiti, ali će napokon razumjeti moj predlog... No, s kim bih trebala da najprije govorim? S Keesom ili s ocem? A kako bih pristupila Keesu? Mogla bih od prilike početi ovako: ‚Ja sam poštena i vrijedna djevojka, koja se doduše rado smije, ali nije nikad ništa skrivila. Moji u kući mogu vam reći, kako sam poslije majčine smrti upravljala kućanstvom... Ljubim vas iz dna duše. Vi doduše nemate nikakova imanja, ali ćete podvostručiti moje imanje svojim radom. Evo vam moje ruke, pa ostanite do groba mojim mužem!'«

Tako je Bela sanjarila, dok je išla na kirmes. Pogledavala je od časa do časa na Keesa i smiješila mu se. Toliko se varala, da je mislila da se i stajaće njegovo odijelo, i njegove dosjetke, nježni pogledi i vedro njegovo lice odnose samo na nju. Gospodine Bože, kako će se na kirmesu divno plesati!

Od Dinghelaara do Pütta traje šetnja od prilike podrug sata. Put se vijuga. Na bukvama, koje se dižu uz cestu, već su se mežurali crvenkasti listovi; šuštali su u vjetru ili se lelijajući spuštali na zemlju. Nije padala kiša, ali u naoblačenom nebu skupljao se jesenski mraz.

S obje strane uz cestu stajale su prozeble poljske kućice, koje su opustjele u isto doba, kad i lastavičja gnijezda, pa su sa zatvorenim kapcima, s ogradama, na kojima su, nad kapijom, bile nataknute konjske glave, i sa zaraslim vučjim jamama, izražavale nesklonost prama tolikim godovnim pohodnicima, koji su već od rane zore u dugim karavanama hodočastili u Pütte, poput gmizave gamadi, koja se digla u lov.

Izmedju pješaka, koji su stupali s obje strane ceste, išla su kolija u svim oblicima: najmljene kočije, landaueri, nove kabriolete, od kojih neke još nisu bile ni obojene, dok su druge čekale prvu prevlaku firnisa, prosta kola za povrće, pletena kola i tako dalje. Na krovovima omnibusa i breakova bila su nagomilana čitava krda.

Primorski grad odašiljao je na selo kojekakovu raspuštenu i sumnjivu čeljad. Mnogu »sirenu sa Šelde« zaveo je ovamo mladi pomorac s naka-

tranjenim hlačama, koji je s izvjesnom koketerijom obukao svoje brodsko odijelo: pleteni oplećak od plave vune, koji se pripijao uz tijelo, a oko vrata bio izrezan; istrošene hlače, koje su bile odostrag i na koljenima izlizane kao stare mangure, a oko pojasa privezane žutim kajišem; napokon pomorska kapa, koja se zove golubljom kućicom poradi ravnog i širokog zaslonca, pa doista nalikuje na uzletište kakvog golubinjaka.

Ovi klipani imali su crvene ruke, a bili ošišani do kože; okrugla lica bila su im opaljena afrikanskim suncem, pa im se zato bijelo u očima i podvoljak naročito isticao. Ruke su im lomatale daleko od tijela, a klecali su uza svaki korak, kao da nisu naučni hodati na tvrdom tlu, nego da u koljenima neprestano osjećaju migoljenje i gaženje broda.

Njihove »dame«, koje su sjedile na klupama po krovovima omnibusa, držale su se mirno kao stoka, koja se vozi u klaonicu, a samo su glavama zatresle, kad bi kola udarila o kakovu džombu. No neke su počele pjevati, a kako im glasovi nisu mogli nadvikati buku, udarale su nogama, kao da žele plesati, a ove njihove kretnje na krovu toliko su uznemirivale putnike ispod njih, da su zastrašeno pogledavali na prozore. Lica tih žena bila su, unatoč bijeloga praška, osmagnula, a gdjekada se vidjalo, kako na pojedinim mjestima, pokraj debele šminke, izbijaju neobične crvene pjege.

Ispod drveća uz cestu bogoradili su bolesni prosjaci, koji su pokazivali svoje kljaste bataljice

ili osakaćene noge; jedne su bile nadule od vodene bolesti, a druge kao zgnječene božjom providnošću od kakova tvorničkoga valjka. Ženske dangube, koje su čučale kao svete žene na Kalvariji, pokazivale su na bolesnu i omršavljelu djecu, koju su držale na krilu. Tupoglavci, prosjaci s jednom rukom, bolesni seljaci, ljudi, kojima je požar progutao sve što su imali, lučki istovarivači, koji su onakaženi padom kakvog bremena, udovice potopljenih pomoraca, zaboravljeni invalidi iz godine 1830. — svi su gudili svoje jadikovke ili pokazivali na prsima ploču, na kojoj je bila zapisana njihova »nesreća«. Slijepci i gluhonijemi vodili su uza se ružne derane, koji su bez čarapa trčkali crnim nogama, kao kolomazom namazanima i s malom pliticom u ruci napadali na prolaznike.

Ovda-onda zastajala je povorka pred gostionicama, koje su postajale sve gušće. Nad cimerom lepršala je crveno-žuto-crna zastava. Ponajviše su izletnici pili, ne silazeći s kola, no kad su ih tabani zasvrbjeli, svi su posilazili s kola — jedni preko podnožnika, a drugi preko kotačâ — i poveli neobuzdano kolo u niskoj dvorani krčme ili oko lipe pred vratima.

Četvrt sata pred varošicom pilo se već i u drvenjarama, koje su ondje bile ispodizane, kao da više ne dostaju obične mehane. Orguljice su drečale sve u isti mah, počevši od primitivnog »vergla« do kompliciranih orkestriona, koji su imitirali kadrile iz prošloga karnevala.

Upravo pred varošicom sjetila se Anamija, njezin brat i Janeke, da su posljednji put obećali

svome srodniku, zakupniku Bartu Stevensu, da će narednoga kirmesa doći k njemu u goste. Dogovoriše se zato sa cijelim društvom, da će se popodne, oko četiri sata, sastati kod »Moerjana« (crnoga Johana) u holandijskom Püttu.

Stevensonov zamak dizao se na desnoj strani od ceste, nekoliko puškometa daleko, usred velike oranice, koja je bila već za jesensku sjetvu poorana. Gosti udariše pokrajnom stazom, pa Kees, Sapovi, Looka i drugi iz istoga kraja, koji su se usput našli ili dostigli, zagaziše junački u gomilu naroda.

II

Pütte leži baš na granici, a sastoji se od tri zaseoka, od kojih dva leže na belgijskoj strani — jedan spada pod cappellensku, a drugi pod stabroečku općinu — dok je treći u Holandiji. Cesta od Bergen-op-Zooma glavna je cesta ovoga sela. Gotovo se i ne opaža, da nedaleko od crkve i belgijske carinare stoji obojeni stup, koji obilježava granicu izmedju dvije države. Stupaš već na holandijsko tlo, a još ne razbiraš nikakove razlike. I ovdje i ondje sve su kuće niske i čiste; jezik i način izražavanja sasvim su isti. Ni tipovi se ne razlikuju. Obične su to fizionomije s dolnje Šelde, jaka lica crvene boje, uglate brade, sanjarske oči, polagan, odmjeren korak. Holandske žene oblače se kao i one iz Campine. Kod muškaraca su hlače od pamučnog sameta šire, a plava boja omiljela je i kod brabantskih Holandjana, dok sjeverni antwerpenci vole blistave smedje boje, kestenjaste i zagasito-crvene.

Prama holandskoj katoličkoj crkvi, koja leži dvjesta metara od granice, pa je upravo tako ružna kao i ona u belgijskom Püttu, diže se na poljani mjedena busta, blistava, puna spodoba s energičnim izrazom. Ispod nje je grobna ploča, koja je nekoliko stotina godina starija od spomenika. Busta je to i grob Jakoba J o r d a e n s a. Ovaj je

umjetnik — kao žrtva religioznoga progona — bio izagnan pod španjolskom vladom, a kasnije se povratio do granice svoje domovine, da ondje umre. Pošto ga je katolička netrpeljivost progonila još i nakon smrti, izbačeni su ostatci luteranovi iz crkve i pokopani na rubu crkvenoga zemljišta.

Još i danas počivaju kosti izopćenikove izvan blagosovljenoga prostora. Ali što je stalo do toga ostracizma majstorskom slikaru »Bambocciada«, flamandskom prijatelju kirmesâ, obožavaču bujnoga kulta materije, pjesniku gojaznih trbuha, omašne buradi i crvenih, veselih pivopijskih obraza? Sa onoga mjesta, gdje stoluje njegova busta, s dugom kosom, koju je tako žilavo modelirao Jef Lambeaux, kipar jordaenske snage, gleda danas Jordaens jedanput u godini smion i neprisiljen izražaj seoskoga života i prisustvuje terevenkama, iz kojih je prije trista godina njegov kist crpao sangviničku snagu.

Kirmes u Püttu, posljednji jesenski god u području Antwerpena, može se smatrati većim hodočašćem nego proslava sv. Dionizija, ortodoksnog patrona ovoga selišta, koja se priredjuje u čast slavnog raskolnika.

I holandijski dio sela, upravo kao i belgijski, živi kroz čitavu godinu mirno i bezbrižno. Kriomčar, kojega carinici hvataju, skitnice, koji prelaze preko granice, žandari na konjima, koji progone zvjerokradice ili protjerane vucibatine, čopor cigana, kotlokrpe ili medovodje, koji se ispraćuju do granice ili — što se redje dogadja — boj na noževe izmedju Flamandaca i Holandjana, to su jedini dogadjaji, koji prekidaju pravilni život kirijaša,

trgovaca drvima, obrtnika i rijetkih zakupnika, od kojih se sastoji žiteljstvo ovoga sela. No čim svane kirmes, postaje ovaj izgubljeni i sumorni kutić kroz tri dana — od nedjelje do srijede — pozorištem raspuštenoga karnevala ili sabiralištem tisuće hodočasnika iz gradova i sela u okrugu od pet sati.

Pohodnici jedva mogu da se probiju kroz ulicu, u kojoj se održava sajam. Izmedju dvaju redova od daščara i šatri gura se, glavinja i talasa šarena svjetina, koja je razigrana od dalekoga puta, od mnogog jela i pića. Konji se moraju isprezati na početku sela, premda pûsti gosti misle, da su kočijašu platili i pravo, da smiju pregaziti nekoliko pješaka.

Od paklenske buke silnoga naroda mogao bi čovjek da ogluhne. A povrh toga udaraju bubnjevi i talambasi, zvona zvone, tamburine zvrckaju, čegrtaljke regeću i svi instrumenti, što ih je Bog izmislio, ciče i pište na sve strane. »Hansworst«, flamandski Kasandar, šepiri se kroz svjetinu, pružajući brašnom namazano lice pljuskama, a stražnji svoj dio nogometima. Žuta jedna vještica, košćata kao skelet, objašnjava proročkom svojom šipkom simbole, koji su naslikani na njenoj drvenjari. Jedan klipan, koji prodaje narodne pjesme, dere se ispred jednog plakata, koji prikazuje najznatnije prizore senzacionalnog nekog zločinstva. Vrtuljci sa svojim ispruganim konjima, na kojima sjede svakovrsni ljudi, vrte se s tolikom brzinom, da ti se zamagli u glavi.

Pod daščarama, koje su okrenute prama ulici, vidiš čitav red stolova, za kojima žderonje tamane čitave zdjele školjki, zalijevajući ih pivom. Malo

dalje prže se sledjevi, kolačići ili krompiri. Neki se mašaju ribicâ, koje još odišu po moru, i proždrljivo zubima zadiru u sirovo meso, ostavljajući samo hrptenicu. A kad nemaju više nikakova posla, kupuju lješnike i natrpavaju njima džepove, da ih, lunjajući dalje, griskaju, a ljupine bacaju u lice poznatim svojim djevojkama. Pohodnici iz grada obično kupuju holandske medenjake, načičkane ljuskama od naranče i komadićima voća. Razboritiji seljaci kupuju korisne stvari i zastaju pred šatrama, u kojima se prodaju stvari od žute mjedi, alat, poljsko orudje, odijelo i obuća. Na motkama ondje vise oplećci, prsluci, stare suknje, izlizane uniforme i kojekakova starež. Oplećci su napuhnuti, kao da je u njima već sjedio debeli hrbat budućega vlasnika. Hlače od sameta podsjećaju na čvrste noge i slobodno kretanje poljskoga radnika, koji će ih možda domala i obući.

Iz nemirnog mravičnjaka izdiže se topal zadah, kojega vlažni zrak ne može više da razbije i koji se još jače razgrijava neprestanim sudaranjem i promicanjem. Čitavi čopori nakresanih veseljaka jure, jedan za drugim, kroz gomilu držeći se rukama za ramena svojih prednjaka, ili zauzimlju čitavu ulicu uhvativši se jedan drugome ispod ruke, samo da se sudaraju s drugim ljudima ili da u metežu mogu poljubiti kakvu djevojku.

U krčmama izvijaju bakreni instrumenti neskladne tonove, uz koje seljački parovi nezgrapno djipaju. Ali će se ova prividna tromost domala razdivljati, jer se tjelesna požuda teže suspreže, kad se spusti noć, a od slanih riba i sušena mesa obraća se apetit za svježim i živim udima.

III

Kao svake godine, tako su se i sada Kees Doorik i njegovi pratioci, nasladjivali ovim izvanrednim prizorima. Nekoliko puta prošli su ispred daščarâ, koje su se protezale dva kilometra dužine, i uživali u svemu, što su ondje vidjeli, čuli i omirisali.

Načelnik Sap, veseo svat, zašao je pod šatru jedne »orijaške žene«. Drugi su čekali, dok je izišao, pa su svi gosti, koji su stigli iz Dinghelaara — osim Keesa, koji se dotle bio nešto zamislio, jer mu se pričinilo odviše dugim, otkako ne može da se porazgovori sa svojom gazdaricom — prasnuli u grohotan smijeh, kad je Sap izjavio, da su ga okrali za ulaznicu, jer je njegova pokojna žena imala još deblje bokove i lístove nego ova orijaška žena. No domala utvrdi Flüp Sap, da je njegov »medvjed počeo plesati«; tako je naime označivao zavijanje svoga želudca. Taj medvjed mora da je zaražavao, jer su se i drugi poveli za njegovim primjerom, pa su zaključili, da skupa skrenu u kakvu krčmu, gdje su založili malo kajgane sa slaninom i dobrog holandskog sira.

Već se bilo smračilo, a žderonje još nisu ustajali od stola. Svoje su jelo zalili brojnim litrama antwerpenskog i liège-skog piva. Jedini je Kees jeo preko volje. Njegova je radost utihnula, otkad

ih je gazdarica ostavila. Bela se badava upinjala, da ga razvedri, ali joj nije padalo ni na kraj pameti, koji bi razlog mogao biti, da se čovjek, koji je prije jednoga sata bio tako veseo, odjedared tako rastužio.

»Sajamska ova buka udarila mi je u glavu, ali će to doskoro proći, draga moja Bela«, odgovorio joj je Kees nešto sabranijim glasom.

»Dakako da će proći«, dodala je Bela. »Kod plesanja ćemo glavobolju otjerati u cipele, a iz cipela pustiti na zemlju... to će biti najbolji lijek«.

»A ne bi li već bilo vrijeme, da potražimo svoje suputnike u Moerjanu?« zapita Kees.

Do grla nabijeni hranom i naliveni pivom, drugi su jedva mogli da se dignu sa svojih mjesta. Pred vratima nabasaše još i na Chiela Dhaenensa, koji se takodjer pridruži njima.

Kad su stigli u Moerjan, koji je ležao malko po strani na holandskom području, već su sjedili za stolom: gazdarica Cramp, Andriesovi, čika i teta Stevens, kao još nekoliki gosti iz okolnih sela. Medju gostima bio je i neki stranac, kojega je Kees odmah opazio.

Bio je to neka bekrija od dvadesetak godina, širokih pleća, jakoga vrata i debelih ruku, s okruglim, opaljenim licem, pjegavim obrazima, velikim pohotnim ustima, s nejednako ošišanom kudeljastom kosom, smionim nosom doge i zelenkastoplavim podmuklim očima. Keesu se nije ni najmanje svidjelo, što se ovaj lakomisleni momak, koji je bio naherio kapu, imao ogrtač i bijelu košulju s kravatom, umiljavao udovici Crampovoj. Pričao

joj je naime kojekakove šaljive stvari, koje su se toliko svidjale gazdarici, da fićfiriću nije padalo ni na kraj pameti, da povuče ruku, koju je bio ovio njoj oko pasa. Janeke, ostajući uvijek vjeran svojoj ulozi, promatrao je, kako će se ovaj pripuz dojmiti kuždravca, pa se požurio, da Keesu douši sve, što je znao o imućstvenim prilikama i karakteru gojaznoga momka.

Jürgen Faas bio je jedinac nekoga posjednika u Beirendrechtu. Čekajući očevu baštinu, klatario se bez posla i rada kojekuda, ali je uvijek bio spreman, da održi čast svoje općine, kad je trebalo da povede boj s pivskim vrčićima. To je njegovom starcu zadavalo mnogo glavobolje, jer se nadao, da će u svom sinu naći dobrog pomoćnika. Kad se uvjerio o nepopravljivosti svojega probisvijeta, stari je Faas gotovo zaželio, da mu sin na stavnji izvuče rdjavu brojku, ali je Jürgen umaknuo vojnoj službi. Pošto je mlada protuha ovo sretno preturila, produži mirno svoj bećarski život. Mnogo mu se opraštalo poradi »Quibusa«, što ga je kasnije imao dobiti, a naročito zbog podašnosti, s kojom je tu baštinu već unapred razdavao. »Dobrodušan je to mladić!« govorili su ljudi iz njegova sela i iz okolice, kad se o njemu poveo razgovor. Da se je htio udomiti, ne bi mu falile lijepe partije, ali je Jürgen htio da očuva svoju slobodu i provodi bekrijski život, dokle se god bude dalo; htio je da svoju nepostojanost i pohotljivost izdovolji kojegdje, samo da se provodi i banči: na masnim »teerdagenima«, gdje se braća (vesela im majka!) razonodjuju, na kirmesima, gdje se časte

kobasicam i medenjacima, na svečanostima raznih zaselaka u Polderu i na Sipinama... Ovoga puta doveo ga je fini njegov nos prijatelju Stevensu, gdje se sastao s Anamijom, Andriesovima i brojnim srodnicima i poznanicima domaćinovim. Ovo je društvo medju sobom podijelilo komade debeloga praseta, sve od ušiju do repa. Iza toga naklopili su se na nekoliko zdjela pirinča, koji je bio začinjen mlijekom i šafranom, a posut šećerom. A kako se sav ovaj tovar morao progutati, zalili su ga čitavim burencetom jakog kirmeskog piva. Zbog toga su i bili svi gosti majstora Stevensa veseli i brbljavi.

U velikoj dvorani gurali su se muškarci i žene oko stolova. Pivske sisaljke bile su bez prestanka u poslu, lule se nisu ni vadile iz usta, čašama se kucalo, gosti se od vremena do vremena prijateljski udarali po ramenu, a pod ogarenim balvanima na stropu, koji je bio već trista godina star, gonili su se čitavi oblaci od dima.

U sobu udjoše dva mlada seljaka. Jedan je nosio pod pazuhom odojče, što ga je kupio na sajmu. Crvenkasta životinjica, koja je bila dežmekasta i okrugla kao lijep valjušak, drhturila je i gurikala od straha. Jürgen Faas okrene se prama seljaku s odojčetom — bio je naime nadničar iz Stabroecka — i oslovi ga:

»Hej, Jan Flip! Crveni Flipe, dodjider ovamo! Što tražiš za tog apostola?«

»Ovakovo prase ne ćeš dobiti ni za dukat, koji nosiš u džepu, bijeli Jürgene«.

»Samo polako, Flipeke. Onim, što ja nosim u džepu, mogao bih kupiti prase skupa s gopodarom, koji ga nosi«.

Nato se ispruži daleko iznad naslona od stolice, da segne rukom u džep, te baci zlatnik od pet franaka na stol.

»Zar, po Bogu brate, samo pet franaka za čitavo svinjče?« zapita Flip. »Za taj novac ne ćeš dobiti ni jednu butinu«.

»Dobit ću bome sve četiri... Hajde, recimo, šest franaka, šest franaka, pa da ispijemo skupa čašu piva. Krčmarice, ovamo dvije čaše! Hoćeš li?«

»Ne ću. Daj osam franaka, pa gotov posao. Ispod osam ne ću ni da razgovaram, dragi moj Jürgen«.

»Djavo neka te nosi... evo ti osam franaka«.

Kad se Jürgen dočepao životinje, poče da je muči. Spopade je objeručke, prikuči svoj nos pred njenu njušku i stade joj puhati dim od lule u smetene očice.

No u taj se mah uplete Anamija:

»Kako možete patiti to jadno živinče? Lipsat će vam prije nego što stignete u Beirendrecht«.

Ali se Jürgen htio za svojih osam franaka da zabavi. Odjedanput mu padne na pamet, da životinju pusti pod suknje svojoj susjedi, a kad se udovica počela braniti, spusti se veseli brat pod stol, da bajage nadje svoje prase. Žene zavrištaše sve u jedan glas, a naročito udovica, koju je Jürgen počeo pod stolom opipavati. Pocrvenjela je kao vatra i vikala iza svega glasa.

»Gnuf, gnuf! Odojče vas štipa!« govorio je Jürgen, koji je još uvijek pod stolom vrljao.

U čitavoj sobi ljudi su se pohvatali za trbuh od smijeha. Seljaci su svoje žene otiskivali na stranu, a iz svih uglova čulo se: »Hi, hi! odojče nas štipa!«

Dotle se prase sakrilo u jednom kutu i svi se ispodizali, da ga hvataju.

U tom komešanju prevaljen je jedan stol, čaše se skotrljale na zemlju i porazbijale se u stotinu komadića.

Kad se metež malko utišao, reče Wannes Andries, koji se bio uznemirio poradi raspuštenoga Jürgena i poradi lakoumne sestre:

»A sada hajdemo! Dosta je bilo ludovanja«.

I digoše se. No Jürgen je htio da dodje do svoga praseta. Ali je napaćena životinja uhvatila priliku, pa kad je izlazio jedan gost, provukla se na odškrinuta vrata napolje.

»Neka ga! Igra je doigrana. Bar smo se svi nasmijali!« reče veseljak, koji se brzo sabrao.

Podjoše u selo. Buka je u taj mah ondje dosegla vrhunac. Razabirala se već iz daleka, a svjetiljke u daščarama blistale su se kao crvene mrlje u noći.

Jürgen je išao pokraj mlade udovice.

»Majstorice Anamija, što vi mislite o meni?« pitao ju je.

»Čudan ste čovjek, ali meni takvi ljudi nisu neprijatni«.

»Život je kratak, a kirmesi rijetko posijani. Čovjek ne nailazi svaki dan na cipele, u koje mu sasvim pristaju noge«.

Ona potvrdi glavom ove rečenice, ali je ipak bila zamišljena i smetena. Ovaj momak nesamo da joj nije bio neprijatan, nego joj se upravo svidjao.

Jürgen je postajao sve smioniji.

»Majstorice«, rekao je odjedared s tonom, koji se činio podrugljivim, ali se u njemu razbiralo neko uzbudjenje — »majstorice, kad bi vrijedna žena, kakva ste vi, htjela primiti u svoju župu čovjeka, kakav sam ja, mislim, da bi rado na to pristao i župnik dinghelaarski. Što mislite vi o tome?«

»To su gluposti«, odgovori ona, trudeći se, da i ona dade svome govoru ravnodušan ton. »Tako govore neženjeni momci uvijek, kad malko dublje zavire u čašicu«.

Ali on nije popuštao:

»Smijte mi se, koliko hoćete, ali me nemojte odbijati. Čovjeku s vremenom sve dosadi, pa tako i udovištvo i najveće bogatstvo. Gdje ni propovijedi župnikove ništa ne mogu pomoći, a i stari se Faas može ljutiti, koliko hoće, možda biste mogli vi, majstorice, učiniti čudo. Vama za ljubav ja bih se popravio i otpočeo nov život. Budite mi ženom!«

»Veliko dijete! Čovjek bi rekao, da ste još nevin mladić. U vašoj dobi može se još čekati na ženidbu«.

»Slušajte«, šane joj on — »promislite malo o mom predlogu. Došao sam na dobru misao. Budući da sam na rdjavu glasu, možete me uzeti na pokus. U početku ću da vam budem samo sluga, pa ako budem marljiv, možda bih se mogao sa služinskog tavana spustiti u krevet gazdaričin«.

»Vidi se, da Jürgen Faas voli šalu«, odgovori Anamija, ne upuštajući se u raspravljanje o njegovu predlogu.

»Da vam iskreno priznam, vi mi se svidjate, a da se i ja vama svidim, popravio bih se i postao uzorom svima radenicima, blag i razborit kao janješce. Moj otac bi vam zahvalio za to čudo. Na taj način mogli biste učiniti jednog čovjeka sretnim«.

Ona nije imala kad da mu odgovori. Pošto su stigli do sajamskih daščara, naletio je prama njima čitav red momaka i djevojaka iz grada, držeći se za ruke, i skačući stao vikati: »Sa pater kiest'er?«

To je naime prvi stih jedne narodne pjesme, u kojoj se satirički antwerpenski duh — još za španjolske strahovlade — podrugivao ljubavnim slaboćama samostanskih inkvizitora.

Mala četa htjela im se u prvom času ukloniti s puta, ali se lanac bacio medju njih kao kakova zvijer sa stotinu nogu. Dok bi dlanom o dlan udario, bili su dinghelaarski gosti rastavljeni jedni od drugih, uhvaćeni za ruke i svi silom povučeni u kolo.

»Sa pater kiest'er!« vikali su svi u jedan glas, pa se odjedared ogromna zmija okrenula natrag, spajajući glavu s repom, i svi počeli skakati oko Jordaensova kipa. U kolo je bilo povučeno sve društvo iz Dinghelaara: »sto mu djavola« jecajući, Janeke sa zaplakanim licem, Kees Doorik mrzovoljan, debeli Sap smijući se, pa i okrugla Bela, Stevensovi i Looka, Sus Dras i Chiel Dhaenens, a čak i Anamija.

Slučaj je htio, da je jedini Jürgen ostao stojeći pokraj kipa, u sredini kola, koje se okretalo. Povučen u općeniti metež, skakao je čas ovamo čas onamo, odskakivao natrag, okretao se sad nalijevo sad nadesno, malim koracima zaglavinjao napred, kao sulud čovjek, a što je više izdizao nogu, sve se glasnije derala i sve brže plesala sarabanda. Pjevali su:

Časni oče, hajd izberi
Koludricu izmed nas!

Jürgen je »časni otac«. A njega nije trebalo dugo nagoniti na taj posao. Domala se odlučio. A i koju bi drugu ženu mogao izabrati osim udovice Crampove? U času, kad je prolazila ispred njega, spopadne je on, obavije rukom oko pasa i otpleše valcer oko spomenika, dok ih je kolo okružavalo. »Sto mu djavola« mogao se opirati, koliko je htio: morao se i on okretati; skakavačke njegove noge skakale su, htjele ne htjele, jer su ga čelične šake njegovih susjeda — dvojice jakih balija iz škvera — silile da skače. I što se više branio i otimao, sve su ga jače gnječile njihove košćate ruke, a kad je zazvao u pomoć, nadvikala je divlja pjesma njegov glas.

Sada su urlikali:

Tri cjelova moram dobit
Prije nego ne odem...

— — — — — — —

I u isti mah zapljuskaše tri cjelova. A ti su cjelovi razigrali raskalašene pustaije jače nego i sami tonovi glazbe, jer su bili signal za općenito ljubljenje. Svaki od njih potraži svoju pratilicu ili makar koju, na koju naidje i koja mu dopadne šakâ. Tako je, na primjer, majstorica Stevens morala poljubiti jednog bradatog orijaša, jednog pilota; Bela je oduševila svojim debelim obrazima neobuzdanu nježnost dvojice radnika iz duhanske tvornice, a jedna ogromna ribarica skočila je oko vrata čiki Wannesu.

Bila je to neopisiva gužva, koja je morala natjerati na smijeh kip divnoga Jordaensa, gromovitog objavljivača slobodne ljubavi i vesele terevenke.

Buka je podržala još nekoliko časova, a kad je strana četa odmaglila — opet se naime uhvatila u zmijoliku kolonu, da nastavi u Holandiji istu šalu — opazi Kees Doorik, Wannes i svi drugi, koji su se razabrali kao iz kakova sna, da se Jürgen Faas sa Crampovom udovicom nekud izgubio...

Kuda su mogli iščeznuti?

»Sto mu djavola« poče jadikovati; bio mu dozlogrdio taj kirmes u Püttu, pa proklinjao gradske bekrije, koje su skrivile, da se onim dvoma zameo svaki trag. Pretražili su sajam u svim pravcima, ali bi se lakše našla igla u rukoveti sijena nego dvoje krštene čeljadi u raspuštenom onom metežu.

Po predlogu Keesovu počeli su zalaziti u sve krčme, u sva tri selišta, s ovu i s onu stranu granice. Nadali su se, da će ovako ipak naći izgubljeni par.

»Ah, baš su se lijepo našalili s nama!« govorila je Bela, kojoj se svidjala ta komedija. »Pa oni

nisu više djeca. Zacijelo će se naći na plesu. Mislim, da bi bilo najbolje, kad bismo i mi pošli na ples«.

»Što se tiče mene«, izjavi Flüp Sap — »meni je već dosta plesanja, na koje su me silom odvukli«.

»A meni se sada tek razbudila volja«, reče Bela — »pa bih htjela da produžim. Hoćete li i vi s nama, Kees?«

»Da, hajdemo svi skupa!« vikne Sus Dras, koji je već vukao sa sobom Looku, djevojku iz »Vrane«. »Hodi, Kees, kod kuće imat ćemo dosta kad da sanjarimo: ti kod mlaćenja u čardaku, a ja kad zidarskom žlicom stanem zalijevati zidove. Koristimo se krasnom ovom prilikom!«

»Kasnije, draga Bela!« odgovori Kees — »kasnije, dok se nadje majstorica Crampova; a dotle može me Chiel zamjenjivati«.

»Kako vam je po volji«, odgovori Bela, premda joj se stvar nije svidjala. »Računam na vas prije nego što se povratimo u Dinghelaar. Hoćete li sa mnom plesati, Chiel?«

»Nemam novaca«, odgovori mladić, potraživši rukom novac u džepu. Ali mu se već po glasu i vedrom licu razabiralo, da ima novaca, pa je pošao s Belom, Lookom i Susom.

Pošto su drugi gotovo već čitav sat tražili, zatekli su mladoga Faasa s majstoricom Crampovom u jednoj zamazanoj krčmi na granici belgijskoj. Kazivali su, da su htjeli umaknuti metežu, pa su pošli malko dalje. Anamija je rekla, da su još je-

danput nabasali na onakove mizevangere*), koji su bili isto onako mahniti, kao i oni kraj Jordaensova spomenika. Da, da — da nije bilo Jürgena, ne bi ona iznijela živu glavu iz one gužve. Uostalom, njeno izgužvano odijelo dovoljno je kazivalo, što je morala prepatiti...

Wannes Andries nije mogao a da ne primijeti, da je mjesto, na kojemu su ih našli, vrlo čudno izabrano; to je najgore konačište, koje se uopće dade zamisliti, pa su se ovdje mogli skloniti tek pošto su obišli sve ostale krčme. A dok je ovo govorio, kao da je ispod oka nešto primijetio na zamazanim zidovima, s kojih je žbuka popadala, a prljavi zastori u zidu skrivali jedan krevet... Da se smio usuditi pred Anamijom, obratio bi se na krčmaricu i zapitao je za objašnjenje. Ta je krčmarica bila mala, smežurana starica, smedja i boginjava, a sjedila je iza svoje tezge na jednom podnožniku i razrokim očima blisikala kao sova na suncu.

Jürgen je sa smijehom počeo braniti lokal. Tko u Püttu i daleko naokolo ne poznaje gostionicu Grietje Dhag »Kod zelene mačke«? U izludjelim ovim danima, kad u najboljim krčmama dobivaš samo bućkuriš i ostatke, slivene iz svih čaša, bila je priprosta Grietjina gostionica pravo utočište; ondje se čovjek mogao bar odmoriti i mirno ispiti čašicu nepatvorena genevera ili schiedamske kapljice, koja je bolje prijala, jer je kriomčarenjem donesena preko granice.

»He, he!« oglasi se Grietje, klimajući glavom.

*) Hvatače sjenicâ (Meisenfänger).

*

A tako je i bilo. Iako je stara krtica izgledala da je svodilja, bar njena roba nije bila patvorena.

Bela Sap, Looka i njihovi plesači našli su takodjer svoje društvo. Hvalili su se, da su svagdje plesali. Bela izjavi, da još nije umorna, pa je reklamirala ples, što joj ga je Kees obećao. No načelnik ih opomenu, da je doba povratku.

»Dobro dakle; onda ću čekati do prvog teerdaga Amicitiae«, reče Bela, koja se opet morala pokoriti.

Pred vratima oprostiše se s porodicom Stevensovom i s Jürgenom Faasom, koji je imao da prenoći kod njih.

»A kad ćemo se opet vidjeti?« pitao je plavi momak iz Poldera, stiščući dugo udovičinu ruku.

»To sâm sveti Bog zna! Možda i prije nego što se nadamo«.

»Mislite li još na moju ponudu, da stupim kod vas u službu?« zapitao ju je sasvim tiho i iz tolike blizine, da ju je topli dah jakoga momka prijatno podraškao.

Ona mu nije pravo odgovorila, ali je rekla:

»Kad budete prolazili kroz Dinghelaar, ne zaboravite da svratite na Bijeli Zamak. Laku noć!«

I Wannes Andries podje napred sa sestrom. Bela Sapova i njezin otac išli su iza njih s Chielom Dhaenensom, jednim od prosaca dobrodušne djevojke. Sus Dras je vodio Paulku, a tek iza sviju išao je Kees s Janekom.

Kako se već spustila duboka noć, na cesti je bilo malo svijeta. Po sredini glavinjale su skupine pijanaca, dok ih nije razagnao jedan zakašnjeli omnibus, koji je iza sebe ostavljao crveni trak svojih laterna. Što su se dalje odmicali od sela Pütta, prelazilo je hroptanje orguljicâ sve više u mukli i neskladni šum, tako turoban, da bi čovjek mogao zaplakati.

»Onaj debeli Jürgen Faas ipak je malko odviše smiješan. Šta vi velite, Kees?« mumljao je mali Janeke, kao da nije ni na što drugo mislio, otkad su ostavili za sobom Pütte. »A znate li vi, da taj veseli svat ima i novaca? Teta Stevens je govorila nešto o triput po pedeset tisuća franaka. Veseo čovjek i debeo seljak... bio bi dobar gospodar za Bijeli Zamak«.

»Šuti!« odgovori Kees, kojega su te riječi s tim više mučile, što su bile nesmiljeni odjek njegove vlastite duše — »ako Boga znaš, dječače, zaveži jezik!«

I gotovo je zgnječio mršavu ruku podrugljivoga dječaka svojim zgrčenim prstima.

IV

Iza kirmesa u Püttu vrlo brzo dolazi zima. Na njivama su ljetni poslovi posvršavani. Oranice su poorane i nagnojene, pa su primile u sebe novo sjeme. Nekoliko dana išao je Kees Doorik u teškim svojim cipelama kroz blatnjave brazde i gotovo iščašio rame pravilnom kretnjom sijući i onim širokim zamahom, radi kojega su mu svi zavidjeli, jer je tako točno umio rasporedjati silno sjeme.

Sad je kuždravac dovršio i taj posljednji posao. Sad Polder miruje; masna ilovača sva se blista pod pljuskom i čitava jata grabežljivih gavranova spuštaju se na isto mjesto, gdje su se prije gnijezdile ševe.

Domala će doći Svisveti i Dušni dan. Poslovi se koncentriraju u dvorištima zamaka i majura, u hambarima, iz kojih dopire udaranje mlatila i pjesme mlataca.

Na Bijelom Zamku vodio je Kees mlatnju i pratio tovare, koji su bili prodani. Tako se i po četiri puta na dan vozio iz Dinghelaara u grad.

Još nikad nije vjerni Kees toliko radio, koliko sada, ali još nikad nije bio ni tako rdjavo nagradjivan kao sada. Gazdarica se nije prama njemu pokazivala samo ravnodušna, nego upravo otvoreno nesklona. Zatvoreni zimski život, duge i râne

večeri zadržavale su ga češće za poslom pred njenim očima. Počela ga je upravo mučiti, postala sumnjičava prama njemu, njuškala je svagdje oko njegova posla i tražila priliku, da se prepire s njim pred mladjom čeljadi. Kees je sve strpljivo podnosio, tješeći se mišlju, da Jürgen Faas, u kojemu je instinktivno naslućivao nuzljuba, nije od sastanka u Püttu ni jedanput prekoračio praga na Bijelom Zamku. Stoga je došao do uvjerenja, da intimnost, koju je zavodnik pokazivao kod mlade udovice, nije urodila drugim plodom osim one raspuštenosti, koja se obično javlja na kirmesima. A mogao je čudni hir svoje gazdarice pripisati i drugim razlozima. Anamija kao da je bila boležljiva: boja je njenoga lica poblijedila, premda su joj se jagodice gdjekada znale iznenada zarumenjeti; često su joj se ujutro vidjali plavi kolutovi oko očiju, a vjedje su joj bile spuštene; kadikad se je davala na posao s grozničavom žurbom; drugi put ju je opet obuzimala umornost, iznenadna sporost, koja ju je po čitave sate zadržavala namrgodjenu i ozeblu pokraj ognjišta, pa dok je noge držala na panju, pogledi su joj se ukočeno upirali u goruću kladu.

Jednoga februarskoga jutra, dok je gazdarica doručkovala sa svojom čeljadi, zapitala je:

»Je li tko uzeo jaja?« i sumnjičavo pogledavala niz stol.

Janeke, sluge i služavke, svi su jednoglasno tvrdili, da nisu ni bili u kokošinjaku. Jedini Kees nije govorio ništa, jer je držao izlišnim, da odgovara na pitanje, koje se može upravljati samo na mladju služinčad. Ali je Anamija stvar shvaćala drugačije:

»A vi, Kees?« zapita.

»Ja, gazdarice?« odgovori on, sav izvan sebe radi toga pitanja.

»Da vi, jer mislim, da jaja nisu za vas manje zavodljiva, negoli za druge«.

»Majstorice, vi dobro znate, da ja, otkad ste vi došli na zamak, nisam ni jedan jedini put rukom segnuo u košaru s jajima«.

»Pa ne bi to bio nikakav veliki prestupak, da ste jutros izvadili jaja, no kad vi to poričete, onda vam moram vjerovati«.

»Bar dotle, dok me ne uhvatite u kakvoj laži!« odgovori Kees, koji se osjećao pozlijedjen zbog prikrivenog nagoviještanja gazdaričinog.

»No, dobro, dobro! Mi vas umijemo cijeniti, Kees. Gospodarica valjda ima pravo, da nadzire svoje mladje? Odsad ću bolje pripaziti na vaš posao, jer je pouzdano: jaja su bila ondje, pošto sam ih ja sinoć nabrojala devet«.

Kees izadje napolje, ali se nekoliko časova kasnije, kad se druga služinčad razišla na razne strane i Anamija ostala sama, opet povratio u sobu.

Njega, koji je bio nesebičan do krajnosti, boljelo je, da je gazdarica bez razloga posumnjala u njegovo prokušano poštenje, pa još pred onim nadničarima i pred kravaricom, koji su svi bili prosti i pakosni, te su mu se sada mogli podrugivati, jer je gazdarica njega stavila u isti red s njima.

Gazdaricu je zatekao slomljenu pred ognjištem, s ledjima okrenutima prama vratima. Bila je toliko zamišljena, da nije ni čula, kad je on unišao.

»Majstorice Anamija!« reče on turobnim i ozbiljnim glasom, da se ona trgnula i pogledala prama njemu s izražajem ljutitosti na licu.

»Ah, mislila sam, da ste pošli na njivu. Što još tražite?«

»Majstorice«, opet će on — »od nekoga vremena osjećam, da sam zališan u ovoj kući. U prvi mah htio sam sebe uvjeriti, da su se moje oči i uši prevarile. Ali ono, što ste mi čas prije rekli, ne može da me ostavi ni u kakvoj sumnji. Vi se na mene ljutite, majstorice Anamija, pa vas zato molim, da smijem otići mirno i bez svadje. Dojadio mi je kruh, koji se jede ovdje na Bijelom Zamku«.

»Kako vam je s voljom, mladiću. Ja hoću da ostanem gospodarica. Ako ne podnosite nikakove opomene, onda potražite sebi pogodnijega gospodara. Ja vas ne zadržavam«.

To je rekla gotovo srditim glasom.

»Majstorice Anamija«, produžavao je Kees — »ja sam vas jednoga dana uvrijedio, pa vas molim za oproštenje; nisam znao, što radim. Vjerni prijatelj mogao se zaboraviti, a sluga nikad nije propustio svoje dužnosti, pa je taj sluga zaslužio bolju nagradu. Dobro dakle: otići ću«.

»Slušajte, Kees«, prihvati ona sada blažim glasom, jer se nehotice ganula. »Moram vam to ipak reći. Da, bit će bolje, da odete. Naslutila sam vaše misli, jer su mi ih odale vaše oči; ali to nikako ne može da bude, bijedni mladiću«.

»Zar vi sami niste nikad na to pomislili?« zapita Kees klonula srca.

Ona se na glas nasmije, ali joj je smijeh bio prisiljen.

»Ah, s vama je još gore nego što sam i mislila; zaboga, dragi mladiću, nas bi oboje zatvorili u ludnicu . . .«

Ali je za čas opet postala nježnija, kao da je osjetila za njega ono površno saučešće, koje i najnemilosrdnije žene umiju tako lijepo pokazivati.

»Vi ste dobar mladić«, produžila je ona — »vjeran i dobar pomoćnik. Vidite . . . ono, što sam vam čas prije rekla, trebalo bi vas navesti, da odete bez ikakove buke. Ah, da bar imate kakvo prezime, prezime vaših roditelja — možda bi se još i moglo govoriti o tome! Znate i sami, da su se ljudi počeli za nas zanimati, pa je moj dobri glas time štetovao. Ja vas poradi toga ne prekoravam, ali bih lagala, kad bih rekla, da nisam od toga trpjela. Imate pravo: bit će bolje, ako se razidjemo. Otidjite iz kuće, pa i iz sela. Ah, Kees, učinite to poradi mene. Pomislite na Nelisa Crampa, vašeg dobročinioca i ne uznemirujte njegovu udovicu. Ja vas ne tjeram . . . razumijte me . . . dat ću vam i novaca«.

Plakala je, dok je to govorila, ali su njene riječi bile riječi razborite žene, koja je o svemu zrelo promislila prije nego što se odlučila. Spominjanje Crampova dobročinstva oduzelo je jadnom momku i posljednju iluziju.

»Da«, rekao je gorko — »oboje ste bili prama meni dobri. Učinio bih krivo, da se potužim, pa sam doista izgubio ravnotežu, kad sam sebi nešto uobrazio, što ne može da bude. No, pa to je sada

sve prošlo. Ostajte mi zdravo, majstorice, ja odlazim. Zadržite svoj novac: niste mi ništa dužni. Vama imam za sve da zahvalim. Moje je mjesto sada ispražnjeno. Treba samo da se javi kakav lijep i bogat mladić s dobrim prezimenom. Želim vam mnogo sreće!«

On ustane i podje prama vratima — ali je teturao. Ona se stidjela, pa ga je htjela pozvati natrag, ali se on već bio popeo na tavan. S tupim izrazom i bolnim tonom pijana čovjeka pjevušio je jednu pjesmu od Corepaina, muzikanta, dok je u staroj, kariranoj marami vezao bijednu svoju sirotinju, ta bio je samo seljački sluga, jadnik. Nosio je sa sobom i nekoliko izderanih knjiga i svu svoju uštednju: četiri stotine franaka u vunenoj čarapi.

Kad je ostavio Bijeli Zamak, naišao je najprije na Belu Sapovu.

»Dobar dan, Kees«, pozdravi ga djevojka — »a kuda ste se zaputili u tom hodočasničkom odijelu i sa zavežljajem na štapu?«

»Ah, Bela«, odgovori on — »ostavljam Bijeli Zamak. Zavadio sam se s gazdaricom«.

»Valjda ne govorite ozbiljno«, prihvati Bela, kojoj se nekud izgubio s usta kronički njezin smijeh, kad je razabrala tužno lice i klonulo držanje mladićevo.

»Sasvim ozbiljno, draga Bela. Moram otići«.

»A zar se izmedju vas dogodilo nešto tako ozbiljno?«

»Da, pa se nikako ne da više popraviti«.

Ispripovjedi joj stvar o jajima. A onda, odjedanput, kad mu se pričinilo, da je u Belinim

očima opazio prijateljsko ganuće, uhvati je za ruku i ispripovjedi sav svoj jad. Gotovo je zajecao, dok je govorio:

»Vi ste, eto, dobra djevojka, Bela, pa vam se mogu sasvim povjeriti. Ja ljubim majstoricu Anamiju, a ljubim je toliko, da sam joj to morao i reći... ali je ona odviše ponosna i našla se uvrijeđdjena, što ju ljubi njezin sluga, pa je zato tražila izliku, kako će me maknuti sa zamka«.

»Zaboga, Kees, zar ste se vi doista zaljubili u Anamiju?« kliknu Bela. »Pa to je nešto sasvim novo i vrlo komično«.

Nije mogla da ne prasne u smijeh, pa je čak morala pregačom otrti suze s očiju. Ovako se srdačno već odavno nije vesela djevojka nasmijala.

»Ah!« napokon je uzdahnula, kad je suspregla ludi svoj smijeh, ali se još nije usudila da pogleda Keesu u lice. »Pa to nije nikakovo zločinstvo. Ne bojte se, Kees; ima još i drugih majureva osim Bijeloga Zamka, pa i drugih žena, koje su bogate kao udovica Crampova i koje će vrlo rado primiti ponudu poštenog i vrijednog mladića, kakav ste vi. Treba samo da se ogledate oko sebe, a ja ću vam u tom i pomoći, ako vam je s voljom«.

Bela bi još i više rekla, odajući se sasvim, ali je držala, da sada nije najzgodniji trenutak da mu se izjavi, pa je okrenula razgovor:

»A što ćete sada početi?«

»Potražit ću službu u drugih ljudi«.

»Slušajte«, požuri se ona — »dodjite k mome ocu. On treba čovjeka, u kojega bi se mogao pouzdati. Često sam ga slušala, kad je hvalio vaš rad

i vaš značaj. Uvjerena sam, da će vas primiti. Samo vas moram opomenuti, da mu ništa ne govorite o svojoj ljubavi prama majstorici Anamiji; to može da ostane medju nama. Dostajat će ona stvar s jajima. Do vidjenja dakle, pa ne klonite dušom!«

Čim je to izrekla, okrenula se od njega, da otare oči, jer ju je ponovo bio spopao nervozni smijeh. Pošla je dalje ostavljajući zabezeknuta Keesa, koji se kolebao izmedju srditosti i zahvalnosti, jer ga je — i tako razdraženog — uzbudjivalo čudno smijanje debele djevojke, dok ga je s druge strane dirala i njena ponuda, pa nije znao, da li bi se na djevojku ljutio ili bi joj zahvaljivao.

V

Istoga popodneva stajao je Wannes Andries sa sestrom pred kućom u Bijelom Zamku i pogadjao se s njom za campinske kokoške, od kojih joj je htio naprtiti tri para.

»Pa neka Kees pred večer dodje po njih«.

»Kees je otišao od mene«, odgovori Anamija kratko i odrezano.

»Kees je otišao?« ponovi lukavac zatežući riječi, dok je s otvorenim ustima stajao. Tako se je smiješno prenemagao, da se mlada udovica nehotice nasmiješila, premda je bila rdjave volje i od jutra nije znala, što bi.

Na zamku nije još nitko znao, da je glavni sluga otišao, pa ni sam Janeke.

»Zar se tome toliko čudiš?« opet će Anamija.

»Sto mu djavola! U tome si se ipak malo požurila. Momak je ipak imao lijepih vrlina; ovako se ne postupa sa starom služinčadi, a trebalo se ranije i posavjetovati s prijateljima...«

»Pa ti si me i sam svjetovao, da ga se riješim; rekao si, da je moj dobri glas u opasnosti. Poslužila sam se dakle prvom prigodom. Nismo se slagali u poslu, a pošto mi se on ispriječio, nagovijestila sam mu, da su mu vrata otvorena. Njemu to nije trebalo dvaput kazivati, pa je odmah i otišao«.

»Prama tome sada nemaš drugoga sluge?«

»Zasad nemam, ali računam na jednog«.

Kad je »sto mu djavola« to razabrao, gotovo nije mogao vjerovati svojim ušima. Njegova sestra nesamo da je, bez njegova znanja, odgonila sluge, nego je umajmljivala i druge, ne pitajući njega. To je bio očevidni otpor proti njegovu tutorstvu.

»A da li bi se moglo čuti ime toga čovjeka, na kojega računaš?«

»Zašto ne? Ti poznaješ Jürgena Faasa iz Beirendrechta«.

Spomenula je ovo ime bez sustezanja i još ga naročito istakla.

»Jürgen Faas! Ta valjda nije?« ispade Wannesu, koji je poblijedio i rukama zalomio iznad glave. »Onda bi gotovo bilo bolje, da si ostala kod onog drugoga; bio je dobar momak, koji te je kompromitirao samo pred starim babama, dok će ti ovaj drski prevejanac...«

»Sasvim zavrtjeti glavom. Hvala lijepo!... Slušaj, dragi brate, misliš li mi i dalje puniti uši ovakovim ljubeznostima? No s tim ćeš ipak jedared morat prestati. Dozlogrdilo mi je, da postupaš sa mnom kao s nezrelim djetetom. Otpustila sam na tvoju molbu onog jadnog mladića, kojega još jučer nisi mogao živa gledati, a kojega bi danas opet htio dovući natrag, pa mjesto da se time zadovoljiš, gledaš u mene, kao da sam natakla na glavu papirni klobuk čovječuljaka na »Ommegangu« u Borgerhoutu*). A osim toga mi brbljaš kojekakove gluposti. Ponavljam još jedanput: hvala ti na brizi. Odsad ću raditi, kako meni bude po volji«.

*) Ommegang je kavalkada u Antwerpenu.

»Anamija! Nesretnice jedna!« promuca tutor zaprepašten. »Još ćeš se ti predomisliti prije nego što ona raspikuća predje preko praga ovoga zamka. Što si, zaboga, nakanila s tom protuhom iz Beirendrechta? Kako si mogla odabrati onakovu vucibatinu, gdje toliki dobri radnici nemaju što da jedu? Zar hoćeš da se upropastiš?... Ne, ne, on se ne će ovamo useliti, za to ti ja dobar stojim«.

»A ja ti kažem, da će se useliti, i to već sutra. Čak ću sama poći po njega, ako bude trebalo. Zar mi nije ponudio svoju službu one večeri, kad smo se sastali u Püttu?«

»Nerazumno dijete! Kako možeš onakove šale primati ozbiljno?«

»Ne varam se ja. Uostalom, on m o r a ovamo. U tome se ne da više ništa promijeniti. Jesi li me razumio?«

Ove je riječi izrekla s tolikom energijom, da joj je brat, od čuda, ustuknuo za dva koraka i nije rekao više ni slova.

Četrnaest dana kasnije ušao je, na veliko čudo čitave okolice, veseli Jürgen Faas kao glavni sluga u Bijeli Zamak.

A Kees je već sutradan iza svoga odlaska stupio u službu kod načelnika Flüpa Sapa.

Wannes Andries, koji je uvidio, da na njegovu ludu sestru više ne djeluju ni njegove jadikovke, kao ni prijetnje, prenemagao se, kao da se snašao u novoj situaciji, ali je u duši smišljao kojekakove smione osnove, kako će odstraniti za vječna vremena ovakove zavodljive sluge, jer bi još koji od njih mogao njegovoj djeci ugrabiti ispred nosa talire staroga Nelisa Crampa.

TREĆI DIO

Vitezi guščari

I

Janeke nije ni za čim toliko čeznuo, koliko da dosegne osamnaestu godinu, pa da može stupiti u veselu dinghelaarsku bratovštinu »Gansryderâ« ili »Viteza guščara«.

Zasad se morao strpjeti i zadovoljiti, da svake zime s najvećom radoznološću prisustvuje »guščarskom« nadmetanju. Znao je, da će se ovoga puta, u sredòposnu nedjelju — četvrtu u korizmi — nadmetati oko dvadeset jahača. Napominjao ih je sve po redu, tko god je s njim o tom govorio, i ni jednog nije zaboravljao. Na prvom mjestu najvidjenije: Tista Sapa, načelnikova sina; Krisa Pottera, iz krčme »Kod trolisne djeteline«; Buda Arrewyna, najstarijega sina sudskog prisjednika, jednog poduzetnika; Štana Lietera, sinovca sekretarova; Chiela Dhaenensa, kotlara; Heina Vlogela, mlinara; Roba Maasa, sa zamka »Srebrne Breze«; Guila Servyna, s »Utrenika«; Piera Vandroma, sa »Topole«; Dolfa i Roela Gudu, mlinarove dvojke, i mesara Jasa Kalfa, Jevrejina. Ovim znamenitim članovima pri-

brajao je i Jürgena Faasa iz Beirendrechta: »našega Juricu«. Nabrajao je i manje ličnosti: Manusa i Stoffela Mausa, orače načelnikove; Huiba Coryna, kravara sa »Topole«; Rika, Huiga i Susa Drasa, tri klesara poduzetnika Arrewyna, i napokon dvadesetoga: Luwa Zandersa, nazvanoga Sipida, grobara.

Janeke je pripovijedao, da su svi jutros izjahali, da teretne svoje konje priuče na težinu svojega tijela; navečer će se vratiti s guskom, koju će kupiti kod mljekara u Wyneghemu, jer se u Polderu ne zapaćuju guske.

Sutradan, u subotu, uoči nadmetanja, vidio je, kako Dolf i Roel Guda na raskrsnici pred općinskom kućom zabijaju dvije visoke motke u zemlju, izmedju kojih potežu uže, ali ga samo toliko zatežu, da trkač, kad bude u kasu letio ispod užeta, ispružajući ruku, uzmogne uhvatiti glavu guske, koja visi privezana nogama na užetu.

Posljednje noći Janeke gotovo nije mogao ni oka zaklopiti. I prije prvoga pijetla već se digao i otrčao na raskrsnicu. Točno u osam sati, stadoše se javljati jahači na ulicama i cestama, krećući se teško u sedlu, ali s junačkim izgledom. Žene i djeca, koja su dotrčala sa svih strana, mislila su, da će gledati utrku. Pokrovci, uzde, čeonjaci i sva ostala konjska oprema, klobuci i novi oplećci jahačâ bili su opšiveni zlatnim gajtanima, svijetlim trakama, resama, perjem i ostrišcima od papira.

Tist Sap, prošlogodišnji »kralj« — koji je naime posljednji put otrgao guski glavu — nosio je sada na smrt osudjenu gusku, privezanu o unkaš.

Jadno živinče, sasvim omamljeno, ali još u životu, pokušavalo je uza svaku kretnju konja da krilima zalepeće, iskretalo vrat, gakalo i svoje okruglo, dobroćudno oko otvaralo ili sklapalo u strahotama polagane smrtne borbe, kojoj se grozne faze tek počinjale.

Pokraj kralja jezdili su na svojim konjima »kapetan« Kris Potter i trubač ili perjanik Pier Vandrom, čiji je rog nadvikivao deranje guske. »Sudionici veselja«, s kratkim stremenima, sjedeći na širokim holandskim konjima, jahali su iza njih, dvojica po dvojica. Ali se ni jedan konj nije mogao mjeriti s Pusom, pastuhom tetke Cramp, na kojemu je dostojanstveno sjedio debeli Jürgen.

Prije samoga nadmetanja imali su se zorni dinghelaarski momci pokazati još drugovima i djevojkama u izokolnim selima uzduž polderskih nasipa i na campinskim sipinama. Ta njihova šetnja, koja se imala na izvjesnim stanicama prekidati, trebala je da potraje oko tri sata, pa budući da su znali, da će domala pokvasiti grlo, zapjevali su iza svega glasa baladu »Gansryderâ«, veselih »vitezova guščara«:

Ovamo vas, braćo draga, da se skupimo! Da trgamo guščju glavu, da se borimo... Otvarajmo srca svoja slasti, radosti; otvarajmo duše svoje vedroj mladosti!

Pogledajte gusku našu, kako visi vrag; pogledajte, kako milo ispruža nam vrat... Čašu slatke medovine hajd da gucnemo; da kliknemo, da ciknemo, da se složimo!

Haj, trubaču, daj zatrubi, neka odjekne! Na noge se, divna braćo, vrč naš nek zvekne!... Naš kraljević poljem jezdi, jezda da mu je; naš kraljević slavlje slavi, ponos nek mu je!

*

Ti, doktore, umno liječi kralja našeg, daj; starostavne mudre knjige pred njim otvaraj!... Čitaj smjelo i veselo: »Liječio bih ja... al je zdrav i nema mane, taj vaš bekrija!«

Omladine ima l' kakve još u kraju tom: radenikâ il seljakâ, da učine lom?... Svi će moći da izidju s nama na mejdan: dat ćemo im vrane konje, zlatan buzdovan.

Kakve konje i oružje, kakav nakit to! Sedam carstva možeš proći, ne ćeš naći to!... Na kalpaku perjanicu jesi l' vidio? O unkašu guska visi, jesi l' smotrio?

Cestom skupa mi jezdimo do »Tri lipe«, haj! Hej, krčmaru, pivo toči, čaše dodavaj!... Samo pamet, dragi druzi, pamet u glavu; da nas piće ne prevari, zbuni proslavu!

Pa kad sretno vratimo se u Dinghelaar vaš, čekat će nas prijatelji, slaveć pohod naš... Gojne cure i djevojke zagrlit će nas; plesat ćemo, klicat ćemo, slavit ćemo spas!

Dinghelaar je meta naša, posljednji nam cilj; čujete li žrtvu našu, naše zvjerke cvil?... Na pomamnim konjma vranim, našim ždralima, iz brloga zločinačkog jezdimo, ha, ha!

Tko otrgne guski glavu, krunit ćemo njeg; zlatna vrpca označit će najjunačnijeg... Zato diž'te čaše sada, da se kucnemo; da u zdravlje novog kralja svoga kliknemo!

A vi cure i djevojke, ne bjež'te od nas! Radujte se, čekajte nas, nosimo vam spas!... Guščari su dobri momci, to zna čitav svijet; pripravite gojne noge, ples će ih zanijet!

A dok su ovako pjevali, produživala se duga njihova povorka pod sivim ožujskim nebom. Posljednje kitice njihove balade gubile su se pod udarcima kopita iza crkve i groblja, oko kojega su obišli, da stignu u ravnicu. A prije nego što su žedni pjevači ostavili područje svoje župe, još su platili harač u krčmi kontrolorove udovice Neefs, pa se još s dinghelaarske raskrsnice čula posljednja kitica:

Haj junaci, braćo draga, grla spremite! Dobrom pivu, što nas čeka, čast iskažite!... Pofalit nam pića ne će, dok je kralj uz nas; jedan od nas kralj će postat, brinut se za vas!

Dok se nisu povratili, dobivali su dinghelaarci o njima vijesti od seljaka, koji su se susretali s njima na raznim stajalištima. Oko devet sati stigli su do crkvenjaka Cose Kaplana u Stabroecku, a pred župnikovom kućom pao je Bud Arrewyn s konja, ali se nije ozlijedio. U Püttu su holandski seljaci htjeli da s njima zametnu kavgu zbog guske i nazvali ih »blesanima«. Ali nije došlo do okršaja. Pošto su se dinghelaarski momci pokazali odlučni, povukli su se holandski »sirari« preko granice. Na ulici u Cappellenu dugo su vitezove zadržali punani obrazi Liske, kćerke cestara Camiela, a i ono sto vrčeva piva, što im je ponudio neki podašni stranac, koji je htio da čuje njihovu baladu.

Dok su prolazili kroz razna sela, žene su svagdje proturavale svoj nos kroz prozor, a djevojke, koje su istrčavale pred kuću i medju prolaznicima prepoznavale svoje plesače s prošloga kirmesa, smiješile su se i govorile: »Ovo su dinghelaarci!«

To je tako trajalo do jedanaest i pô. A onda konjanici opet pojahaše cestom od Cappellena prama Dinghelaaru. Pobrojaše se i razabraše, da su svi na okupu.

Kees Doorik, koji se je bio pomiješao medju gledaoce, osjetio se razočaranim u svojoj nadi, kad je vidio, da Pus svom novom jahaču nije izlomio rebra. Jürgen je bio jedini medju jahačima, koji je imao još glasa, pa da pokaže, kako je još pun života, stade vikati:

Dinghelaar je meta naša, posljednji nam cilj; čujete li žrtvu našu, naše zvjerke cvil?... Na pomamnim konjma vranim, našim ždralima, iz brloga zločinačkog jezdimo, ha, ha!

Dotle je Suske Draas, »štitonoša«, sjahao s konja, pa pošto je najponiznije prišao Tistu Sapu, zamolio ga je, da se nadmetanje smije početi. Kralj je to milostivo dopustio.

Sus odriješi jadnu životinju s kraljevskoga unkaša i požuri se, da ju priveže s nogama o uže izmedju obiju motaka.

Pier Vandrom zatrubi u rog, a vitezovi se poredjaše u jedan red.

Kod drugoga signala postaviše se prema časti, koju su uživali u selu, podbodavši konje ostrugama. U času, kad su prolazili ispod užeta, ispravljali su se u stremenima, potežući uzde lijevom rukom — oni, koji nisu bili dosta vješti, držali su se za grivu, da ne izgube ravnotežu — dok su drugom rukom hvatali za vrat jadnu gusku i trzali njim, kao što nestrpljivi posjetnici trzaju zvoncetom na vratima. Guska se time budila iz svoje letargije i previjala u grotesknim trzajima, hropćući od bola.

Dvadeset jahača prolazilo je redom ispod užeta, dok se iza Susa Draasa, koji je bio zadnji u nizu, povorka nije opet počela s kraljem Tistom Sapom, pa se to tako ponavljalo dvaput, triput, deset, dvadeset puta, dok najzad nitko više nije znao, koliko su puta prolazili.

Iza prvih pokušaja uvlačila je guska glavu opet pod prsa, ali joj nije ništa pomagalo, jer je ruka narednoga jahača opet našla zaplašenu glavu pod mekim perjem. Potezan, zgnječen i izranjen, stezao se vrat sve laganije, dok napokon nije sasvim omlohavio, pa nije više ni pokušavao, da se ukloni šakama onih blesana.

Jedanput su konjima odredili odmor, da se izduvaju, a napaćeno živinče, koje je mislilo, da je s ovom kratkom počivkom već spašeno, povuklo je polagano i s teškom mukom opet pod sebe napolak zgnječenu glavu.

No domala povratiše se žuljave šake surovih klipana opet na svoj nemilosrdni posao, a derančići, koji su stajali s razrogačenim očima i otvorenim gubicama ispod vješala, opet su gledali, kako krv kaplje na zemlju i kako se razlijeće perje.

Nekoliko puta pomislili su gledaoci, da je mučenica već lipsala. Na kazalu crkvenoga sata brojale su se minute, koje su prošle od posljednje konvulzije guskine. »Napokon!« rekoše neke žene, kojima se već sažalilo. »Zar već?« mumljao je Janeke, koji se sa krdom nekolicine dječaka ni za što pod nebom ne bi maknuo sa svoga mjesta.

Ali su se svi varali, jer je životinja na čas samo izgubila svijest. Odjedared prostruji njenim tijelom novi grč.

Janeke poskoči od radosti, kad je to vidio.

»He! Samo dalje!«

Na redu je bio zinzov Hein Vlogel, mlinar. »Nemoj tako jako, Heine!« htio je mali Andries da mu dovikne, ali je bilo već kasno. Št! . . . Ovoga puta primila je životinja posljednji udarac, pa se više nije micala.

No igra još nije prestajala. Sada je trebalo glavu otrgnuti. No mnogim se gledaocima to činilo dosadnim, pa su pošli u krčmu »Trima lipama«, da ondje dočekaju svršetak. Ali neizvjesnost nije dugo trajala. Odjedared se začuše povici gostiju iz krčme.

Jednim jedinim potegom ostade iznakažena glava u ruci pobjednika. Triumfirajući podigao ju je u zrak i pokazao crvenu svoju trofeju. Trubač Pier Vandrom objavio je vijest o novom kralju. Pobjednik je bio Jürgen Faas.

Janeke nije ni čas gubio iz očiju ovo dugo mrcvarenje. Usisavao je sladunjavi zrak krvi, opajao se tvrdokornom okrutnošću one surove čeljadi prema slaboj životinjici i uživao u postepenom uništavanju onog žilavoga života. Pošto je raspušteni Jürgen sada učinio veselju kraj, tješio se Janeke, da će mu teta Anamija za dvije godine posuditi snažnoga pastuha, pa će onda i on prigodom nadmetanja moći da dobije guščju glavu, ali je već danas odlučio, da ju ne će odviše brzo otrgnuti.

Dok je skakutao prama krugu, koji se okupio oko Jürgena, opazio je Keesa Doorika, koji je bio nepomično naslonjen na zid krčme.

Kees Doorik je ovoga puta gledao smrt guske sa još okrutnijim zanimanjem nego izopačeni deran. Već se više puta ustručavao da stupi u bratovštinu »Gansrydera«, ispričavajući se pred onima, koji su ga nagovarali, odvratnošću, kojom ga ispunjava ovaj tupi i barbarski karneval. No danas ga je sprečavala zavist i mržnja, da osjeti samilost za ubijenu gusku. Šta više, on bi najradije sudjelovao u ovom krvoproliću. Mogao je i on pojahati na Pusu, pa bi s ovim krasnim živinčetom brže otkinuo guski glavu nego onaj nedotupavni pripuz iz Beirendrechta. Pus je njega bolje poznavao nego drskog onog tokmaka iz Poldera. Kako bi ga Kees brižno timario! Još se i danas sjećao onih večeri

za doba oranja, gdje je cijele bogovetne dane orao na Šeldi, pa ostavljao plug ili drljaču kod ustavara, da dobri Pus ne mora uzalud teško orudje vući poljskim putovima, a sutradan opet dovlačiti natrag. Ali je Pus za to bio slugi i zahvalan, pa mu se odužívao tih večeri, izvršavajući mu službu jahaćega konja, pa je, dok bi dlanom o dlan udario, s njim dotrčao do Bijeloga Zamka. No Pus je zacijelo zaboravio to sretno doba, jer inače ne bi mogao podnijeti na svom hrptu onog stranca.

U jednom trenutku pričinilo se Keesu kao da sjedi na dobrom živinčetu, pa da i njemu narod kliče. Samo što je mjesto guščjom glavom mahao u zraku mlohavom glavom Jürgenovom, dok su mu se nokti zarinuli u kudeljastu kosu neprijateljevu, a on škropio svjetinu krvlju, koja je curila iz žila Jürgenovih.

Janeke probudi snatrioca udarcem po ramenu i riječima, koje je prošaptao:

»Ovaj se razumije u posao, jelda? Kako će se teta Mija ponositi pobjedom našega Jürgena! Ah, eno je; već se žuri, da mu zaželi proficiat. Danas je njegov džep pun novaca, jer plaća sve, što se pojede i ispije. No meni bi bilo milije, da je guščarskim kraljem dinghelaarskim postao tkogod iz naše župe; na primjer vi, Kees. Jürgen Faas je ipak stranac... A kako vi živite kod majstora Sapa? Svakako će kod njega biti manje posla, a više hrane nego na Bijelom Zamku, a?«

Kees se namrgodi i odmakne rame, našto Janeke otrči; ali nekoliko koračaja dalje zaustavi se i dovikne kreštavim glasom:

»Večeras će se plesati kod Vrane. Načelnik je dopustio. I teta Mija će onamo doći«.

»Izdiri!« odgovori Kees, potraživši očima kamen na cesti.

Dotle su jahači okružili pobjednika. Mahali su klobucima i perjanicama, ponavljajući stihove iz svoje balade:

Haj junaci, braćo draga, grla spremite! Dobrom pivu, što nas čeka, čast iskažite!... Pofalit nam pića ne će, dok je kralj uz nas; jedan od nas kralj će postat, brinut se za vas!

Drugi su se derali: »Da živi Jurica! Vivat Jürgen!«

A kad je Jürgen ponosno ispružio krvavu ruku, svi zamukoše.

»Prijatelji!« progovorio je — »dajem vam četvrt sata vremena, da odvedete konje kući, a onda svi dodjite u Vranu, gdje će vas kralj čekati s viljuškom i čašom u ruci«.

»Bravo! Hura!« poviče četrnaest podanika novoga monarha. »Pristajemo!« I s tim se razidjoše, pošavši prema stajama.

II

U selu se opet sve smiri.

Na poljani visjelo je još uže na guščjim vješalima, a vlažni vjetar raznosio je iščupano perje.

Bilo je podne, pa je iz dimnjaka kuljao plavičast dim u zrak. Kees je znao, da ga kod novog njegovog gospodara Flüpa Sapa čeka jelo, ali on nije osjećao nikakova glada, pa mjesto da podje prama »Iznudjivačkoj krčmi«, okrenu ledja selu i podje preko polja.

Ravnica, koja je prema zapadu bila omedjena nasutim nasipom, razastirala se tmurno pred njim. S nedavno pooranih i nagnojenih njiva izdizala se para kao dim. Na topolama i johama, koje su se dizale na ivicama oranica, zastajali su komadi magle kao vata. Vrtorepke se progonile medju nabujalom živicom. Blagi mir dizao se u zrak, a mlaka toplina, koja razdražuje krv i oči gotovo zasljepljuje, prijatno je draškala nozdrve kao svježa pjena na pivu. Kees je osjećao, jače nego igda, grozničavo vrijenje, koje dolazi s promjenom godišnjih doba. Pogledi mladog čovjeka nesvijesno su bludili preko široke ravnice. Govorio je u sebi: sad će skoro iznići raž i zob, ali još nije znao, da li će ove godine dočekati žetvu na njivama oko Bijeloga Zamka.

Rastužio se, kad je pomislio na sve poljske poslove, koje je svršavao za dugih prošlih godina. Opet je vidio masna polja, nad kojima se gotovo postojano nadvijao i na kojima je naplavljenu zemlju, koja se lijepila za njegovu obuću, mijesio hodeći uz brazdu i niz nju. U mjesecu ožujku počinje se sadjenje graha i graška. Kees je znao, da njemu nije bilo para u zaticanju pritaka i razbijanju grumenja, gdje ga je trebalo razbijati. Iza proljetnih poslova i onih, koji su se svršavali na početku ljeta, pomišljao je Kees na žetvu i košnju. Za vrućih podnevnih sati lijegalo se u Polderu na ledja sa raširenim nogama, pri čemu je požnjeveno polje služilo za ležaj, a mirisni stog za uzglavlje. Kako je pošteno zasluživao taj podnevni počinak, a kako se opet zanosno davao na posao iza potrebitoga odmora! Tko bi mogao izbrojati, koliko je za tih godina okrnjio srpova i koliko puta palac ogulio! Da, da, Jürgen Faas, koji se s njim nikako nije mogao uporedjivati u oranju, kod žetve bi još mnogo dalje zaostajao iza njega. Nikad ne bi onaj tikvan mogao pokositi onoliko jutara pšenice, koliko on!

I Kees opet pomisli na ženu. Zašto je ona pokvarila njegov mirni život, koji je sav bio posvećen radu? Ta do toga vremena Kees se zadovoljavao i samim poljskim radom. Anamija je razorila harmoniju, koja je vladala izmedju njega, priprostoga seljaka, i obradjivane grude, njegove prve ljubavnice. A sada se, evo, osvećivala plodna zemlja, koja je osjećala, da ju ono bezdušno stvorenje prezire; izmakla mu se i nije mu više priredjivala nikakove draži ni užitka. A pošto su Keesu

oduzeli još i Anamiju, kakove je radosti mladiću mogao dalje donositi život?

Lajanje nekog psa trgne Keesa iz turobna sanjarenja. Našao se u Bijelom Zamku, pred ležajem njegove Šavke. Vjerni pas prepoznao je predjašnjega slugu, pa je bijesno potegao za lanac, da potrči preda nj.

Kees podje prema staji. Vrata su bila zatvorena, pa je pokucao. Poznato njištanje odgovori mu. Pus je nanjušio miris predjašnjega druga, a narušio je i mir kravâ, koje su počele muklo mukati. U onom času, kad se Kees približio dragom psu, osjetio je u srcu više bola negoli mržnje. I pomilovao je dragu životinju.

Kuća se sama činila kao da je opustjela. Zvono je odozdo zvonilo na popodnevnu pobožnost. Anamija je zacijelo s Paulkom pošla u crkvu.

Medju onim zidovima, izmedju kojih je prohujalo petnaest godina Keesova života, osjetio se do dna duše ganut, pa mu je srce zaželjelo da vidi onu, koja ga je zauvijek odbila ispod ovoga krova.

S vlažnim očima pogleda još jedanput čitav zamak, a onda se odlučno povrati u selo. Htio je da podje pred Anamiju, da se posljednji put s njom oprosti. Iza toga će ostaviti Dinghelaar i poći daleko u svijet, kako ga je ona svjetovala.

Večer se pomalo spuštala, a kad je Kees prolazio ispred »Vrane«, čuo je smijeh i vikanje »vitezova guščara«, iznad kojega se razabirao glas Jürgenov. To mu je dostajalo, da se odrekne svoje odluke i da misao na osvetu ponovo oživi u njemu. I udje u krčmu.

Od objeda sjedilo je dvadeset klipana za stolom, pa se samo jelo i pilo. Izjeli su ogromne zdjele, pune krompira s lukom, pune kobasica s keljem, a povrh toga još i onu gusku, koja je doduše bila nešto mršava i tvrda, ali sa čvarcima nije rdjavo prijala.

Jürgen je kraljevski plaćao za svoju zlatnu krunu. Govorio je sve kao da zapovijeda; kad je naručivao pivo, razasipao je tuču od psovaka, a kad je pesnicom udarao po zamazanom stolu, zadrhtali bi vrčevi, koji su se natakali, čim bi ih ispraznili.

Vitezovi su pili bez prestanka, uvlačili guste dimove iz kratkih lula, bučali i klicali uz gromovite kletve svoga monarha.

Kad su im dozlogrdile lule, naručio im je podašni kralj cigare. Kutija je išla iz ruke u ruku, ali je svaki od njih htio prvi da zahvati šakom u nju. Kravar Huib već je vrljao po dnu kutije, pa je počeo prosvjedovati, tražeći od Heina Vlogela svoj dio, za koji je tvrdio, da mu ga je on ukrao. Sada svi spopadoše mlinara i pretražiše mu džepove, štipajući ga na sve strane. Hein se branio, ali je napokon ipak morao Huibu dati još dvije cigare.

Ova je prepirka malo oživila momke, koji su svi bili do grla nabijeni.

»A sad će se, dakako, svirati«, poviče Jürgen Faas.

Tri muzikanta iz »Amicitiae« samo su čekala na tu kraljevu zapovijed, pa su se popeli sa svojim stolicama i pultom na stol, koji je stajao u uglu.

»Dakle, veselo!« zapovjedi Jürgen.

Sredinu sobe raspremiše, pa bez ikakova uvoda, zasviraše valcer: pumptata! pumptata! Plavi Jürgen skoči, šakom se maši svoje kape i naheri je na uho. S raširenim rukama poleti prema Looki, domaćoj djevojci, i poče s njom da pleše.

U isti mah spopade crveni Chiel Dhaenens krčmaricu, koja nije htjela da se makne iza tezge.

Valcer nije još došao ni do polovice, kad mali »sto mu djavola« najavi, da ispred kuće prolazi teta Cramp s Paulkom, Lenom Potterovom, kćerkom pivarovom, i Belom.

»Samo ih uvedite!« vikne Guil Servyn, bucmasti momak. »Anamija i tako duguje kralju jedan ples«.

Tri brata Drasa potrčaše napolje, da zaustave žene, koje su nato bez velikog sustezanja pošle unutra. Kad su unišle, čitavo društvo glasno zaviče.

Prekinuti valcer opet se produži. Jürgen uhvati Anamiju oko pasa.

Chiel Dhaenens požuri se, da krčmaricu prepusti Krisu Potteru, koji je umio bolje baratati s teškim tovarima, a sam htjede da se lati Bele, koja je upravo počela da nešto zamjerava Keesu.

»Pa obećali ste mi, Kees, da ćete se opametiti«, govorila je. »Hoćete li bar doći na večeru?«

Guil Servyn djipao je s Lenom Potterovom, dok je Paulka zapala Tista Sapa.

»Zatražimo polku, koja ne umara ovoliko«, reče Anamija iza treće ture, pa pocrvenivši nasloni glavu na široko rame svoga plesača.

Ono, što mu je sasvim tiho šanula u uho, izazva na širokom licu Jürgenovom napola zbunjen, a napola bećarski izraz.

»Ah, makar šta! Što vi to meni pričate!« odgovori on glasno, pa pošto ju je požudno pogledao, predje rukom s uživanjem preko ćosava lica.

No kad su muzikanti opet htjeli da počnu s valcerom, dovikne im:

»Polku, djavo vas odnio, polku!«

Dva su muzikanta odmah okrenula svirku, ali trubač, koji je još bio neiskusan i koji se bio uplašio Jürgenovih kletava, izgubi sapu i pokvari takt.

Kees Doorik pristupi k njemu i oduzme mu trublju iz ruke.

»Daj ovamo... novaca ne trebam«, reče, da se otrese siromaka.

I stavi trublju na usta.

»Sad će se svirati... No, dakako!«

Ovoga puta akordi su se neprisiljeno i snažno prelijevali.

Kees, kao solist »Amicitiae«, udarao je takt nogom i držao svoje pratioce na okupu.

»Bravo, Kees!« dovikne mu očinskim glasom Jürgen, koji se upinjao iz petnih žila da produži plesanje, jer je previše i jeo i pio.

Sada se sve okretalo. Guil Servyn nije više Lenu puštao iz šaka; Huib Coryn plesao je s Paulkom, a Looka je prešla iz kraljevih ruku u ruke svoga prosca, lijenog zidara Sasa, koji je postajao s njom sve intimniji; Kris Potter se znojio, vrteći ogromnu krčmaricu.

Od drugih vitezova pošli su Bud Arrewyn, Stan Lieter i Guil Vandrom u susjedstvo po dje-

vojke. Napokon je plesalo još nekoliko mladjih dječaka, jedan s drugim: Dolf Guda sa svojim bratom blizancem Reimom, Jas Kalf s Luwom Zandersom, a Janeke Andries sa suludim Heinom Vlogelom.

Ovoj dvojici mnogi su se divili. Gdjekada su se puštali iz ruku, plesali sami za sebe, dizali jednu nogu visoko, mahali rukama ili se provocirali prostačkim kretnjama, dok se nisu odjedared zagrlili, pa se kao bijesni stali vrtjeti na jednom mjestu.

Za to vrijeme hrskale su pete drugih plesača na pijesku poda, koji je bio sav vlažan od pljuvačke i razlivenih pivskih ostataka. Suknje i haljetci se naduhnuli, a iz gužve izdizao se užežen zadah znoja i ispljuvane sluzi.

Mladoj udovici mnogo se svidjela ova divlja polka, pa je dopuštala da ju Jürgen po volji pritiskuje. Da se uzmogne slobodnije kretati, skinuo je Jürgen svoje stajaće odijelo, što ga je nosio prije podne i navukao haljetak, zadržavši od svojih kraljevskih insignija jedinu krunu. Nataknuo ju je na kapu, a čim ga je kapa kod plesanja počela smetati, bacio ju je u zapećak.

Za plesanja sjale su se Anamijine oči onim žarom, koji je ranije Keesa toliko smućivao, dok su Jürgenove oči blesavo zurile; kod Anamije se još razabirala čulna žudnja, dok je iz njega izbijala zasićenost. Ona je bila ružičaste boje, kao onaj cvat, što ga je pokojni Nelis Cramp tako rado gledao na drveću; obrazi su joj se žarili, dok su joj oči bile kao rosom pokvašene. Jürgen je bio

malokrvan kao oderano tele; drhturio je na nogama, pa se gotovo činilo, da ga Anamija mora okretati.

Kees kao da je svoju trubu ispunio olujinom, koja mu je bjesnila u grudima: Hehe, kako je duvao i kako kratke disonanse izvijao! Ubrzao je kretnje polke, dok se najzad nije izvratila u neobuzdani galop, koji je sve plesače izmorio oblivši ih pjenom od znoja, da su padali hropćući na klupe i na stolove.

Pošto se dosta naplesalo, opet se javila žedja, pa je Jürgen — vadeći novac iz džepa — naručivao za svoje podanike i za žene novo piće.

No kad je promijenio posljednjih pet franaka, rekla je Anamija:

»A sad bi se moglo poći kući«, jer joj se ovoliko rasipanje ipak nije svidjelo, a uznemirivala ju je malko i nazočnost Keesova. »Na noge, momci, spremajte se!«

»Hehe! Kako je naša gazdarica zabrinuta za Jürgena!« reče Manus Maus, koji nije rado puštao podašnoga svata; a njegov brat Stoffel, koji je takodjer bio siromašan kukavac, doda:

»Ne može se to tako naprečac, gazdarice! Strpimo se još malo!«

»Zar je kraljica već svoga muža toliko podvrgla pod svoju vlast?« zapita Sus Dras.

Jürgen se srozao na klupu pred zidom, a kad ga je Anamija, na njegovu podrugljivu napomenu, htjela rukom da digne, odbije je on riječima:

»Dobro, dobro! Za ime Boga, nije nam krava stala na nogu. Krevet nam i tako ne će umaknuti!«

Kad su se na ovaj vrlo rječiti odgovor svi gosti grohotom nasmijali, nije se Anamija usudila, da i dalje navaljuje, a kad je ugledala svoga lukavoga brata »sto mu djavola«, da se i on podrugljivo škubi kao i svi ostali, zamoli njega, da ju otprati kući, na što je on odmah i pristao. Da se vraćala sama, pošao bi Kees za njom. Ovako je on ostao.

»Laku noć, Kees! Zar vi ne mislite kući?« zapita ga Bela sa smijehom, koji joj je zastao u grlu. Ustala je, da podje s bratom Tistom i s nerazdruživim Chielom.

»Laku noć, Bela! Nisam gladan, a još mi se i ne spava«.

»Ako još želite plesati, bilo bi vrijeme da počnete«, primijeti dobra djevojka i doda tako tiho, da ju je jedini on mogao čuti:

»Zašto ostajete dulje ovdje, kad je već ona otišla?« . . .

Kees nije ništa odgovorio, a Bela izadje napolje, pošto je zaželjela svima još jedanput laku noć.

Napolju se sasvim uozbiljila, pa nije otvorila usta do kuće. Kad joj na pragu Chiel stisnuo ruku i ponovio staro svoje pitanje, odgovorila mu je ona s dubokim uzdahom:

»Pa dobro, pristajem; govorite s ocem. Poći ću za vas. Bit će bolje ovako . . . Gotovo sam već i ja izgubila glavu«.

III

Muzikant, kojega je Kees zamijenio, opet je sjeo na svoje mjesto i plesanje se počelo iznova. Janeke, koji je dobro poznavao namjere svoga oca, ostavio je druga dva derana, s kojima je ispijao ostatke piva iz čaša, i pristupio Keesu.

Kees je uzasopce ispio nekoliko »fraklova« genevera, da se opije.

»Imam jednu osobitu vijest, kuždravče!« zazuji dosadna mušica. »Znam nešto novo. U nedjelju će se u crkvi navijestiti Jürgen s tetom Anamijom. ‚Čika Jürgen! Čika Faas!' Moram se već danas naviknuti na ove nazive, da se kasnije ne zabunim«.

U prvi mah se čuvao, jer se bojao, da bi se namrgodjeni sluga mogao razljutiti, pa je zbog toga stajao malo podalje. No kako se Kees nije micao, sjeo je napasnik na istu klupu i sve se više primicao, dok mu napokon nije mogao šaputati u uho. Dah zlobnoga ulizavca penjao se pravo u mozak očajnoga momka. Mali djavo osmjelio se najzad toliko, da je ovio ruku oko vrata Doorikova i sve mu živahnije ulijevao otrov u dušu. A da nitko ne bi čuo njegove djavolske riječi, držao je šaku na ustima. Gdjekada je pogledavao na pijanoga Jürgena, jer se bojao, da bi mu se mogao približiti i

čuti, kakvim riječima govori o svom budućem čiki. Ali se Jürgen nije micao kao Kees.

Podbadanje podloga derana nije promašilo cilj. Otpuštenom sluzi činilo se to kao odjek rodjenih misli, pa je osjećao kao neku gorku olakšicu, dok je slušao ponavljanje istog rezoniranja, koje je i njega samoga mučilo, kad je objašnjavao sebi svoju mržnju. Po mutnom mrmljanju, po dubokom uzdisanju i izobličivanju ličnih crta razabirao je mali Juda, da je zaljubljenoga momka pogadjao usred srca.

Napokon mu se pričini, da ga je dosta podjario na Jürgena, te mu je najzad rekao:

»Pazi dakle dobro, Kees, i ne snatri previše, dragi druže«.

S tim riječima potrči, da dostigne oca.

Muzikanti prestadoše svirati i ples se dovrši.

Pijanci su izlazili po trojica ili četvorica skupa, a oni, koji su najmanje pili, podržavali su druge.

U »Vrani« ostadoše još samo: Kees Doorik, Jürgen Faas, Drasovi i Mausovi, najžedniji guščari, koji su smatrali za svoju čast, da ostanu do konca uz svoga kralja.

Pijanci su dotle postali snuždeni i melankolični. Jürgena Faasa zaokupi neka nježnost; govorio je s mekom mirnoćom i fraternizirao sa svima unaokolo. Kad je opazio namrgodjenoga Keesa, pošto je sam bio u dobroćudnom raspoloženju, zateturao je prema svome nuzljubu.

»Prosit, kuždravče! Da se kucnemo kao prijatelji?« mucao je prinoseći svoju čašu Keesovoj.

Kees ga odbije, povukavši svoju kupu natrag. »Ostavi me s mirom, velim ti, momče. I ne zadržavaj se dugo ovdje; to je najbolji savjet, što ti ga dajem. Ne ću da imam ikakova posla s tobom«.

No Jürgenu se zabila u mozak fiksna ideja, pa je ponavljao s izražajem nježnog prigovaranja:

»Pa mi smo, zaboga, prijatelji... dobri prijatelji, zar ne?«

»Nosi se!« ponovi Doorik odrešitije.

Ali Jürgen nije odustajao, nego sjeo pokraj ljubomornog čovjeka i prilijepio se uz njega gotovo kao onaj nametljivi deran čas prije.

»Ta ja ti nisam učinio ništa na žao!« rekao je, pa ne opažajući iznakaženo lice Doorikovo, poče glupan da govori o Anamiji, o Bijelom Zamku i o skoroj svojoj ženidbi. A što je došao na Keesovo mjesto, bio je, veli, samo slučaj; uostalom, da dokaže, kako nema ništa proti svome drugu, uzet će kuždravca odmah poslije vjenčanja za prvoga slugu. Uvjeravao ga je o tome na svoju poštenu riječ.

Iza toga počeo je govoriti o ženi i o njenom imanju. Zapitkivao ga je koješta, pa i o uštednji gazdaričinoj:

»Šta veliš dakle? Žustra je to ženica, a ima i novaca na vagane, zar ne?«

Pri tome ga laktom gurne u rebra. Kees napokon nije mogao izdržati; riječi debeloga Jürgena činile su mu se, kao da ga samo izazivlju, pa mu je dreknuo u lice:

»Zar ti nisam rekao, da me ostaviš u miru? Jesi li razumio?«

No ipak se trudio da zatomi svoj bijes, jer je bio pošten čovjek, ali nije mogao to dulje podnositi, pa je zato ustao, da ode, jer se bojao, da bi moglo doći do tragičkoga objašnjenja.

Ali se Jürgen nije htio zadovoljiti ovim uzmakom, pa ga je uhvatio za rukav.

»Pusti me!« povikne Kees. »Ne dotiči me se!«

»Pruži mi barem ruku«, odgovori drugi, kao da ga nije htio razumjeti.

Kees mu odgovori jednom kletvom i jednim prostačkim gestom. »Eto, ovo ću ti pružiti!« i izadje napolje.

Jürgen pojuri za njim i dostigne ga na ulici.

»Hoću, da ostanemo prijatelji!« ponavljao je u istom tonu.

»Zar još nisi svršio? Pazi se, Jürgen, i ne draži me, jer je to opasna stvar. Evo tvoje staze, pa podji nalijevo, a ja idem dalje«.

»Ja ću poći, kud mene bude volja!« odgovori vitez guščar. Kako je bio nakresan, postao je sada i on osjetljiv i svadljiv. — »Poći ću s tobom. Hoćeš li, da se svadjamo? Onda reci otvoreno. Čini se, da imamo neku kokoš, koju treba skupa da operušamo...«

»Pa ja nemam ništa proti tome!« prihvati Kees s užasnim smijehom. »Miliji si mi, kad ovako govoriš. Sladunjavi razgovori ne vode ničemu. Pokaži, da si momak od oka. Već vidim, što hoćeš. Želiš, da sa mnom prečistiš račune? Pa dobro, onda dodji!«

Kees ubrza korake. Jürgen, koji ga je pustio iz ruku, išao je za njim. Već se držao gotovo sasvim uspravno.

Još su čuli, kako se vrata na Vrani otvorila. S praga dovikao je za njima Rik Dras, stavivši obje šake na usta:

»La-hu-la! Hej, vas dvojica. Jürgen, Jü-ü-ürgen!... Hali, delidelo!«

Bili su već toliko odmaknuli, da ih Dras nije mogao vidjeti. Nisu mu ni odgovarali, nego udarili lijevo preko njiva, nad koje se spustila gusta tama. Već se nekoliko sati nije vidjelo prsta pred očima, pa ni na jednom majuru nije gorjela svijeća. Mlak vjetar pirio je kao dah preko polja i šuštao u dugim redovima topolâ.

Oba momka išla su bez riječi jedan pored drugoga, a koraci su im gotovo svaki čas zapadali u zemlju, koja je iza posljednje zimske kiše bila sasvim raskvašena.

Došli su do nasipa.

»Hoćeš li, da ovdje stanemo?« zapita Jürgen.

»Kako ti je po volji«, odgovori Kees, a budući da se u njemu javljala još posljednja dobra misao, rekao je:

»Možda bismo se još mogli i složiti? Ti znaš, da mi je učinjena krivica, a sada ti hoćeš da me još jače raniš. Jürgen Faas... ne čini mi to... i odreci se Crampove udovice. Onda ću ti pružiti ruku i bit ću ti prijatelj... Imaj smilovanja sa mnom; znaš, da ju ljubim!«

»A šta ti, Keeske, zapravo misliš o meni? Pošten mladić mora održati svoju riječ. Obećao sam joj, da ću je uzeti... A i šta bi ti to pomoglo, da je ne uzmem?«

»Što bi mi pomoglo? Time bi mi povratio život...«

»Ne mogu to promijeniti, Keeske, a ona te nije ni voljela. Mjesto je bilo prazno, pa sam ja upotrebio priliku, do djavola! O, sada je to mjesto zapremljeno, da ne može biti bolje. Slušaj me: valjda nisi rad da primiš na sebe ono, što sam ja napravio?«

Kees se uhvati objeručke za glavu, kao da su mu svi šavovi u mozgu popucali.

»Što si rekao, Jürgen? Ponovi, hoću još jedanput da čujem. Nisam te pravo razumio...«

»Jesi li, bijedni mladiću, opazio, kako mi je prije plesa nešto šanula u uho? A ono, što mi je povjerila, nije bilo nipošto tvoje... Naprosto, postat ću doskora ocem?«

»Ne, ne, Jürgen... ne govori tako! To nije istina, to ne može da bude«.

»Istina je, živa istina. Slušaj me: — prije pet mjeseci, na kirmesu u Püttu, izgubili ste Anamiju i mene. Pošto sam se našao sam s njom — a tko zna, kakav me je još djavo nagonio — nisam se zadovoljio samo time, da joj gledam u oči... Eto, tako je bilo«.

Bezdušni drznik nasmijao se nato iza svega glasa, a onda produžio:

»Počekaj još četiri mjeseca, pa ćeš se uvjeriti. Da, račun je dobar. Od oktobra... četiri i pet jesu devet, ili me učitelj u Beirendrechtu nije naučio zbrajati... Daj, pokušaj ti da zbrojiš na prstima«.

Za Keesa nije više moglo biti nikakove sumnje.

»Ah, gadura! Ah, kuja!« derao se kao bijesan. »Dakle je istina, da se privoljela njemu!... Onda dodji ovamo, da se nikad više ne povratiš kući!«

Dok je ovo govorio, ustuknuo je nekoliko koračaja natrag, kao da se htio zatrčati i navaliti na drugoga. No Jürgen, koji se već donekle otrijeznio, imao je još toliko vremena, da raskreči noge i da ga dočeka pesnicom medju oči. Kees nije gotovo ništa osjetio, premda mu je šaka protivnikova zderala komad kože sa čela. Poletio je drugi put. Kako je bio jak i spretan, oborio bi neprijatelja na zemlju, da ga je samo mogao obuhvatiti. Ali je Jürgen imao običaj da se bori pesnicom, pa je pazio da pobješnjelog Keesa samo drži podalje od sebe. Tako je doista dva-tri Keesova napadaja odbio. Ali je Jürgenova pažnja doskoro popustila. Doskočice lukavoga sluge, koji se trudio, da ga sa sviju strana dohvati, zbunile su ga, pa se — dok bi trenuo okom — osjetio, da je sasvim obuhvaćen, pridignut sa zemlje i bačen na ledja. Na usta mu iskoči kletva, ali je nije mogao do kraja izreći. Kees je postigao svoju svrhu, premda je očaj ulio novi život u žile guščarskoga kralja. Jürgen se još branio, premda je bio povaljen, trudeći se da »prijatelju« iskopa oči, da ga ugrize, da ga spopadne za kosu ili da mu koljeno progura izmedju nogu i život da mu prignječi... Ali je sve bilo uzalud. Kees se držao junački, ne dopuštajući mu, da se ikako zakači za njega. Nekoliko su se puta prevalili, jedan na drugom, stišćući se, pjeneći se i krvareći. U tom napinjanju izdade snaga Jürgena, kojega su davile Keesove ruke, da je jedva mogao dihati.

»A sad ćeš dobiti, što si tražio«, reče pobjednik. »Zabava se s guskom dovršava. Vidjet ćemo

kako ćeš se, divni kralju, igrati sa ženom ili ma s kim drugim... Na pomamnim konjma vranim, našim ždralima... iz brloga zločinačkog jezdimo, ha, ha!

Jürgen je uvidjao, da je pjesma dopjevana. Mogao je još samo segnuti u džep od hlača, da izvadi nož, koji je uvijek nosio sa sobom. Kees je to opazio, ali mu je namjerice dopustio, da ga izvadi, a onda mu ga otme prije nego što se Jürgen sabrao.

A sad je bilo gotovo.

Zarine mu nož u slabine, izvuče ga i opet zarine. Prije toga odmaknuo je odijelo nesretnikovo ispod pasa, da se oštrica ničim ne bi zadržala. Iza prvoga uboda povikao je nesretnik:

»O, Kees! Nemoj tako! Smiluj mi se! Ah — jao, Kees, Kees!«

Kees ga više nije čuo. Sjedio je na njemu i potpuno ga imao u svojoj vlasti. Stiskao je nogama slabine Jürgenove, kao da sjedi na ždrijepcu. Jednom je rukom držao neprijatelja za grkljan, da mu zaustavi deranje, a drugom mu je kasapio tijelo, udarajući nožem u nj, kao da sjekirom udara u Polderu.

Stenjanje pobijedjenoga čovjeka pomalo je popuštalo. Da potpuno zanijemi, zabio mu je Kees još posljednji put nož u potiljak, kako se kolje svinja. Hroptanje prestane. Mlaz krvi zabrizga iz usta umorenoga, uda se ispružiše i ukočiše...

Kees je nekoliko časova ostao ležeći na iskrvavljenoj masi — onoj masi, koja se nekada zvala: veseli Jürgen Faas. Onda se otrese, kao iza kakova teška posla. Pošto mu je oplećak bio krvlju pro-

močen kao i oplećak mrtvačev, skinuo ga je i bacio preko poblijedjela lica, koje bi ga ukočenim očima mogle još i u tami gledati — —

Kukavno truplo ostavi ondje. Strah ga prožme i on otrča, ne okrećući se, pravo na Bijeli Zamak.

Pas zareži.

»Budi mirna, Šavka, ja sam!« reče Kees tihim glasom. Pas se povrati u svoju kućicu. Kees izvuče kablicu vode iz zdenca i opere u brzini lice i ruke. Kroz zube, koji su mu cvokotali, pjevušio je:

»Na pomamnim konjma vranim, našim ždralima... iz brloga zločinačkog jezdimo, ha, ha!«

Vrata od štaglja stajala su otvorena. »Krasan sluga!« promumlja, pomislivši na umorenoga Jürgena. Bacio se kao mrtav na mirisavo sijeno i zaspao domala kao puh.

Pijetao se već javljao, a iza mlina Zandera Vlogela — prama Eckerenu — ukazivao se na dnu obzorja dug ružičast trak kao isprepleten srebrnim tkivom, pa se moglo očekivati, da će doskoro izroniti crvena ploča sunca.

IV

Gazdarica Anamija, koju je sinoćnja polka sasvim izlomila i izmorila, spavala je kao klada i ustala tek kad je već uvelike bilo svanulo. Kad je prolazila dvorištem, štagljem i stajom, čudila se, da Jürgena Faasa nigdje ne vidi.

»Hohe! Lijeni Rik!« nekoliko je puta zaviknula. Uspela se ljestvama na tavan, gdje bi Jürgen imao spavati.

»Jürgen, Jurice!« poviče sa sredine ljestava, gdje ju je zaustavila instinktivna sumnja. A pošto nije dobivala odgovora, stane se penjati dalje.

»Previše je pio!« mislila je. »Dakako, danas se i opet ne će ništa raditi«.

Kad se popela na tavan, odgurnula je kapak, promolila glavu i ponovo ga zazvala.

Prazni krevet nije bio ni raspravljen. Odijelo gansryderovo ležalo je porazbacano unaokolo.

»Gdje je samo mogao spavati?« pitala se mlada žena ožalošćena i uznemirena. »Na rubu kakve jaruge ili pod stolom u gostionici?«

Sadje opet dolje, a kad se okrenula, kao da ju je netko pesnicom udario u grudi.

Pred njom je stajao Kees Doorik u košulji, sa razderanim hlačama, stinutom krvlju u kosi i sa krvavim ogrebotinama u licu. Sa prekrštenim ru-

kama stajao je i gledao u nju. Uživao je, gledajući je ovako zaprepaštenu.

»Onog iz Poldera ne ćete nikad više vidjeti«, bilo je jedino, što joj je rekao.

Ona se uhvati za srce i prekri lice plavom pregačom. Gotovo se onesvijestila, kad je pomislila na strašno zločinstvo, koje joj je sijevnulo pred očima, ali se nije usudila ni jedne riječi kazati ubici.

Medjutim se iz ravnice razabrao nejasan žagor glasova. Ljudi se uskomešali u svim kutovima sela. Od kuće do kuće pronosila se vijest i svi poskakaše na noge. Janeke, koji je bio poslan u Stabroeck, dotrčao je bez daha, da Crampovoj udovici prvi ispripovjedi, što se dogodilo.

Čim se mogao razaznati njegov glas, vikao je iz daljine:

»Tetice, tetice, našega su Jürgena ucmekali! Našli su ga kraj srebrne topole, na njivi Roba Maesa«.

Uletio je u kuću, tražeći Anamiju i jadikujući neprestano:

»Ljudi misle, da ga je Kees iskasapio... Odrlija nije noćas spavao kod načelnika. U tri sata pošao je iz krčme s našim Jürgenom... Rik Dras ih je dozivao i pošao za njima, ali ih nije mogao naći...«

Potrčao je u staju, no kad je ugledao Keesa, zastao je kao ukopan, koje od straha, a koje od radosti, jer gotovo nije mogao vjerovati svojim očima.

»No, šta tražiš, ušljivče?... Da, ja sam, ja, Kees Doorik...«

Janeke se brzo sabra, potrča do kapije i, složivši ruke na ustima, poviče:

»Hej, ljudi, ovamo!... Ovdje je... Pograbite ubicu!«

No kako ljudi nisu dosta brzo dolazili, počeo je mahati rukama. Trčala su četiri gansrydera iz susjedstva: Huib Coryn, Manus iz načelnikove kuće, Chiel Dhaenens i Hein Vlogel, sin mlinarov. Ni oni se još nisu ispavali od pijanstva, pa ih je tragična buka zatekla kod ustajanja.

Pristupiše Keesu. Janeke, kojega je ovo pojačanje umirilo, usudi se da podje za njima.

»O n a j se ne će njom oženiti... Ni za koga ne će ona više poći!« mumljao je Kees, a nije mu ni na kraj pameti padalo, da bježi ili da se odupire.

I poljar Mile Pomp, koji se već bio nakresao geneverom, stiže, a iza njega načelnik, debeli Flüp Sap, koji se, unatoč svemu, još i sada činio vedar. Njih su dvojica raspravljali, kuda će povesti zločinca, dok ne dodje žandarmerija i sud. Poljar primijeti, da bi bilo najzgodnije, kad bi se zapisnik složio u općinskoj kući.

»O, o... tko bi se tome nadao od ovoga mladića!« uzdisao je Flüp, hvatajući sapu. »Moja je kći gotovo izgubila glavu, kad je to čula...«

Dotle je svjetina već stigla do štaglja, a seoska djećurlija provalila u staju. Svi su se gurali, da vide onu neman od Keesa, koja ih je ispunjavala isto toliko radoznalošću, koliko i strahom.

Mali se »sto mu djavola« nasladjivao više nego za jučerašnjega nadmetanja. Bila je to dragocjenija krv nego ona guščja, jer je davala smedjim hla-

čama Keesovim onu strašnu zardjalu boju. Cereći se, zapita Doorika:

»Eto ti, kuždravče i veliki moj prijatelju, sad si lijepo zaglibio! Poći ćeš tamničaru na hranu u ulici beghinenskoj. E, pa putuj sretno i veselo!«

Anamija, koja je još uvijek stajala na jednoj prečanici od ljestava, prekrivala je lice, ne mogući ništa izustiti osim riječi:

»Bože moj, Bože!«

Pretvorica se Wannes Andries doduše nije usudjivao smijati, premda bi se upravo tako rado nasmijao, kao i najstariji njegov dječak. Opet je navukao na sebe svoje grobarsko lice i ostao kraj sestre, da ju tješi ali — ona kao da ga nije ni slušala.

Hein Vlogel pričao je najbližim seljacima, kako su našli truplo jadnoga Jürgena, jednodnevnog kralja guščarskog, koji je ležao prebačene jedne noge preko druge, i kakve mu je boje bilo lice, koliko su uboda na njemu izbrojali. Seljaci, koje su ove potankosti razdražile, urlikali su:

»Zatucimo ga! ... Zatucimo ubicu!«

Čopor drugova Janekovih bio se već sav okupio i isticao se divljačkim deranjem.

»Donesite uže!« vikao je Chiel Dhaenens.

Ovaj ridjo, sin kotlarov, bio je član »Amicicitiae« i uvijek je sjedio na večernjim pokusima pokraj Keesa. Bucmasto lice ovoga druga, koje se sada nekako oteglo, razbudi u bolesnom mozgu zločinčevu mirne slike iz ranijih pokusa »Amicitiae«.

No glasovi: »Zatucimo ubicu!« postajali su sve jači, pa su kuždravcu razbijali davnašnje snatrenje.

»Slušajte me, prijatelji«, rekao je — »borba je bila poštena. Kunem vam se... On bi vam to i sam priznao... Jürgen je potegao nož na mene... a ja sam se samo branio...«

Podrugljivo cerekanje nadviče njegove riječi.

»To treba da dokažeš gospodi iz Antwerpena, momče!« napomenu ozbiljno Wannes Andries s pakosnim smiješkom, dok mu se lažno lice prijetilo.

Još nisu mogli poći u općinu. Prisjednik Arrewyn izjavi, da se ćelija, koja je odredjena za zločince, mora tek raspremiti, jer bilježnik Lieter drži u njoj ugljen i krompir. Ćelija se i nije nikad za išta drugo upotrebljavala. Iza pola stoljeća sada se prvi put na području Dinghelaara izvelo zločinstvo, a i sada je ubica bio stranac. Seljaci su zbog toga bili tako uzbudjeni, da su usput mogli zatući ubicu ili ga izvući iz ćelije, koja i tako, prama uvjeravanju Arrewynovu, nije bila ni u kojem pogledu solidna. Zloba i neprijateljstvo prema Keesu, koje je vremenom još poraslo, ali mu nije moglo ništa naškoditi, jer se mladić uvijek ponašao besprikorno, sada je odjedared planulo medju njegovim drugovima do nepomirljive mržnje, pa su, osim »ubica«, ozvanjale još i nekadašnje poruge: »Prokleto kopile!« ... »Propali signor!« ... »Kujin sin!«

»Eno župnika!« promrmljaše u isti čas nekoliki glasovi.

Krdo lajavaca, koje je poljar s teškom mukom obuzdavao, ustuknu nekoliko koračaja natrag, a onda zamuknu.

Jedan svećenik s bijelom kosom, s blagim i misaonim licem, približavao se s naporom, podupirući se o palicu. Župljani se njegovi odmakoše, da ga puste, a muškarci poskidaše kape, zureći u njega lukavim očima, kao da mu žele reći: »No, gospodine župniče, ovome se ipak niste nadali!«

Doista, bio je to onaj isti svećenik, koji je obukao Keesa za prvu pričest i koji ga je učio katekizam, u kojemu je stojalo: »N e u b i j!«

Dok je čitavo selo samo vrijedjalo dječaka, koji je bio izbačen iz grada, bio je ovaj parija miljenik svetoga čovjeka.

Što je mogao sada ovaj Božji čovjek reći grešniku? Samilosne dušice već su se radovale i s napetošću očekivale, kako će se svršiti ovaj zanimljivi susretaj.

Župnik, koji je čas prije vidio ubijenoga momka u grobljanskoj mrtvačnici, pristupio je k svome jadnom štićeniku.

»Nesretno dijete!« rekao je. »Neka ti se Bog smiluje!«

Ozbiljan njegov glas ostao je nježan i pun topline kao i nekada. Zločincu izbiju suze na očima i on prigne glavu. A svećenik — kojemu su to još dugo zamjeravali — ispruži ruke nad njim, kao da ga misli riješiti od svake krivnje.

A iza toga okrene se njegov bistri i plavi pogled, koji je umio da se zarije duboko u savjest čovjekovu, prama ženi, koja je, sva slomljena, sjedila iza ubice, i smjesta nasluti, tko je najveći krivac u ovom strašnom činu.

Na župnikov savjet odluče da uhapšenika odvedu na drugo mjesto. Napokon stigoše, u najvećoj

brzini, dva žandara sa granice. Obojica su nosila, popreko na ledjima, puške, dok im je bijela kićenka visjela preko uha.

Spopadoše Keesa za ruke.

»Smijem li moliti, druže?« reče jedan, podsmješljivi Valonac, vadeći iz džepa lisičine.

Sluga zadrhta, kad se dotakao te uniforme i shvati, što će sada biti s njim. Mirno je dopustio, da mu se svežu ruke.

»A sada hajde!« zapovjedi podčasnik, gurnuvši ga lagano kundakom u ledja.

Kees podje gotovo odlučno. Svjetina se natisne. Žandari su odbijali one, koji su bili najdrskiji. Iza nekadašnjega sluge na Bijelom Zamku stupali su župnik, načelnik, prisjednik i poljar.

Kad su prolazili ispod hambara, okrene se Kees, da još jedanput vidi dragu gazdaricu. Neka tajanstvena sila nagnala ju je da ustane i da se odvuče do praga od staje, gdje je zastala kao ukopana, shvaćajući, na što ju je bolni pogled nesretnikov htio da podsjeti.

U tom času proživjela je opet onu jesensku večer, kad ga je s istog toga mjesta požudnim očima gledala, gdje je s tolikom ljubavlju i radošću radio, dok mu se sjena ocrtavala na crvenom zidu, na koji je padalo večernje sunce.

I danas ga je gledala kao učarana, pa još ni onda, kad se on otkrenuo, nisu mogle njene snatrive oči da se otkinu od jadnika, čija se kuždrava glava izdizala iznad talasanja običnih kapa kao podrtina broda iznad morskih valova.

Čitavo krdo balavaca — dakako, s malim »sto mu djavola« na čelu — progonilo je uhapšenika i

nabacivalo se za njim grumenjem i komadićima kamenja, derući se: »Hawurtt! Hawurtt!«

Na bijelom Zamku ostala je jedina udovica Anamija, a uz nju časni njezin brat Wannes, koji ju je promatrao sa djavolskom radošću.

Kees je iščezao, ali je ona još i dalje zurila u crveni zid svoga hambara.

Za to vrijeme razigralo se blago, prijatno jutro. Gusta magla, po kojoj je sunce blistalo srebrnim iskricama, pomalo se razilazila. Odasvuda se osjećalo, da mladi sok izbija iz zemlje i da je stigao travanj sa svojim mlakim i mekanim dahom.

I udovica razabra, da će se sada u Polderu sve pomladiti, ali jedina ona ne će nikad više zapjevati u zboru proljetnjem... Jedan mrtvac i jedan robijaš, ove dvije snage, koje su zbog nje uništene, odbijale su je zauvijek od prirode roditeljke. Ništa se više nije micalo u njenom krilu, pa je i Jürgenovo dijete usmrćeno u njoj...

● ● ●

Preveo **Nikola Andrić.**

Swartzle Lucea